

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

**INSTRUMENTI SABIEDRĪBAS IETEKMEI UZ LIKUMDEVĒJU
TIESISKĀ DEMOKRĀTISKĀ VALSTĪ**

MAĢISTRA DARBS

Darba autors: **Ramona Karīna Hmeļņicka**

Studenta apliecības Nr.: rh18009

Darba vadītājs: Dr. iur., prof. **Sanita Osipova**

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir „Instrumenti sabiedrības ietekmei uz likumdevēju tiesiskā demokrātiskā valstī”. Lai sabiedrība varētu izveidot valsti, kurā tā gribētu dzīvot, sabiedrībai ir svarīgi apzināties tās iespējas un pieejamos instrumentus likumdevēja ietekmēšanai. Darba mērķis ir noskaidrot, kas ir sabiedrība likumdošanas kontekstā, tās esošos instrumentus un to izpaušmes ietekmei uz likumdevēju tiesiskā demokrātiskā valstī, instrumentu efektivitāti un piemērošanas sekas, kā arī uz konkrēta gadījuma piemēra analizēt cik ilgā laikā un kādai sabiedrības grupai izdevās realizēt pastāvošas kārtības maiņu. Darba uzdevumi ir analizēt demokrātiskās valsts iekārtas būtību un tās izpaušmi, likumdošanas varas uzbūvi un funkcijas, definēt sabiedrības jēdzienu likumdošanas kontekstā, apkopot sabiedrības ietekmēšanas instrumentus uz likumdevēju, noskaidrot to efektivitāti un pielietošanas sekas, kā arī pēc konkrēta gadījuma piemēra analizēt, ar kādiem instrumentiem, cik ilgā laikā un kāda sabiedrības daļa realizēja savu gribu.

Darba rezultāti norāda uz to, ka sabiedrība likumdošanas kontekstā ir aktīvo sabiedrības vienību interešu grupas, kuras, izmantojot dažādus instrumentus, cenšas panākt savu interešu ievērošanu likumdošanas procesā. Apkopojot instrumentus, ar kuriem sabiedrība var ietekmēt likumdevēju, autore izdalīja tādas mehānismus kā priekšstāvju likumdošanas orgānā ievēlēšana un atsauksana, tautas nobalsošana, likumdošanas iniciatīvas tiesības, kolektīvais iesniegums, nevalstisko organizāciju līdzdarbošanās likumdošanas procesā, sapulces, gājieni un piketi, mediji un sociālie tīkli. Savukārt pēc darbā apskatītā gadījuma piemēra, autore secināja, ka sabiedrība caur dažādu instrumentu izmantošanu var mainīt pastāvošu kārtību divu gadu laikā.

Maģistra darba apjoms ir 80 lappuses.

Atslēgvārdi: likumdevējs, likumdošana, sabiedrība, ietekmēšanas instrumenti, sabiedrības līdzdalība.

ABSTRACT

The topic of the master's thesis is “Instruments for public influence on the legislation in a legitimate democratic state”. In order for a society to be able to create a country in which it would like to live, it is important for the society to be aware of its possibilities and available tools for influencing the legislator. The aim of the work is to find out what society is in the context of legislation, its existing instruments and their manifestations on the legislator in a democratic state, their effectiveness and consequences, as well as to analyze how long and which societies groups managed to realize its will. The tasks are to analyze the essence of a democratic state governed by the rule of law, the structure and functions of the legislature, to define the concept of society in the legislative context, to summarize the tools of influencing the legislator, to determine their effectiveness and consequences, as well as the society exercised their will.

The results of the work indicate that the society in the context of legislation is the interest groups of active units of society, which, by using various instruments, try to achieve the observance of their interests in the legislative process. In summarizing the tools by which the public can influence the legislature, the author singled out mechanisms such as the election and removal of representatives in the legislature, referendums, the right of legislative initiative, collective submission, participation of non-governmental organizations in the legislative process, meetings, marches and pickets, media and social networks. On the example of the case considered in the work, the author concluded that the society can change the existing procedure within two years through the use of various tools.

The volume of the master's thesis is 80 pages.

Keywords: legislator, legislation, society, instruments of influence, public implication.

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ABSTRACT	3
SATURS.....	4
IEVADS	5
1. LIKUMDEVĒJA LOMA TIESISKĀ DEMOKRĀTISKĀ VALSTĪ.....	8
1.1. Valsts vara tiesiskā demokrātiskā valstī.....	8
1.2. Likumdošanas vara tiesiskā demokrātiskā valstī	22
1.3. Sabiedrība likumdošanas kontekstā	29
2. SABIEDRĪBAS INSTRUMENTI LIKUMDEVĒJA IETEKMĒŠANAI.....	33
2.1. Priekšstāvju likumdošanas orgānā ievēlēšana un atsaukšana	33
2.2. Citi sabiedrības ietekmēšanas instrumenti likumdošanas procesā.....	40
2.2.1. Tautas nobalsošana	40
2.2.2. Likumdošanas iniciatīvas tiesības.....	44
2.2.3. Kolektīvais iesniegums.....	47
2.2.4. Nevalstisko organizāciju līdzdarbošanās likumdošanas procesā.....	51
2.2.5. Sapulču, gājienu un piketu ietekme likumdošanas procesā.....	53
2.2.6. Mediju ietekme likumdošanas procesā.....	56
3. SABIEDRĪBAS PANĀKTIE LIKUMA GROZĪJUMI	60
SECINĀJUMI	67
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	71

IEVADS

Latvijas tauta izvēlējās demokrātiju par savas valsts iekārtu. Latvijas Republikas Satversmes ievadā tā arī sev noteikusi pienākumu aizsargāt esošo valsts demokrātisko iekārtu, par vienu no uzdevumiem izvirzot sabiedrības izprašanas veidošanu par patlaban pastāvošo demokrātijas modeli.¹ Kaut arī demokrātiska valsts iekārta paredz, ka vara pieder tautai, daudziem tās pārstāvjiem nav izpratnes par demokrātijas izpausmēm un instrumentiem, kā sabiedrība var izveidot tādu valsti, kādā tā gribētu dzīvot. Sabiedriskajā telpā izskan viedokļi, kas pauž sabiedrības neticību savām iespējām ietekmēt pastāvošo kārtību, sabiedrības nespēju efektīvi izmantot tai pieejamos instrumentus likumdevēja ietekmēšanai un nespēju kontrolēt Saeimas darbu. Šajā sakarā ir svarīgi saprast arī to, vai ir iespējams likumdošanas procesā realizēt visas sabiedrības intereses vai arī tikai aktīvās sabiedrības daļas gribu.

Tas nosaka maģistra darbam izvēlētās tēmas aktualitāti. Lai sabiedrība varētu efektīvi izmantot piešķirtos instrumentus un realizēt savu gribu, tai nepietiek īstenot savas tiesības instinktīvi. Darba aktualitāte teorijā sasaistās ar darba aktualitāti praksē un izpaužas tā, ka katram sabiedrības loceklim ir nevis tikai tiesības, bet arī pienākums apgūt demokrātijas izpausmes, lai aizsargātu demokrātiskās valsts iekārtu. Ņemot vērā, ka sabiedrības svarīgākie dzīves aspekti tiek regulēti ar likumiem, tad Latvijas sabiedrībai ir svarīgi apzināties tās iespējas un pieejamos instrumentus saistībā ar likumdošanas procesu.

Maģistra darba mērķis ir noskaidrot esošos instrumentus un to izpausmes sabiedrības ietekmei uz likumdevēju tiesiskā demokrātiskā valstī, kā arī to efektivitāti un piemērošanas sekas. Darbā tiks apskatīti tikai likuma robežās esošie mehānismi. Analizējot 2017. gada 13. jūlija grozījumu pieņemšanas procesu Dzīvnieku aizsardzības likumā, autore apskatīs vairāku likumdevēja ietekmēšanas instrumentu mijiedarbību, kā arī analizēs, cik ilgā laikā un kāda sabiedrības daļa realizēja savas intereses, kas izpaužas likuma grozījumu pieņemšanā. Šāda izvēle tiek pamatota ar to, ka, pēc autores domām, uz šī gadījuma piemēra var visefektīvāk analizēt izmantotos instrumentus, kā arī to, kura sabiedrības daļa panāca savu interešu īstenošanu. Šāds darba mērķis sasaucas ar tēmas aktualitāti, jo tas ir vērsts uz izprašanas veidošanu sabiedrībai par tai pieejamiem instrumentiem likumdevēja ietekmēšanai un sabiedrības aktivitātes palielināšanu savu interešu īstenošanai likumdošanas procesā.

Maģistra darba mērķa sasniegšanai ir izvirzīti šādi uzdevumi:

1. noskaidrot demokrātiskās iekārtas būtību, tās pamatnoteikumus un izpausmes;
2. analizēt tautas suverenitātes koncepciju;

---

¹ Levits E. Izvērstas Satversmes preambulas iespējamā teksta piedāvājums un komentārs, 58. punkts. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/260080-izverstas-satversmes-preambulas-iespejama-teksta-piedavajums-unkomentars/> [aplūkots 07.04.2020.]

3. analizēt likumdošanas varas uzbūvi un funkcijas;
4. definēt sabiedrības jēdzienu likumdošanas kontekstā;
5. apkopot sabiedrības ietekmēšanas instrumentus uz likumdevēju, noskaidrot to efektivitāti un pielietojšanas sekas;
6. uz konkrēta gadījuma piemēra analizēt ar kādiem instrumentiem, cik ilgā laikā un kāda sabiedrības daļa realizēja savu gribu.

Maģistra darbs tiek izstrādāts Latvijas sabiedrības ietvarā, apskatot tikai Latvijas sabiedrībai pieejamos instrumentus likumdevēja ietekmēšanai, kas sasaucās ar darba aktualitāti.

Tēmas problemātika izpaužas tajā, ka sabiedrība nespēj efektīvi kontrolēt Saeimas darbību, jo tā neefektīvi izmanto likumdevēja ietekmēšanas mehānismus. Tas rezultējās ar to, ka sabiedrības griba netiek panākta un tās intereses netiek ievērotas. Likumdošanas procesā piedalās ne visa sabiedrība, bet tikai aktīvie sabiedrības locekļi, kas nozīmē, ka likumdošanas procesā netiek pārstāvētas visas sabiedrības intereses. Šāda situācija sekmē uzticības mazināšanu Saeimai, kas noved pie zemas sabiedrības aktivitātes un līdzdarbošanās likumdošanas procesā. Lai izvairītos no šādas situācijas, sabiedrība jāizglīto par demokrātijas izpausmes veidiem un katra sabiedrības locekļa iespējām ietekmēt pastāvošo kārtību.

Maģistra darba izstrādes procesā tika izmantotas tādas zinātniskās pētniecības metodes kā vēsturiskā (pētot sabiedriskās aktivitātes un to atspoguļojumu dažādos avotos), salīdzinošā (salīdzinot likumdevēja lomu dažādās valstīs), analītiskā (analizējot situācijas kopsakarā ar likumdevēja ietekmēšanas instrumentu pielietojšanu un to sekas), gramatiskā (analizējot likuma normās ietverto no gramatiskā/valodnieciskā aspekta), sistēmiskā (analizējot sabiedrības ietekmēšanas instrumentu regulējumu kopsakarības), teleoloģiskā (analizējot sabiedrībai pieejamo instrumentu regulējuma mērķi un jēgu likumdevēja ietekmēšanai), intensīvā intervija (intervējot Saeimas deputātu, Saeimas frakcijas konsultantu juridiskajos jautājumos un nevalstiskās organizācijas pārstāvi), gadījuma pētījums (pēc grozījumu piemēra Dzīvnieku aizsardzības likumā, apskatot vairāku likumdevēja ietekmēšanas instrumentu mijiedarbību, kā arī analizējot cik ilgā laikā tauta panāca grozījumu pieņemšanu), statistikas analīze (analizējot uzticības līmeni Saeimai un vēlētāju aktivitāti dažādos vēsturiski nozīmīgajos brīžos), kontentanalīze (analizējot medijos pieejamās informācijas atspoguļojumu kopsakarā ar statistikas datiem), kvantitatīvā pētījumu metode (statistikas datu analīze un apstrāde), kvalitatīvā pētījumu metode (intensīvā intervija, gadījuma pētījums).

Darbā pētījums veikts no tiesību socioloģijas skatu punkta, savukārt konstitucionālo tiesību vai tiesību teorijas pētījumā būtu citi uzsvāri un metodes.

Darba izstrādei tika izmantotas grāmatas, likumu komentāri un publikācijas tādās jomās kā tiesību filozofija, socioloģija, konstitucionālās tiesības, kurās tiek atspoguļots autoritārs

viedoklis vai kāda tiesību jautājuma analīze. Lai analizētu demokrātijas būtību un tās izpausmes, kā arī tiesiskās valsts, tautas suverenitātes un valsts varas dalīšanas koncepcijas, autore darba izstrādei pastiprināti izmanto tādu tiesību zinātnieku un filozofu darbus kā Aristotelis, Platons, T. Hobss, Dž. Loks, Š. L. de Monteskjē, Ž. Ž. Ruso, F. Hajeks, J. Hābermass. Savukārt, lai noskaidrotu sabiedrības jēdzienu likumdošanas kontekstā un interešu grupu lomu likumdošanas procesā, autore izmanto R. Dāla darbus. Lai analizētu sabiedrības ietekmi uz likumdevēju efektivitāti, darba izstrādei tika pastiprināti izmantots arī mediju atspoguļojums par sabiedrības izmantotajiem ietekmēšanas instrumentiem, likumdevēja lēmumiem un Saeimas deputātu darbībām. Lai analizētu kopsakarības starp sabiedrības veiktajām aktivitātēm un Saeimas deputātu lēmumiem, darba ietvaros tika izmantotas Saeimas stenogrammas. Darbā tiek izmantoti arī Satversmes tiesas spriedumi, kas palīdzēja autorei atklāt demokrātijas jēdziena saturu un likumdevēja varas uzbūvi un funkcijas. Savukārt, pētot Latvijas sabiedrībai pieejamus instrumentus likumdevēja ietekmēšanai, autore analizē nacionālā mēroga tiesību dokumentus – Satversmi, likumu “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu”, Iesnieguma likumu, likumu “Saeimas kārtības rullis”, likumu “Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm”. Lai noskaidrotu sabiedrības instrumentu efektivitāti likumdevēja ietekmēšanai, darba ietvaros autore intervēja Saeimas deputātu A. Judinu, politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” pārstāvi E. Baldunčiku un biedrības “Papardes zieds” pārstāvi S. Melni.

Latvijas tiesību zinātnē neviens autors līdz šim nav apkopojis sabiedrības instrumentus likumdevēja ietekmēšanai. Nepastāv arī pētījumi par sabiedrības grupu veiktajām aktivitātēm un to rezultātiem. Ņemot vērā minēto, autore ir veltījusi pētījumu tieši sabiedrībai pieejamo instrumentu likumdevēja ietekmēšanai daudzpusīgai izpētei.

Maģistra darbs kopā sastāv no trim nodaļām, kuras iedalītas apakšnodaļās. Pirmajā nodaļā “Likumdevēja loma tiesiskā demokrātiskā valstī” atspoguļota demokrātiskās iekārtas būtība un tās izpausmes, likumdevēja varas uzbūve un tās funkcijas, likumdošanas procesa pamatnoteikumi, kā arī definēts sabiedrības jēdziens likumdošanas kontekstā. Otrajā nodaļā “Sabiedrības instrumenti likumdevēja ietekmēšanai” tiek apskatīti sabiedrībai pieejamie ietekmes instrumenti uz likumdevēju, kā arī tiek analizēta to efektivitāte un pielietojuma sekas. Trešajā nodaļā “Sabiedrības panāktie likuma grozījumi” pēc 2017. gada 13. jūlija grozījumu piemēra Dzīvnieku aizsardzības likumā tiek apskatīta vairāku likumdevēja ietekmēšanas instrumentu mijiedarbību, analizējot cik ilgā laikā un kāda sabiedrības daļa panāca savu interešu īstenošanu likumdošanas procesā.

1. LIKUMDEVĒJA LOMA TIESISKĀ DEMOKRĀTISKĀ VALSTĪ

1.1. Valsts vara tiesiskā demokrātiskā valstī

Visiem pilsoņiem vajadzētu piedalīties valsts dzīvē, jo valstij ir milzīga loma ne vien tautas, bet arī dažādu sabiedrisku grupu un indivīdu dzīvē. Pilnīgi droši var apgalvot, ka no valsts pareizas iekārtas un valsts dzīves pareizas vadīšanas lielā mērā atkarīga tautas labklājība, tautas kulturālā attīstība.² Šajā sakarā būtu svarīgi saprast, vai sabiedrībai ir iespējas sarūpēt tādu valsti, kurā tā gribētu dzīvot, kā arī noskaidrot, kas ir tie cilvēki, kas lemj par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem.

Kaut arī vēsturiski monarhija bija izplatītākā valsts pārvaldes forma, mūsdienās tā zaudē savu aktualitāti, kamēr vārds “demokrātija” kļuvis par vienu no visbiežāk lietojamiem vārdiem pēdējo divu gadsimtu politiskajā diskursā. Mūsdienu pasaulē demokrātijas vērtības atzīšana ir kļuvusi par plaši izplatītu parādību, bet Rietumos – par vispārpieņemtu normu.³ Taču šāda attieksme pret demokrātiju nav valdījusi vienmēr. Divus tūkstošus gadu lielākā daļa politiķu un politisko domātāju uzskatīja demokrātiju par zemāku sabiedrības pārvaldes veidu, kas grupu (pūļa) interešu vārdā upurē augstākās vērtības un visas sabiedrības labumu.⁴ Demokrātija tika izveidota V gs. pirms mūsu ēras Atēnās Solona, Kleistena un Perikla reformu rezultātā. Politikas filozofijā demokrātijas būtību pirmo reizi abstrakti iezīmējis Atēnu valstsvīrs Perikls (*Περικλῆς*, 495. gads p. m. ē. – 429. gads p.m.ē.), kurš savā runā uzskaitīja Atēnu demokrātijas priekšrocības. Pēc viņa domām, likumi nodrošināja vienlīdzību, bet brīvība kļuva par ikdienas sastāvdaļu.⁵ Savukārt sengrieķu filozofs Platons (427. gads p.m.ē. – 348. gads p.m.ē.) salīdzināja demokrātiju ar kuģi bez kapteiņa, kura jūrnieki savā starpā strīdas par stūrēšanu – katrs uzskata, ka viņam ir tiesības stūrēt, kaut arī tam nekad nebija mācīts to darīt.⁶ Pēc Platona domām, demokrātijā pilsoņi pārstāj pakļauties likumiem, valstī vada ārkārtēja atsvešināšanās vienam no otra un savtīgums, kuru rezultātā galējā brīvība pārvēršas galējā verdzībā, jo pūļa patvaļa pāriet vienas personas patvaļā, un demokrātija pārvēršas par tās dialektisko pretstatu – tirāniju.⁷ Platona ideju sekotājs, sengrieķu filozofs Aristotelis (*Aristotelēs*, 384. gads p.m.ē. – 322. gads p.m.ē.) sava darbā “Politika” aprakstīja demokrātiju kā novirzi no pareizajiem

² Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati (Ievads konstitucionālās tiesībās). Rīga, A. Gulbis, 1931, 10. lpp.

³ Rozenvalda J. Zina.red. Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2014, 5. lpp.

⁴ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mīts M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 161. lpp.

⁵ Pericles. Excerpt from Funeral Speech for Athenian War Dead. Pieejams: <https://www.rjgeib.com/thoughts/athens/athens.html> [aplūkots 10.04.2020.]

⁶ Plato. Republic. Book VI. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Plato/republic.html> [aplūkots 10.04.2020.]

⁷ Plato. Republic. Book VIII. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Plato/republic.html> [aplūkots 10.04.2020.]

iekārtas tipiem. Aristotelis, līdzīgi kā Platons, demokrātiju apraksta kā valsts iekārtu, kurā nabadzīgie izmanto varu saviem mērķiem. Viņš atzīst, ka demokrātijas pamatā ir brīvība.⁸ Secināms, ka sengrieķu domātāji atzina demokrātiju par sliktu valsts iekārtas tipu. Tas tika pamatots ar to, ka Grieķijas polisa valstu pilsoņu zemais izglītības līmenis ļāva valdniekiem manipulēt ar šādu “demokrātiju”, kas rezultētājās ar to, ka demokrātijas režīmi bija īslaicīgi un pārgāja oholokrātijā, kam vēlāk sekoja tirānija.⁹ Pēc autores domām, šāds demokrātijas vērtējums varēja ietekmēt to, ka demokrātija tika uztverta negatīvi un tika izstumta no politiskās dzīves.

Franču domātājs Žans Bodēns (1529 – 1596) demokrātiju vērtē negatīvi, jo tautu viņš redz kā daudzgalvainu zvēru, kuram pietrūkst saprāta, kas nespēj pieņemt pareizus lēmumus. Bodēns salīdzina tautas iesaisti politisko lēmumu pieņemšanā ar padoma lūgšanu trakam cilvēkam.¹⁰ Angļu filozofs Tomass Hobss (1588 – 1677) par labāko valsts iekārtu atzīst monarhiju, savukārt demokrātiju kritizē par to, ka tā stimulē bezatbildīgas politikas īstenošanu, kas veicina šauru interešu ievērošanu uz citu sabiedrības locekļu rēķina, vai pat nostāda vienu pret otru dažādus sabiedrības slāņus. Hobss izstrādā teoriju par konsolidācijas procesu un valsti kā juridisku personu, uzskatot, ka cilvēku pūlis tiek padarīts par personu, ja to pārstāv kāds cilvēks vai kāda persona un tik ilgi, kamēr tas notiek ar pūļa piekrišanu.¹¹ T. Hobsa idejas gatavo teorētisku pamatu demokrātiskas pārstāvniecības teorijai. Viņš kļūst arī par pirmo domātāju, kas formulēja sabiedriskā līguma ideju.

XVII gs. beigās Anglijā starp monarhiju un tautas pārstāvjiem tika panākts kompromiss par valsts varas dalīšanu, kas kļuva par sākumu evolūcijas pārmaiņu periodam.¹² Apgaismības laikmeta angļu filozofs Džons Loks (1632 – 1704), kas ir viens no liberālo vērtību veidotājiem, kļuva par sociālā kompromisa ideologu. Savā darbā „Divi traktāti par valdību” (1690) Loks iestājās par politisko vienlīdzību, personisko brīvību un valdību, kas balstīta uz vairākuma gribu. Par leģitīmu viņš uzskatīja tādu valdību, kas pārvalda valsti ar pārvaldītā (tautas) piekrišanu. Ņemot vērā, ka panākt vispārēju vienošanos ir gandrīz neiespējami, izšķiroša loma ir vairākuma gribai. Pēc viņa ideoloģijas nedrīkst noteikt sabiedrībai likumus pret tās gribu. Lai noteiktu sabiedrībai likumus, ir jāsaņem tās pilnvarojums, kas, savukārt, neatsvina tautai augstāko varu. Tādējādi Loks liek pamatus pilsoniskās sabiedrības un tiesiskas valsts izpratnei.

---

⁸ Aristotle. Politics. Book III. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.4.html> [aplūkots 10.04.2020.]

⁹ Буйчик А.Г., Зайнагабдинова Э.Ч., Сорокина Е.В. История социума и демократии. СЗ НИИ КиПН, СПб., 2007. Pieejams: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/buych/01.php [aplūkots 10.04.2020.]

¹⁰ Sheldon S. Wolin, Tocqueville Between Two Worlds: The Making of a Political and Theoretical Life. Princeton University Press, 2011, p. 59-60.

¹¹ Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского, 1651 г., Глава XIX. Pieejams: http://lib.ru/FILOSOF/GOBBS/leviafan.txt_with-big-pictures.html [aplūkots 11.04.2020.]

¹² Буйчик А.Г., Зайнагабдинова Э.Ч., Сорокина Е.В. История социума и демократии. СЗ НИИ КиПН, СПб., 2007. Pieejams: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/buych/01.php [aplūkots 10.04.2020.]

Dž. Loka domas kalpoja par pamatu Amerikas neatkarības iegūšanai un Amerikas Savienoto Valstu konstitūcijai.¹³ Franču filozofs, apgaismotājs Šarls Luijs de Monteskjē (1689 – 1755) darbā “Par likuma garu” (1748) rakstīja, ka demokrātija pastāv tad, kad valsts vara republikā pieder visai tautai. Viņa uzskatā konflikti starp dažādām frakcijām, kas īsteno savas šaurās intereses, kaitējot sabiedrības interesēm, rada draudus republikas stabilitātei.¹⁴ Ja Loks un Monteskjē iestājās par pārstāvniecisko demokrātiju, tad franču apgaismības filozofs Žans Žaks Ruso (1712 – 1778) darbā “Sabiedriskais līgums” (1762) puda viedokli, ka demokrātija nav savienojama ar reprezentācijas institūcijām, jo tautas augstākā vara ir neatņemama un nedalāma. Tā kā tieša demokrātija ir iespējama tikai nelielās kopienās, Ruso secināja, ka demokrātijas leģitimitāte nacionālās valsts mērogā nav realizējama. Viņš arī uzskatīja, ka demokrātija noved pie iekšējiem konfliktiem un pilsoņu kariem. Ruso raksta, ka “[..] tik perfekta pārvalde nav piemērota cilvēkiem”. Ruso uzskatīja, ka demokrātijai jābūt ne vien valsts iekārtai, bet arī mehānismam, kas attīsta pilsoņus caur to tiešu iesaisti valsts jautājumu lemšanā. Ruso uzskatīja, ka demokrātija ir radīta cilvēkiem, tās leģitimitācija ir pilsoņu konsensā, no kura izriet arī viņu pašnoteikšanās un autonomija. Līdz ar to viņš apgalvoja, ka tautai, kas paklausa likumiem, tie ir arī jānosaka. Pateicoties Ruso domām, par galvenajām vērtībām XVIII gs. kļuvas brīvība, vienlīdzība, sociālais taisnīgums.¹⁵ Ruso izveidoja tiešās demokrātijas modeli, kurš tiek realizēts vēl šobrīd Šveicē, taču viņš neuzskatīja, ka demokrātiju ir iespējams īstenot lielās kopienās, kur nav iespējams realizēt tiešo demokrātiju. Jāatzīmē, ka lielākā daļā mūsdienu demokrātiju ir tieši reprezentatīvās, kurās tiek ievēlēti priekšstāvji. Autore secina, ka Dž. Loks, Š. L. de Monteskjē un Ž. Ž. Ruso var tikt uzskatīti par mūsdienu demokrātijas teorijas pamatlicējiem.

Austriešu un britu politikas filozofs Frīdrihs Augusts fon Hajeks (1899 – 1992), kas ir viens no redzamākajiem liberālisma pārstāvjiem, neuzskatīja demokrātiju par ideālo valsts iekārtu. Pēc viņa domām, demokrātija “[..] lielākoties ir metode, savtīgs paņēmiens sociālā miera un individuālās brīvības saglabāšanai. Pati par sevi tā nav nedz nemaldīga, nedz absolūti droša.” Hajeks norāda, ka neierobežotas demokrātijas ieviešana neizbēgami novedīs pie totalitāras demokrātijas iestāšanās.¹⁶ Vēl XX gs. pirmajā pusē atklātiem demokrātijas pretiniekiem bija visnotaļ nopietna ietekme, piemēram, autoritārā un totalitārā režīma īstenotais

---

¹³ Locke J. Two Treatises of Government. Chapter X “Of the Forms of a Commonwealth”. Pieejams: <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/locke/government.pdf> [aplūkots 11.04.2020]

¹⁴ Montesquieu C.L. The Spirit of Laws, 1748, Book II Chapter II, Book III Chapter III. Pieejams: <https://oll.libertyfund.org/titles/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws> [aplūkots 11.04.2020.]

¹⁵ Руссо Ж.Ж. Об Общественном договоре, или Принципы политического Права, 1762, Книга 3, О демократии. Pieejams: http://lib.ru/FILOSOF/RUSSO/prawo.txt_with-big-pictures.html#27 [aplūkots 11.04.2020.]

¹⁶ Хайек Ф.А. Дорога к рабству. Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2005, 75-88.стр.

demokrātijas noliegums 20.–30. gados lielā daļā Eiropas valstu, tostarp arī Latvijā.¹⁷ Savukārt vācu sociologs un filozofs Jirgens Hābermāss kļuva par vienu no deliberatīvās demokrātijas pārstāvjiem. Viņa skatījumā racionalitāte var izpausties kā instrumentāla vai komunikatīva. Pēdējā gadījumā pasaules ainas atspoguļojums apziņā ir dialogiska procesa rezultāts, tas ir, divas personas, izmantojot subjektīvos tvērumus, pārrunā pasaules ainu un komunikatīvajā procesā nonāk pie konsensusa – vienota priekšstata. Hābermass īpaši uzsver, ka šajā procesā ir svarīga argumentācija. Respektīvi, dialogam jābūt balstītam uz pamatojamiem argumentiem, nevis uz autoritāti.¹⁸ Hābermāss uzskata komunikatīvo racionalitāti par tādu, kura veido savstarpējo sapratni, vienprātību un saskaņu starp cilvēkiem. Viņš apgalvo, ka komunikatīvās racionalitātes galvenais subjekts ir demokrātiska kopiena un pilsoniskā sabiedrība. Tādējādi šajā procesā vienlīdzīgie dalībnieki cenšas sasniegt savus mērķus, savstarpēji vienojoties, argumentējot savus apgalvojumus. Viņš norāda, ka tautas gribas formulēšanā piedalās visi ieinteresētie sabiedrības locekļi, kuri ir gatavi argumentēt savu viedokli konkrētajā jautājumā.¹⁹ Līdz ar to Hābermāss atbalsta, lai sabiedrība pieņemtu lēmumus, izmantojot uz konsensu orientētas metodes, jo demokrātiskas iekārtas saglabāšanai ir svarīga aktīva sabiedrības loma.

Lielākā daļa mūsdienu demokrātijas pētnieku uzskata, ka, neskatoties uz demokrātijas modeļu, paveidu un izpratņu daudzveidību, tomēr ir iespējams izdalīt svarīgākos principus, pēc kuriem jāvadās, nosakot sabiedrības pārvaldes demokrātiskuma pakāpi.²⁰ Amerikas Savienoto Valstu zinātnieks Roberts Dāls (1915 – 2014), ir viens no demokrātiskā plurālisma modeļa pamatlicējiem, kas, savukārt, demokrātijas funkcionēšanas procesā uzsver daudzu un dažādu grupu lomu, kuras sabiedrībā noformulē dažādas intereses un īsteno spiedienu uz varas struktūrām. Viņš formulēja piecus demokrātiskā procesa kritērijus: 1) efektīva līdzdalība valsts saistošu lēmumu pieņemšanā; 2) vienlīdzīgs balsu sadalījums – katrai pilsoņa balsij ir vienāds svars; 3) vienādas iespējas apzināties kas atbilst pilsoņa interesēm un tiesības brīvi paust savu viedokli, nebaidoties no soda; 4) politiskas darba kārtības noteikšana; 5) iekļautība sabiedrības dzīvē.²¹ Dāla izvirzītus principus autore uzskata par atbilstošiem mūsdienu Rietumu doktrīnai par demokrātiju, jo tie reāli tiek īstenoti tajās valstīs, kuras izvēlējās demokrātiju par savas

---

¹⁷ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 162. lpp.

¹⁸ Puren V. Dialoga metodoloģija un teorija izziņas procesā. 2012, 60. lpp. Pieejams: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cglV9dIdPr0J:https://ortus.rtu.lv/science/en/publications/13120/fulltext+&cd=4&hl=en&ct=clnk&gl=lv> [aplūkots 11.04.2020.]

¹⁹ Habermas J. Communication and the evolution of society. Beacon Press, 1979, p. 184-206.

²⁰ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 168. lpp.

²¹ Даль Р. О демократии. Аспект пресс, Москва, 2000, с. 41-42. Pieejams: <https://klex.ru/n96> [aplūkots 11.04.2020.]

valsts iekārtu. Savā darbā “Demokrātija un tās kritiķi”²² Dāls raksta, ka mūsdienu pasaulē vairs nepastāv klasiskā demokrātija, bet gan tās atvasinātā forma “poliarhija” jeb daudzvaldība. Poliarhijā valda nevis viena vienota tauta, kas kopīgi pieņem lēmumu, kas pieņemams vairākumam, bet gan atsevišķas grupas veido kopīgu lēmumu kā kompromisu, proti, vairākuma diktatūra. Poliarhijai ir raksturīga tolerance, kas vairākuma varai ir sveša. Tā ir viena no klasiskās demokrātijas vājajām vietām. Dāla uzskatā saistošus lēmumus pieņem tikai tie, kas paši šiem likumiem pakļaujas, nevis tie, kas atrodas ārpus politiskās kopienas.²³

Autore secina, ka demokrātijas jēdziena attīstība noritēja vienlaicīgi ar sabiedrības evolūciju. Demokrātijai ir tik gara vēsture, ka tās būtību un izpausmes veidus caurvij dažādas pretrunas un interpretācijas. Tas varētu būt saistīts ar to, ka jēdziens “demokrātija” dažādos laikos, dažādās vietās un dažādiem cilvēkiem nozīmēja kaut ko pilnīgi atšķirīgu. Vēsturē bija arī diezgan gari periodi, kad demokrātija pazuda vai pārstāja darboties praksē. Vien pirms trīs gadsimtiem būtu grūti atrast reālus demokrātiskās iekārtas piemērus, jo agrāk demokrātija vairāk bija par filozofu domu objektu, nekā reālo valsts iekārtu.

Kaut arī mūsdienu politiskajā diskursā demokrātijas jēdziens ieņem centrālo vietu, priekšstati par demokrātijas iedabu joprojām ļoti būtiski atšķiras. Nepastāv vienas universālas šī jēdziena definīcijas, kas būtu vienādā mērā piemērota jebkurai sabiedrībai. Mūsdienu sabiedrībā ir plaši izplatīta intuitīvā demokrātijas izpratne, pamatā liekot sengrieķu salikteņa (*demos + kratos*) burtisku skaidrojumu – “tautas vara” un “tautvaldība”.²⁴ Šāda demokrātijas izpratne pamatā ir vārdiem, kurus 1863. gadā teicis Amerikas Savienoto Valstu prezidents A. Linkolns (1809 – 1865) – tautas pašpārvalde, kuru īsteno tauta un pārvalda tautas interesēs.²⁵ Neraugoties uz demokrātijas izpratnes šķietamo pašsaprotamību, ir svarīgi noskaidrot tajā lietoto pamatterminu “tauta” un “vara” izpratni. Tā itāļu sociologa Džovanni Sartori (1924 – 2017) uzskatā mūsdienu priekšstatam par demokrātiju atbilst vienīgi priekšstats par “tautu” kā sabiedrības vairākumu, kas pats sevi ierobežo ar minoritāšu tiesību ievērošanu. Arī termins “vara” pieļauj būtiski atšķirīgas interpretācijas atkarībā no politiskās līdzdalības rakstura un demokrātiskās pārvaldes ietvariem, turklāt “tautas pašpārvalde” bieži vien tiek traktēta kā parasto pilsoņu iesaiste visu svarīgāko jautājumu risināšanā, kas acīmredzami neatbilst

²² Dahl R. Democracy and Its Critics. New Haven: Yale University Press, 1989, p. 24-30.

²³ Cik demokrātiska ir Latvija: demokrātijas audits. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. Rozenvalds, J. (red.), 2005, 11.-12. lpp. Pieejams: https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/demokratija/demokr_lv%5B1%5D.pdf [aplūkots 13.04.2020.]

²⁴ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 163. lpp.

²⁵ Linkoln A. The Gettysburg Address. Pieejams: <http://www.abrahamlincolnonline.org/lincoln/speeches/gettysburg.htm> [aplūkots 10.04.2020.]

mūsdienu sabiedrības iespējām.²⁶ Tādējādi demokrātijas vārda nozīme un tās pamatvērtību īstenošana dažādās sabiedrībās var atšķirties.

Latvijas valsts jau no tās dibināšanas pirmsākumiem ir iestājusies par demokrātiskām vērtībām.²⁷ Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes²⁸ 1. pantam Latvija ir demokrātiska republika. Ar republiku saprot valsts iekārtu, kur augstākās varas institūcijas uz noteiktu laiku ievēl pilsoņi. Savukārt demokrātija Latvijas tiesību zinātnē tiek definēta kā valsts politiskā forma, kurā varu īsteno tauta (tiešā demokrātija) vai tās ievēlēti pārstāvji (netiešā (pārstāvnieciskā) demokrātija).²⁹ Tādējādi Latvijā tiek īstenota netieša demokrātija, jo valsts varu īsteno tautas ievēlēti Saeimas deputāti. Savukārt par demokrātijas jēdziena kodolu tiek uzskatīta sabiedrības vairākuma gribas īstenošana.³⁰ Ņemot vērā minēto, demokrātiskā valstī tās institūcijām un to darbībai jābūt demokrātiski leģitimētām. Šī obligātā demokrātiskās iekārtas prasība balstās idejā, ka valsts ir tautas veidojums, ar kuras palīdzību tā pārvalda pati sevi. Demokrātija ir vienīgā valsts iekārta, kurā var īstenoties tautas suverenitātes princips. Tādējādi demokrātiskās leģitimācijas jēga ir piesaistīt valsts varu tautas gribai – tātad nodrošināt, lai valsts darbība atbilst tautas gribai.³¹

Lai gan mūsdienās demokrātija ir plaši izplatīts politiskais režīms, pēc autores domām, šai koncepcijai var saskatīt arī vairākas vājas vietas. Nereti sociālā un idejiski politiskā sabiedrības diferenciācija rada tādu plurālismu, ka, pat ielaižoties kompromisos, grūti noteikt to vairākumu, kura gribu būtu jārealizē valsts politikā. Demokrātija arī veicina sabiedrības politisko aktivitāti, kas var būt gan konstruktīva, gan destruktīva. Demokrātiskais režīms valstī var pāriet anarhijā, un sabiedrība var kļūt nepārvaldāma. Politiskā vara demokrātisku vēlēšanu rezultātā var nonākt pretrunā ar kompetenci un profesionālismu politikā. Tādējādi demokrātijas īstenošanu varētu traucēt vairāki faktori, piemēram, vāja ekonomiskā bāze, sociālās problēmas, zema politiskā kultūra un atbildība valstī kopumā, sabiedrības šķelšanās naidīgās grupās. Demokrātiskajā režīmā grūti novērst tādu varas ļaunprātīgu rīcību kā demagoģiju, manipulāciju ar sabiedrības domu, korupciju.

Ar to vien, ka tiek pateikts, ka Satversme apzīmē Latvijas valsts iekārtu par “demokrātisku”, nepietiek, lai padarītu šo Satversmes normu piemērojamu. Tādēļ tās saturs,

---

²⁶ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 163. lpp.

²⁷ Satversmes tiesas tiesnešu Aivara Endziņa, Jura Jelāgina un Anitas Ušackas atsevišķās domas lietā nr.2000-03-01, 04.09.2000., 5. lpp.

²⁸ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.

²⁹ Valters P. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. SIA Divergens: Rīga, 2001, 37. lpp.

³⁰ Satversmes tiesas 2009.gada 19.maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01, 11. punkts.

³¹ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 163. lpp.

ņemot vērā judikatūru, jo sevišķi Satversmes tiesas judikatūru, jāizvērs plašāk. Izejas punkts ir vispārējie tiesību principi, kurus šajā jēdzienā jau ir “ielasījusi” Satversmes tiesa, kā arī Augstākā tiesa, piemēram, varas dalīšanas princips, likuma virsvadības princips un tie vispārējie tiesību principi, kuri izriet no Latvijas valsts jēgas un būtības (pamatnormas), tās valsts iekārtas piederības modernas konstitucionālas demokrātijas modelim. Šie principi nepastāv haotiski blakus viens otram, tie nav vienādi nozīmīgi.³²

Par vienu no svarīgākajiem principiem pamatoti tiek uzskatīts tiesiskas valsts virsprincips. Modernas tiesiskas valsts idejas pirmsākumi meklējami angļu tiesību tradīcijās.³³ Uz taisnīgumu un personas brīvības idejām pamatots miers ir universāls sabiedriskās dzīves ideāls, kura nodrošināšanai veido tiesību sistēmu. Galvenā prasība, lai sasniegtu minēto ideālu ir tāda, ka visiem sabiedrības locekļiem jāievēro tiesības. Priekšstats, ka pozitīvajās tiesībās balstītai tiesiskai kārtībai jābūt atbilstoši tiesību pamatidejai (taisnīgumam), tika attīstīts vispirms jau anglosakšu zemēs, savukārt XIX gs. tas tika pārņemts arī kontinentālajā Eiropā. Vācu tiesību jēdziens *Rechtsstaat* (tiesiska valsts) pamatā nozīmēja konstitūcijā paredzēto valsts varas orgānu pienākumu ievērot pozitīvās tiesības. Turpretim ar angļu jēdzienu *rule of law* (tiesību virsvadība) tika saprasts tiesību pamatprincips, kas paredz, ka visas personas likuma priekšā ir vienlīdzīgas, ka personu var tiesāt vienīgi likumīga tiesa un personai ir pamattiesības.³⁴

Salīdzinājumā ar kontinentālās Eiropas tiesību sistēmu, kurā galvenais tiesību radītājs ir suverēnais likumdevējs, “kopējo tiesību sistēmā” (*Common law*), ar tās secīgo un racionālos argumentos balstīto tiesu praksi, jau vēsturiski ir bijusi atvērtāka tiesību virsvadības idejai. Tiesību virsvadība tika nostiprināta kā viens no viduslaiku feodālās valsts pamatprincipiem, un tas lielā mērā balstījās uz zināmu varas plurālismu. Kā viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem vēlākai tiesību virsvadības attīstībai tiek minēts Lielbritānijā vēl šodien spēkā esošā 1215. gada Džona Plantageneta parakstītā Lielā brīvības harta³⁵, kas būtībā radīja tiesiski ierobežotu monarhiju. Tās 39. pantā bija noteikts, ka “bez atbilstoša notiesājoša tiesas sprieduma un pretēji valsts likumiem neviens brīvs vīrs turpmāk vairs netiks apcietināts, izsūtīts, izsludināts ārpus likuma vai kā savādāk vajāts, kā arī Mēs nepielietosim spēku un arī nelūgsim citus to darīt”. Jau XVII gs. Anglijā karaļa vara tika tiesiski ierobežota ar parlamentu

---

³² Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 178. lpp.

³³ Cipeliuss R. Vispārējā mācība par valsti. Rīga: izdevniecība AGB, 1998, 226. lpp.

³⁴ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 183.-190. lpp.

³⁵ The Magna Carta agreed to by King John of England (1215). Pieejams: <https://www.constitution.org/eng/magnacar.pdf> [aplūkots 12.04.2020.]

kā demokrātiskās pārstāvniecības principa īstenotāju. Tika plaši diskutēts par parlamenta suverenitātes un cilvēka pamattiesību savstarpējām attiecībām. Dž. Loks uzskatīja, ka suverēnā vara, no vienas puses, un universāli derīgās indivīda pamattiesības – no otras puses, ir savstarpēji komplementāri valsts elementi. Tādējādi tikai abi šie elementi kopā var radīt ar tiesībām ierobežotu valsti. Turpretim T. Hobss iestājās par tiesiski neierobežotu valsts suverenitāti. XIX gs. beigās angļu konstitucionālo tiesību zinātnieks Alberts Venns Daisijs (1835 – 1922) tiesību virsvadību formulēja kā angļu konstitūciju raksturojošu pazīmi, kas ietver trīs elementus; likumības principu, vienlīdzību likuma priekšā un tiesības un tiesas aizsardzību.³⁶ Ņemot vērā, ka parlamenta suverenitāte prevalē pār kopējām tiesībām, likumības princips pamatā ir vērsts pret izpildvaras iespējamo patvaļu. Šādā sistēmā iztrūkst parlamenta, tā suverenitātes kontroles. Izmaiņas šajā kārtībā tika ieviestas ar 1998. gada Cilvēktiesību aktu³⁷, kas piešķir tiesnešiem tiesības izdot deklarāciju par kādas likuma normas neatbilstību šim aktam. Taču parlamenta suverenitāte netika ierobežota, jo šāda deklarācija neietekmē likuma spēkā esamību un par nepieciešamību šo neatbilstību novērst lemj pats parlaments.³⁸ Pēc autores domām, šī ir būtiska angļu tiesiskas valsts izpratnes atšķirība salīdzinājumā ar kontinentālo Eiropu.

XIX gs. gaitā vācu juristi, izmantojot angļu tiesību doktrīnu, izveidoja jaunu, plašāku konceptu – *Rechtsstaat*, kuras galvenais uzdevums bija tiesisku robežu noteikšana pastāvošajai monarhistiskajai varai. Valsts un sabiedrība tika nošķirti kā divi savstarpēji neatkarīgi un autonomi tiesību subjekti, kas nedrīkst pārmērīgi iejaukties viens otra lietās un tiesību svarīgākais uzdevums šajā sakarā bija nodrošināt šīs nošķirtības saglabāšanos. Valsts pienākums ir dot konstitūciju, bet visu pienākums ir tai pakļauties. Tātad būtībā lielas cerības tika liktas uz sabiedrības pašregulācijas spējām, valsts iejaukšanos tautas dzīvē samazinot līdz minimumam. Šāds uzskats bija raksturīgs liberālas minimālvalsts idejai, kas XIX gs. bija guvusi sevišķi plašu popularitāti.³⁹ Šīs idejas attīstību būtiski ietekmēja vācu filozofa Imanuels Kants (1724 – 1804) uzskati par tiesisku valsti. Pēc Kanta idejas valsts ir cilvēku apvienība, kas ir pakļauta likumam.⁴⁰ Par valsts mērķi tika atzīta indivīda personiskās brīvības un privātīpašuma garantēšana. Savukārt vācu tiesību zinātnieks Georgs Jelineks (1851 – 1911) atzina, ka valsts bez konstitucionālās tiesas nav tiesiska valsts. Ņemot vērā rūgto vēstures pieredzi, pēc Otrā

---

³⁶ Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Liberty Classics, 1982, p. 45-50. Pieejams: http://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf [aplūkots 12.04.2020.]

³⁷ Human Rights Act 1998. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents> [aplūkots 12.04.2020.]

³⁸ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, 2014, 183.-190. lpp.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Нарский И. С. Иммануил Кант. М., «Мысль», 1976, с. 24-26.

pasaules kara tiesiskas valsts koncepta izpratne tika pārskatīta. Tika izstrādāti jauni institucionāli mehānismi ar mērķi novērst prettiesiskas valsts varas izmantošanas iespēju, kas noveda arī pie pamattiesību idejas atdzimšanu.⁴¹ Secināms, ka vācu tiesiskas valsts koncepta izpratne mainījies, iegūstot mūsdienu saturu XX gs. vidū. Par tiesisku valsti tika atzīta tāda valsts, kurā visas attiecības starp valsti un pilsoņiem atbilst tiesībām un likumiem. Tiesiskas valsts darbības pamatā ir konstitūcija, kas regulē un leģitimē valsts varu un nosaka vairākus varas atzarus, un uzliek par pienākumu valstij ievērot iedzīvotāju tiesības. Turklāt pašas svarīgākās pamattiesības ir ierakstītas pašā konstitūcijā. Demokrātiskā tiesiskā valstī visa valsts vara nāk no tautas, un valdību apstiprina demokrātiskās vēlēšanās.

Mūsdienās tiesiskas valsts princips ir kompleksa sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt tiesiska valstiskuma pastāvēšanu konkrētā politiskajā sistēmā. Šā principa elementi ir ietverti visā konstitūcijas sistēmā un konkretizēti vairākos normatīvo tiesību aktos.⁴² Ņemot vērā dažādas Eiropas valstu tiesiskās sistēmas, Eiropas Padomes Venēcijas komisija izveidoja vienotu tiesiskas valsts koncepcijas un tajā ietverto elementu izpratni. Par tiesiskas valsts elementiem atzīst: 1) likumību, tajā skaitā caurspīdīgu, atbildīgu un demokrātisku likumdošanas procesu; 2) tiesisko noteiktību; 3) patvaļas aizliegumu; 4) pieeju neatkarīgai un objektīvai tiesai; 5) cilvēktiesību ievērošana; 6) nediskrimināciju un vienlīdzību likuma priekšā.⁴³

Latvijā jau pirms kara tiesiskas valsts izpratne tika saistīta ar vācu tiesību zinātnē izstrādāto tiesiskas valsts konceptu. Vienlaicīgi ar Latvijas Republikas valstiskās neatkarības atgūšanu XX gs. nogalē latviešu valodā tika atjaunots jēdziens, kurš atbilst kontinentālās Eiropas izpratnei par tiesību virsvadību valstī, t. i, tiesiskas valsts jēdziens. Savukārt kopš 2014. gada tas, ka Latvija ir tiesiska valsts, ir *ekspresis verbis*, noteikts Satversmes ievadā. Latvijas tiesību zinātnē kā tiesiskas valsts principa elementi tiek nosaukti personas cilvēktiesību ievērošana, varas dalīšana, tiesību virsvadība, likuma atruna, tiesiska aizsardzības mehānisma esamība, valsts atbildība, kriminālprocesuālās garantijas, tiesiskā palāvība, tai skaitā tiesiskā noteiktība, samērīgums, konstitūcijas prioritāte, tiesiskās iekārtas konsistence, valsts lēmuma pamatojuma pienākums un personas tiesības tikt uzklausītām.⁴⁴

---

⁴¹ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 183.-190. lpp.

⁴² Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 185. lpp.

⁴³ Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011) on the basis of comments by Mr Pieter van Dijk, Ms Gret Haller, Mr Jeffrey Jowell, Mr Kaarlo Tuori, p. 10. Pieejams: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e) [aplūkots 12.04.2020.]

⁴⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 115. lpp.

Tautas suverenitāte ir cieši saistīta ar tiesiskas valsts principu. Tautas suverenitāte var tikt realizēta vienīgi sabiedrībā, kurā pilsoņi likuma priekšā ir vienlīdzīgi. Suverenitātes jēdziens politiskajā filozofijā ir salīdzinoši jauns, un tā pirmsākumi meklējami jauno laiku Eiropā. Līdz tam pastāvošajiem valstiskajiem veidojumiem nav bijis nepieciešamības attīstīt šādu valststiesisku jēdzienu. Par suverenitātes teorijas pamatlicēju tiek uzskatīts Ž. Bodēns.⁴⁵ Suverenitāte viņa ieskatā ir neierobežota, mūžīga, absolūta un augstākā monarha vara valstī⁴⁶, kuru viņš atzina par obligāto valsts pamatiezīmi⁴⁷. Šādu varu neierobežo neviena cita vara vai cilvēku likumi, tā nav atkarīga ne no vienas citas ārējas varas, savukārt ikviena vara valsts iekšienē ir padota suverēnam un pastāv pēc viņa gribas. Ž. Bodēna teorijā suverenitātei ir zināmas robežas, proti, tā ir saistīta ar Dieva un dabas likumiem. Kā obligātus suverenitātes atribūtus viņš minējis, piemēram, suverēnas likumdošanas tiesības un tiesības iecelt amatpersonas. Šī suverenitātes teorija kļuva par sava laikmeta aktuālu un politiski nepieciešamu doktrīnu. Visu Eiropas valstu valdnieki savas politiskās tiesības lielākoties balstīja uz suverēnajām tiesībām.⁴⁸

Konstitucionālajās tiesībās vienlaikus pastāv dažādi suverenitātes aspekti – valsts suverenitāte, valsts varas suverenitāte, valsts varas orgānu suverenitāte, tiesību suverenitāte un tautas suverenitāte.⁴⁹ Tautas suverenitāte sākotnēji tika izmantota, lai pamatotu monarha suverenitāti nacionālā valstī. Tauta bija varas avots, kas nodevusi monarham suverēna tiesības, un pastāvošās varas leģitimitātes pamats.⁵⁰ Būtisks pagrieziens tautas suverenitātes principa izpratnē bija Ž. Ž. Ruso sabiedriska līguma teorijai. Ruso uzskatīja, ka tauta kā visu personu kopums ir suverēnās varas nesējs, kuru īsteno vispārējā griba. Tā kā kopējā griba izpaužas likumos, tad likumdošanas vara ir suverenitātes kodols.⁵¹ Suverenitāte ir absolūta, neatkarīga, neatsavināma un nedalāma vara, kas pieder tautai. Ikviena valsts amatpersona pakļauta vispārējai gribai, un tautai ir tiesības mainīt šīs amatpersonas. Tautas suverenitāte principiāli paredz politisko vienlīdzību. Ruso tautas suverenitāti atvasina no vispārējās gribas jēdziena, kura veidojas, cilvēkiem atsakoties no savām dabiskajām tiesībām sabiedrības labā. Rezultātā ikviens iegūst tieši tikpat daudz tiesību, cik zaudējis, un vairāk spēka saglabāt to, kas viņam pieder. Tādējādi tautas suverenitāte ir saistīta ar politisko brīvību, kura tiek saprasta kā iespēja

---

⁴⁵ Ījabs I., Levits E., Paparinskis M., Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes 2. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 234.-238. lpp.

⁴⁶ Bodin J. Six Books of the Commonwealth. Basil Blackwell Oxford, Book I Chapter VIII. Pieejams: http://www.yorku.ca/comninel/courses/3020pdf/six_books.pdf [aplūkots 11.04.2020.]

⁴⁷ Ibid, Book I Chapter I.

⁴⁸ Ījabs I., Levits E., Paparinskis M., Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes 2. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 234.-238. lpp.

⁴⁹ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A.Gulbis, 1930, 19.-27. lpp.

⁵⁰ Bodin J. Six Books of the Commonwealth. Basil Blackwell Oxford, Book I Chapter VIII. Pieejams: http://www.yorku.ca/comninel/courses/3020pdf/six_books.pdf [aplūkots 11.04.2020.]

⁵¹ Ruso Ž. Ž. Par sabiedrisko līgumu jeb Politisko tiesību principi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013, 100. lpp.

pakļauties tikai tiem likumiem, kuru pieņemšanā cilvēks pats ir piedalījies kā vienlīdzīgs pilsonis.⁵² Secināms, ka atbilstoši Ruso teorijai, vienā teritorijā var pastāvēt tikai viena suverenitāte, kura pieder tās teritorijas tautai. Tautas suverenitātes princips nosaka, ka visi cilvēki attiecībās ar valsti ir vienlīdzīgi.

Atbilstoši Satversmes 2. pantam Latvijas tautai pieder valsts suverēnā vara. Suverēnā vara nozīmē neatkarīgu, patstāvīgu, no citām varām neierobežotu un neietekmētu varu. Atbilstoši tautas suverenitātes principam tauta pati vada savu dzīvi, vai, nu, tieši (caur tautas nobalsošanu), vai, nu, caur saviem ievēlētiem pārstāvjiem, kuri, izsakot tautas gribu, tautas vārdā un uzdevumā vada valsti.⁵³ Līdz ar to tautas suverenitātes princips prasa, lai tauta pati, bez iejaukšanās no ārpuses, veido savu gribu un pati nosaka arī to, kādā veidā tiek organizēta valsts. Valsts varas avots nav virs vai ārpus tautas, bet gan tauta ir šīs varas avots. Tautas griba ir valsts vara. Visi valsts varas orgāni, kas īsteno valsts varu, ir tautas gribas radīti, proti, vara šiem orgāniem piešķirta atbilstoši tautas gribai.⁵⁴ Tautas suverenitāte ir tautas tiesības pašai lemt par savu likteni, tostarp radot patstāvīgu valsti.⁵⁵

Tauta ir viens no konstitucionālo tiesību pamatjēdzieniem demokrātiskā republikā. Tautai pieder suverēna valsts vara, un tautas griba ir valsts pamats.⁵⁶ Līdz ar to valsti var uzskatīt par tautas mērķa realizēšanas instrumentu. Pie Latvijas tautas pieder visi Latvijas pilsoņi – gan politiski pilntiesīgie, gan arī tie, kuriem politisko tiesību nav, piemēram, nepilngadīgie. Tas nozīmē, ka tautu veido visi pilsoņi, bet ne visi pilsoņi var piedalīties suverenitātes īstenošanā. Šajā kontekstā Latvijas tauta nošķirama no pilsoņu kopuma. Pilsoņu kopums, kuru Satversme paredz kā Latvijas valsts varas orgānu, ir tautas dabiskais priekšstāvības orgāns, kurš darbojas Latvijas tautas vietā.⁵⁷ Tādējādi pilsoņu kopumu Latvijā veido visi pilsoņi, kuriem ir tiesības piedalīties Saeimas vēlēšanās un tautas nobalsošanā.

Latvijas tautas suverēnā griba ir izteikta Satversmē, tās ievadā noteikts: „Latvijas tauta savā brīvi vēlēta Satversmes sapulcē ir nolēmusi sev šādu valsts Satversmi.” Līdz ar to Satversme noteic veidus, kādos tiek īstenota demokrātiska valsts iekārta Latvijā. Satversme paredz četrus veidus, kādos pilsoņi var īstenot savu gribu, proti:

- 1) tieši vēlot savus priekšstāvjus valsts likumdošanas orgānā (Satversmes 6.–9., 14. pants);

---

⁵² ⁵² Ījabs I., Levits E., Paparinskis M., Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes 2. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 237.-238. lpp.

⁵³ Vanags K. Latvijas valsts satversme. Valka: L.Rumaka apgāds, 1948, 14. lpp.

⁵⁴ ⁵⁴ Ījabs I., Levits E., Paparinskis M., Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes 2. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 253.-254. lpp.

⁵⁵ Satversmes tiesas 2007.gada 29.novembra sprieduma lietā Nr.2007-10-0102 31. punkts.

⁵⁶ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 87.-92. lpp.

⁵⁷ Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 7.-21. lpp.

- 2) pašiem tieši darbojoties kā likumdevējam, pieņemot likumus vai Satversmes grozījumus (Satversmes 64., 65., 78.–80. pants);
- 3) lemjot par Saeimas pieņemtajiem likumiem vai Satversmes grozījumiem (Satversmes 72.–75., 77., 79., 80. pants);
- 4) lemjot par citiem Satversmē noteiktiem jautājumiem, kas nodoti tautas nobalsošanai (Satversmes 48. pants, 68. panta trešā un ceturtnā daļa).

Pilsoņu gribas īstenošanas veidiem Satversmē ir noteiktas divas procedūras, proti, Saeimas vēlēšanas notiek vēlēšanu procedūras ietvaros, bet pārējie trīs tautas gribas īstenošanas veidi – tautas nobalsošanas procedūras ietvaros. Abām šīm procedūrām gan Satversme, gan attiecīgie likumi izvirza virkni nosacījumu.⁵⁸

Ņemot vērā minēto, autore secina, ka tautas suverenitātes princips ir primārais Satversmes sistēmā, savukārt demokrātiskā valsts iekārta ir instruments, lai nodrošinātu Latvijas tautas suverenitāti un demokrātisku veidu, kādā tauta īsteno savu gribu. Demokrātija ir labākais, ko radījusi sabiedrības evolūcija. Vienlaikus arī patiesi demokrātiskai valstij ir savas nepilnības, jo vairākuma viedoklis ne vienmēr ir arī pareizais viedoklis.⁵⁹ Šo iemeslu dēļ demokrātijas ideja īstenojama demokrātiskas republikas ietvarā, kurā ievērotu arī tiesiskas valsts idejas principus. Vācu tiesību zinātnieks Norberts Horns norāda, ka mūsdienu paņēmieni, kā cilvēku kopībai nodrošināt taisnīgu iekārtu, ir demokrātiskas tiesiskas valsts izveidošana.⁶⁰ Šādā valstī vairākumam ir jāgarantē ne tikai mazākuma, bet arī atsevišķa indivīda tiesību aizstāvība.⁶¹

Viens no demokrātiskas tiesiskas valsts priekšnoteikumiem ir varas dalīšanas princips.⁶² Mūsdienās valsts varas dalīšanas teorija ir uzskatāma par vienu no būtiskākajām juridiski politiskajām koncepcijām. Tas ir valsts varas konstrukcijas pamatprincips, kas radies ilgā intelektuālās analīzes procesā, balstoties uz praktiskās valsts organizācijas analīzi un izvērtēšanu. Ņemot vērā iepriekšminēto, varas dalīšanas princips ir arī viens no tiesiskas valsts principa elementiem. Varas dalīšanas teorija ir galvenā demokrātiskā koncepcija, kas ar atsevišķiem izņēmumiem var tikt iedzīvināta jebkurā vēsturiskajā valsts tipā.⁶³

Demokrātiskās republikās varas dalīšanas princips tiek nostiprināts valstu konstitūcijās vai izriet no šo valstu konstitucionālās iekārtas pamatprincipiem.⁶⁴ Latvijā šis princips izriet no

⁵⁸ Satversmes tiesas 2009.gada 19.maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01, 11. punkts.

⁵⁹ Lepse A. Par konstitucionālās sistēmas attīstību mūsdienās. Latvijas Vēstnesis, 19.06.1998, Nr.182/183.

⁶⁰ Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. Likums un tiesības, 1999, Nr.1, 16. lpp.

⁶¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 115.-116. lpp.

⁶² Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitimitācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības, 4.sējums, 2002, Nr.9(37), 261.-268. lpp.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 155.-158. lpp.

Satversmes 1. panta un izpaužas valsts varas sadalījumā likumdevēja, izpildu un tiesu varā, ko realizē neatkarīgas un autonomas institūcijas. Tomēr no Satversmes 1. panta izrietošais valsts varas dalīšanas princips nav jāuztver dogmatiski un formāli, bet jāsamēro ar mērķi novērst varas centralizāciju vienas institūcijas vai amatpersonas rokās.⁶⁵ Tiesību zinātnē ir atzīts, ka atsevišķas atkāpes no valsts varas dalīšanas principa ir pieļaujamas, ja tās padara valsts varas funkciju īstenošanu efektīvāku, nostiprina kādas valsts varas institūcijas neatkarību no citas varas vai nodrošina triju varu savstarpējā līdzsvara un atsvara sistēmas funkcionēšanu.⁶⁶ Šāda valsts funkciju sadale dažādām tās pašas valsts institūcijām, pats par sevi saprotams, atsevišķas varas nenostāda blakus vienu otrai absolūtas patstāvības attiecībās, bet gan tiesiski regulētās koordinācijas attiecībās. Tā tiek saglabāta arī valsts varas tiesiskā vienotība.⁶⁷

Jāuzsver, ka valsts varas dalīšanas principa īstenošana nav konstitucionālo tiesību pašmērķis, bet gan viens no līdzekļiem individuālās brīvības aizsardzībai un pamattiesību nodrošināšanai. Valsts varas sadalīšana trijos funkcionālos atzaros un to īstenošanas uzdošana dažādiem valsts orgāniem, kas vēl papildus savstarpēji viens otru kontrolē, rada nepieciešamos priekšnoteikumus valsts varas mērenībai un racionālai lēmumu pieņemšanai. Tādējādi tiek samazināts risks, ka valsts vara tiks izmantota ļaunprātīgi vai tiks vērstā pret indivīda brīvību.⁶⁸

Pēc autores domām, katrs valsts varas atzars pilda savas funkcijas, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Tikai valsts varas atzaru konstruktīva sadarbība ir priekšnoteikums tiesiskas valsts veiksmīgai attīstībai un sabiedrības uzticības vairošanai.⁶⁹ Tiesiska valsts nevar pastāvēt bez likuma virsvadības, kā arī tiesu varas un valsts pārvaldes padotības likuma. Līdz ar to tiesiskā valstī likumdevēja varai ir nenovērtējama loma, lielā mērā tas ir tiesiskas valsts eksistences pamats. Saskaņā ar varas dalīšanas teoriju likumdevēja varai tradicionāli tiek ierādīta pirmā vieta starp citiem valsts varas atzariem. Likumdevēja prioritāte varētu būt skaidrojama ar to, ka tiesu vara un izpildvara darbojas uz likuma pamata un likuma izpildes nodrošināšanu. Tomēr šāds likumdevēja pārkums nav absolutizējams, jo tas nebūtu savienojams nedz ar tiesiskas valsts ideju, nedz ar varas dalīšanas principu. Svarīgi, ka demokrātiskā republikā parlamentam ir jāievēro konstitūcija un citi likumi, arī tie, ko pieņēmis pats parlaments.⁷⁰ Tomēr autore

---

⁶⁵ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05(99), secinājumu daļas 1. punkts.

⁶⁶ Levits E., 2002, Nr. 9(37), 263. lpp.

⁶⁷ Cipeliuss R. 1998, 239.-244. lpp.

⁶⁸ Grigore-Bāra E., Kovaļevska A., Liepa L., Levits E., Mits M., Rezevska D., Rozenvalds J., Sniedzīte G. Latvijas Republikas Satversmes 1. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, 2014, 193.-196. lpp.

⁶⁹ Dombrovskis V. Uzruna starptautiskās konstitucionālo tiesību konferences "Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā" 2011. gada 29.septembrī. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/viedokli/237020-ministru-prezidenta-valda-dombrovska-uzruna-starptautiskas-konstitucionalo-tiesibu-konferences-konstitucionalas-tiesas-loma-konstitucionalo-vertibu-aizsardziba-atklasana-29-septembri/> [aplūkots 18.02.2020.]

⁷⁰ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05(99), secinājumu daļas 1. punkts.

uzskata, ka nevar noliegt likumdevēja ekskluzīvās tiesības noteikt sabiedrības attīstības stratēģiskos mērķus un vispārējus uzvedības noteikumus, izdodot vispāršaistošus tiesību aktus, kam ir augstākais juridiskais spēks. Likumdošanas varas realizētās darbības ir vērstas uz to, lai kopumā nodrošinātu sabiedrības, kā vienota veseluma, pastāvēšanu.⁷¹

Ideja par likumdevēja varas dominanti pār pārējiem valsts varas atzariem savulaik piedzīvoja neveiksmi revolucionārajā Francijā. 1791. gada pirmā konstitūcija pārveidoja Franciju par konstitucionālo monarhiju.⁷² Francijas nacionālās sapulces pieņemtā un karaļa parakstītā konstitūcija ieguva likuma spēku, kļūstot par pirmo rakstīto konstitūciju Eiropā.⁷³ Tiesību zinātnieki atzīst, ka Francijas pirmajā konstitūcijā nebija ietverts tikpat stingrs varas dalīšanas princips, kā, piemēram, Amerikas Savienoto Valstu konstitūcijā, kas tika pieņemta 1787. gadā un kļuva par pirmo konstitūciju, kurā tika nostiprināts valsts varas dalīšanas princips un balansa, kontroles mehānisms.⁷⁴

Prakse pierādīja Džona Loka idejas kļūdainumu, atbilstoši kurai konstitucionālā valstī var būt tikai viena augstākā vara, proti, likumdevēja vara, kurai visiem ir jāpakļaujas.⁷⁵ Šāda Loka ideja ir pausta darbā „Divi traktāti par varu”, kur tiek rakstīts par nepieciešamību funkcionāli nodalīt likumdevēja varu, izpildvaru un federatīvo varu.⁷⁶ Loka veidotajā modelī likumdevēja varai tika piešķirtas ekskluzīvas tiesības pieņemt likumus, kas, pēc filozofa domām, padara to augstāku pār citiem varas atzariem. Viņa modelī izpildvara un federatīvā vara ir pakārtotas likumdevēja varai.⁷⁷ Pēc autores domām, šeit ir svarīgi nodalīt likumdevēja pārākumu valsts varas organizācijā no absolūtas un neierobežotas varas. Mūsdienu konstitūcijās likumdevēja varai demokrātiskā tiesiskā valstī ir vairāki būtiski politiski un juridiski ierobežojumi. Līdz ar to citu varu padotība pieņemtajam likumam nenozīmē šo varas atzaru padotību likumdevējam personiski. Tas izriet no likumdevēja varas rakstura, jo tauta, kura ievēlējusi parlamentu, joprojām saglabā augstāko varu atcelt vai aizstāt šo parlamentu, kad tauta redz likumdevēja varu darbojamies pretēji tautas interesēm.⁷⁸ Savukārt Š. L. de Monteskjē, kas kļuva par Dž. Loka teorijas sekotāju, darbā „Par likumu garu” valsts varu iedala likumdevēja, izpildu un tiesu varā.⁷⁹ Mūsdienās lielākajā daļā valstu konstitūcijās ir iedzīvināta tieši Monteskjē valsts varas

⁷¹ Ašmanis M. Politikas terminu vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 75. lpp.; 128. lpp.

⁷² Конституция Франции от 3 сентября 1791 г. Pieejams: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1791.htm> [aplūkots 22.02.2020.]

⁷³ Чепурнова Н.М., Серегин А.В. История государства и права зарубежных стран. Москва, 2007 год, с. 51.

⁷⁴ Article about Bill of Rights of the United States of America (1791) Pieejams: <http://www.billofrights.institute.org/founding-documents/bill-of-rights/> [aplūkots 22.02.2020.]

⁷⁵ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 233.-234. lpp.

⁷⁶ Locke J. Two Treatises of Government. Pieejams: <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/locke/government.pdf> [aplūkots 19.03.2020]

⁷⁷ Нерсесянец В. С. Философия права. Учебник для вузов. М.: Издательство Норма, 2001, с. 467.

⁷⁸ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 233.-234. lpp.

⁷⁹ Montesquieu Ch. The Spirit of Laws. In: Great Books of the Western World. Hutchins R.M. (ed.), Chicago, The University of Chicago, 1952, p. 34-37.

dalīšanas teorija.⁸⁰ Mūsdienās šī teorija ir galvenā demokrātiskā koncepcija, kas ar atsevišķiem izņēmumiem var tikt iedzīvināta jebkurā vēsturiskajā valsts tipā.⁸¹

Likumdevēja vara ir koleģiāla vara, lai dažādu interešu pārstāvošās personas, kas sanākušas kopā, pienācīgā kārtā radītu likumus. Tautas varas vietā, kad pati tauta pieņēma likumus un uzraudzīja to izpildi, stājās tautas pārstāvju vara. Demokrātiskā tiesiskā valstī, kurā funkcionē varas dalīšanas princips, likumdevēja varu īsteno demokrātiski vēlēts parlaments vai federatīvā valstī – vairāki savā kompetencē norobežoti parlamenti.⁸² Toties likumdevēja varu īsteno ne tikai parlaments, bet arī pati tauta tautas nobalsošanā vai arī citas valsts varas institūcijas, ja konstitūcija paredz deleģētās likumdošanas institūtu.⁸³ Līdz ar to autore uzskata, ka ir svarīgi saprast kam valstī pieder likumdošanas tiesības.

1.2. Likumdošanas vara tiesiskā demokrātiskā valstī

To, kam ir deleģēta likumdošanas vara valstī, nosaka valsts konstitūcija. Latvijas Republikā saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas vara pieder Saeimai (parlamentam), kā arī tautai (ar to domājot pilsoņu kopumu) Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros. Tādēļ Saeima un pilsoņu kopums abi ir atzīstami par primāriem likumdevējiem (likumdošanas orgāniem).⁸⁴ Tādējādi parlaments un likumdevēja vara nav identiski jēdzieni. Likumdevēja vara ir konstitucionālas tiesības izdot vispārēji saistošus abstraktus priekšrakstus, lai regulētu sabiedrības dzīves svarīgākos aspektus un īstenotu konstitucionālos principus un normas konstitucionālajā realitātē.⁸⁵ Savukārt parlaments (no franču *parlement*; *parler* – runāt) ir augstākā likumdošanas institūcija valstīs, kurās pastāv valsts varas dalīšana.⁸⁶ Parlaments ir tautas pārstāvības simbols, kas darbojas sabiedrības vārdā un interesēs. Tā pilnvaru bāze ir tautas dotā leģitīmācija.

Pilsoņu pārstāvniecības institūcijas sastopamas jau Hellādas polisēs, Romā un senkrievu zemēs. Šādas pārstāvniecības varēja izpausties kā vecāko padome, nacionālā asambleja, Senāts, Komitēja utt.⁸⁷ Savukārt mūsdienu parlamenta pirmsākumi meklējami XIII gs. Anglijā, kur par parlamentu uzskatīja kārtu pārstāvniecības institūciju karaļa varas ierobežošanai. Vēlāk šādas institūcijas izveidojās Francijā, Spānijā, Polijā un citās valstīs.⁸⁸ Valsts izcelšanos tajā laikā

---

⁸⁰ Vile M.J.C. *Constitutionalism and the Separation of Powers* (2nd edition), 1967. Pieejams: <http://oll.libertyfund.org/titles/677> [aplūkots 06.03.2020]

⁸¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 155. lpp.

⁸² Нерсесянец В.С. *Проблемы общей теории права и государства*. Москва: Норма, 2002, с. 580-582.

⁸³ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 233.-234. lpp.

⁸⁴ Levits E., Kuzņecovs A., Medina L., Čaics A., Tralmaka I. *Latvijas Republikas Satversmes 64. panta komentāri*. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 12.-13. lpp.

⁸⁵ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 235.-238. lpp.

⁸⁶ *Малый энциклопедический словарь*. Санкт-Петербург, Издание Брокгауз-Ефрон, 1907-1909, с. 84.

⁸⁷ Илберт К. *Парламент: Его история, организация и практика*. Пг., 1915, с. 9-23.

⁸⁸ Энсон В. *Английский парламент, его конституционные законы и обычаи*. СПб., 1908, с. 67-71.

skatīja no patrimonālās teorijas pozīcijām, proti, valsts izcelšanās tika saistīta ar īpašnieka tiesībām uz zemi, kas arī noteica pārstāvības privāti tiesisko konstrukciju. Deputāti bija tikai savu kārtu pārstāvji, kurus kārtas nosūtīja savu interešu aizstāvībai pie karaļa.⁸⁹

Parlamenta pārstāvnieciskais raksturs pieprasa, lai vismaz daļa no tā locekļiem būtu vēlēta, jo citādi, neraugoties uz to, ka tas īstenotu likumdevēja varu, šādu institūciju nevarētu uzskatīt par parlamentu. Parlamentārā pārstāvniecība ir konstitucionālais princips, kas precīzē tautas suverenitātes īstenošanas ceļus. Valsts vara nāk no tautas, bet tā tiek īstenota tikai konstitūcijā reglamentētās formās, proti, ar īpašu institūciju, tajā skaitā likumdevēja varas institūciju, starpniecību. Tādējādi tautai piederošo suverenitāti nevar īstenot jebkurš subjekts, bet gan tikai konstitūcijā iekļauties konkrētie tautas suverēnās varas īstenošanas institūti. Tautas pārstāvniecības doktrīna ir vērsta uz to, lai deputātus padarītu par pašu pilsoņu gribas paudžiem, jo šī doktrīna caur tautas pārstāvniecības prizmu parlamenta darbībā vēlas saskatīt iedzīvotāju tiesisko prasību īstenošanu.⁹⁰ Tādējādi jo plašāka ir tautas dalība parlamenta formēšanā, jo šāda parlamenta leģitimitāte ir augstāka un tās iegūst lielāku autoritāti attiecībās ar citām valsts varas institūcijām.⁹¹ Vēlēšanās ievēlētie tautas priekšstāvji kopumā arī izveido institūciju, kas īsteno vai kurai būtu jāīsteno tautas suverēnā griba. Parlamenta locekļi ir visas tautas pārstāvji, ar kuru starpniecību tauta īsteno savu suverēno varu. Šo iemeslu dēļ parlamenta aktiem jāatspoguļo sabiedrības vairākuma, nevis parlamenta vairākuma intereses.⁹² Autore secina, ka parlaments ir pilsoņu kopuma radīta tautas priekšstāvības iestāde. Parlaments modernajās valstīs ieņem ne vien redzamāko vietu valsts orgānu starpā, bet arī apvieno sevī svarīgākās valsts varas funkcijas un ir pēdējais lēmējs daudzos svarīgos valsts dzīves jautājumos.

Lai gan augstākais valsts varas orgāns ir pilsoņu kopums, kas tieši piedalās konstitūtvās un leģislatīvās funkcijas realizēšanā, Saeimas funkcijas ir ļoti plašas, un tās rokās atrodas republikas tiesiskās, administratīvās un saimnieciskās dzīves vadība. Pilsoņu kopums ir valsts varas augstākais orgāns, kas likumdošanas tiesības īsteno atsevišķos gadījumos, turpretī Saeima ir pilsoņu kopuma juridiskais priekšstāvības orgāns, kuram uzticēta pastāvīga likumdošanas īstenošana.⁹³ Jāpiemin, ka Satversmes 64. pants tieši nenosaka deleģētās likumdošanas procedūru. Šauri interpretējot varas dalīšanas principu, secināms, ka likumdošanas varu var

---

⁸⁹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 235. 238. lpp.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств. Москва: Юридическая литература, 1995, с. 71.

⁹² Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 235.-238. lpp.

⁹³ Dišlers K. 2004, 77. lpp.

īstenot tikai Saeima un pilsoņu kopums.⁹⁴ Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai nodrošinātu efektīvāku valsts varas īstenošanu, pieļaujami izņēmumi no likumdevēja virsvadības principa. Šie izņēmumi izriet no Satversmes, un to mērķis ir padarīt likumdošanas procesu efektīvāku.⁹⁵ Daļu no likumdošanas funkciju kopuma blakus Saeimai īsteno arī pilsoņu kopums, pašvaldību vēlētie orgāni, kā arī citam valsts orgānam var būt piešķirtas obligātas vai fakultatīvas līdzdarbības tiesības.⁹⁶ Jāatzīmē, ka citu valsts varas institūciju akti var tikt izdoti tikai konstitūcijas un likuma izpildei, un tiem jābūt likumpamatotiem.⁹⁷ Vienmēr jāņem vērā, ka deleģētā likumdošana ir atkāpe no varas dalīšanas principa, kas nosaka: likumdošana ir ne tikai parlamenta privilēģija, bet arī parlamenta pienākums.⁹⁸ Svarīgi, ka arī likumdošanas vara realizē ar likumdošanu nesaistītas funkcijas, piemēram, izveido izpildvaras un tiesu varas augstākās institūcijas, veic valdības, izpildvaras kontroli un citas darbības savas kompetences ietvaros, kas nodrošina triju valsts varu savstarpējās līdzsvara un atsvara (*checks and balances*) sistēmas funkcionēšanu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, Saeima ir vērtējama kā “īkdienas” likumdošanas varas orgāns, kas pamatā pieņem likumus, regulējot dažādus valstiski nozīmīgus jautājumus. Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem jeb deputātiem. Satversme nosaka, ka Saeimu ievēl vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās, brīvās un proporcionālās vēlēšanās, piešķirot vietas partijām, kuras iegūst vismaz piecus procentus balsu. Tiesības vēlēties ir pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu. Saeimā var ievēlēt jebkuru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmajā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu. Tādējādi Saeimas deputāts ir viens no simts tautas pārstāvjiem, kuru ievēlē pilsoņu kopums. Saeimas deputāta pienākums ir piedalīties Saeimas darbā, kas ietver dalību komisiju un frakciju darbā, Saeimas sēdēs, tādējādi pārstāvot savu vēlētāju intereses. Saeimas deputāta pilnvaru laiks ir četri gadi, turklāt viņam ir tiesības atkārtoti kandidēt. Viens deputāts Saeimā pārstāv aptuveni 15 000 vēlētāju.⁹⁹

Tautas priekšstāvji, pildot savus pienākumus, bauda visām valstīm tradicionālas privilēģijas. Šīs privilēģijas izriet no parlamenta funkciju īpašā rakstura. Ja izpildvara vai tiesu vara varētu iejaukties likumdošanas procesā, tad tiesību jaunrades brīvība, likumdevēja

---

⁹⁴ Satversmes tiesas 2018. gada 31. oktobra Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr. 2017-33-03. Latvijas Vēstnesis, Nr.246, 14.12.2018, 2. punkts.

⁹⁵ Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.1. punkts.

⁹⁶ Lībiņa-Egnere I. Saeimas kapacitāte likumdošanas procesā. Jurista Vārds, 07.10.2016, NR. 41 (944). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/269420-saeimas-kapacitate-likumdosanas-procesa/#ats_1 [aplūkots 19.02.2020.]

⁹⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 235.-238. lpp.

⁹⁸ Satversmes tiesas 2018. gada 31. oktobra Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr. 2017-33-03. Latvijas Vēstnesis, Nr.246, 14.12.2018, 2. punkts.

⁹⁹ Latvijas Republikas Saeima: Deputāti. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/par-saeimu/saeimas-darbs/deputati> [aplūkots 23.02.2020.]

neatkarība un objektivitāte nonāktu zem svešas gribas spiediena.¹⁰⁰ Pēc autores domām, šāda iespēja novestu pie varas dalīšanas sistēmas sagrāves. Savulaik valststiesību teorētiķis Kārlis Dišlers rakstīja, ka pēc vispāratzītas konstitucionālas teorijas ieskatiem viens no priekšnoteikumiem parlamenta sekmīgai uzdevumu izpildei ir kvalificēta deputātu personas neaizskaramība un neatbildība savas darbības robežās.¹⁰¹ Deputātu privilēģijas ietver brīvību paust savas domas, par kurām deputāts, pildot amata pienākumus, ir neatbildīgs (Satversmes 28. pants), un deputāta neaizskaramības tiesības, kas nepieļauj deputāta vajāšanu vai apcietināšanu bez parlamenta piekrišanas (Satversmes 29. un 30. pants). Līdz ar to Latvijā Saeimas deputātu imunitāti nosaka Satversme. Pārstāvnieciskajā demokrātijā deputāta imunitātei ir īpaši svarīga loma, jo viņi kā tautas vēlētņi priekšstāvji realizē tās gribu.¹⁰² Saeimas deputāts Kristaps Bahmanis (1867 – 1942) minēja, ka deputātu imunitāte nav uzskatāma kā privilēģija, bet ka tā ir nepieciešama, lai deputāti varētu izpildīt savas funkcijas, nebaidoties no represijām.¹⁰³ Autore secina, ka deputātu imunitāte nodrošina parlamenta netraucētu darbību, pasargā tā locekļus no nepamatotām un politiski motivētām apsūdzībām, kā arī no izpildvaras un tiesu varas iejaukšanās likumdošanas procesā.

Ņemot vērā iepriekšminēto, autore secina, ka parlaments kā likumdevēja varas nesējs ieņem nozīmīgu vietu konstitucionālajā sistēmā. Tiesiskā valstī likumdevēja varai ir nenovērtējama loma, lielā mērā tas ir tiesiskas valsts eksistences pamats. Likumdevēja vara un parlaments nav identiski jēdzieni, jo parlaments ir tautas pārstāvniecības institūcija. Latvijā likumdošanas vara galvenokārt uzticēta Saeimai, taču likumā norādītajos gadījumos un apjomā tā pieder arī, piemēram, pilsoņu kopumam, Valsts prezidentam, izpildvarai. Šāda deleģētās likumdošanas institūta mērķis ir padarīt likumdošanas procesu efektīvāku.

Mūsdienās ierasts par ikviena parlamenta galveno funkciju uzskatīt tieši likumdošanas darbu. Taču vēsturiski parlamentārisma attīstībā kā pirmā tika atzīta kārtu parlamenta līdzdalība budžeta jautājumu izlemšanā, proti, bez parlamenta piekrišanas monarham nebija tiesību iekasēt nodokļus.¹⁰⁴ Tiesību zinātnieki Dž. Loks un Š. L. de Monteskjē parlamentu asociēja vienīgi ar likumdošanas funkciju, uzskatot, ka likumdevēja varai nevar būt tiesību apturēt (kontrolēt) izpildvaras darbību, jo pēdējā jau pēc savas būtības ir ierobežota ar likumu, un izpildvaras jautājumi prasa ātru risinājumu, ko iejaukšanās no likumdevēja varas puses stipri palēninātu. Likumdevēja iejaukšanās izpildvaras darbā nozīmētu tās pārvēršanu otrā

---

¹⁰⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 268.-272. lpp.

¹⁰¹ Dišlers K. 1931, 120. lpp.

¹⁰² Laganovskis G. Deputāta imunitāte. Būtība un samērīgums, 23.03.2013. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/254616-deputata-imunitate-butiba-un-samerigums-2013> [aplūkots 23.02.2020.]

¹⁰³ Vēsturiskais atskats: 1-3. Saeimas deputātu lietas. Pieejams: <http://mandati.saeima.lv/arh%C4%ABvs/vsturisks-atskats> [aplūkots 23.02.2020.]

¹⁰⁴ Илберт К. 1915, с. 9-23.

likumdevējā vai tā filiālē. Pret šādu pozīciju iebilda franču apgaismības filozofs Ž. Ž. Ruso, uzstājot uz tautas suverenitātes nedalāmību, no kā izrietēja likumdevēja tiesības kontrolēt parējās valsts varas.¹⁰⁵ Franču solidarisma teorijas ievērojamākais pārstāvis Leons Digī (1859 – 1928) parlamentu uzskatīja par visas nācijas pārstāvniecības mandātu¹⁰⁶, proti, pārstāvības attiecību pastāvēšanu starp nāciju un parlamentu kopumā.¹⁰⁷ Neskatoties uz vēsturiski atšķirīgu izpratni par parlamenta funkcijām, mūsdienās parlamenta funkcijas ir plašākas nekā tikai piedalīšanās likumdevēja varas īstenošanā.

Modernajās parlamentārajās valstīs parlaments tiek uzskatīts par vadošo valsts varas orgānu, kurš piedalās gandrīz visās valsts funkcijās.¹⁰⁸ Arī Saeimai ir vairākas funkcijas, bet par tās primāro uzdevumu tiek uzskatīta likumu pieņemšana. Tādējādi kaut arī likumdošana ir galvenā likumdevēja funkcija, blakus tai parlamenta kompetencē ir budžeta jautājumi, dažādu amatpersonu apstiprināšana, iecelšana, atbrīvošana un atlaišana, kā arī starptautisko līgumu apstiprināšana, amnestijas akta izdošana, starptautiskā sadarbība.

Likumi sabiedrības locekļiem nosaka to, kā jārikojas, lai tiem būtu labi, piemēram, nezagt. Likumi vienlaikus nosaka, ka, ja tos neievēros, sabiedrības locekļiem būs slikti, proti, tiks piemērots kāds no likumā paredzētiem soda veidiem. Latvijas tiesību zinātnē un judikatūrā jēdziens “likums” ir skaidrots kā noteiktā procesuālā kārtībā izdots ārējais normatīvais tiesību akts,¹⁰⁹ un tas nav attiecināms uz iekšējiem normatīvajiem tiesību aktiem.¹¹⁰ Tā jēga un būtība ir tā, ka to ir izdevis valsts konstitucionālais orgāns ar visaugstāko demokrātiskās leģitimitātes pakāpi, un šim aktam normatīvo tiesību aktu hierarhijā ir augstāks juridiskais spēks, nekā citu valsts konstitucionālo orgānu vai valsts pārvaldes institūciju izdotajiem normatīvajiem tiesību aktiem. Secināms, ka likums ir likumdevēja sabiedrības vadības instruments, kas likumdevējam demokrātiskā valsts iekārtā piešķir augstāko politisko varu valstī.¹¹¹

Savukārt likumdošanas jēdzienam angļu, vācu un krievu valodā ir divējāda nozīme, jo apzīmē gan valsts varas iestāžu darbību, kuras rezultātā tiek pieņemts likums, gan visu normatīvo aktu kopumu.¹¹² Atbilstoši latviešu juridisko terminu vārdnīcai, likumdošana ir augstāko valsts varas iestāžu darbība, izdodot likumus.¹¹³ Likumdošana plašākā izpratnē ir jebkura normatīvā tiesību akta pieņemšana, arī konstitucionālā likumdošana un likumdošana

---

¹⁰⁵ Граффский В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва, 2002, с. 470-471.

¹⁰⁶ Дюги, Л. Конституционное право. Общая теория государства. Москва: И.Д. Сытин, 1908, с. 411-416.

¹⁰⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 235.-238. lpp.

¹⁰⁸ Dišlers K. 2004, 92.-113. lpp.

¹⁰⁹ Satversmes tiesas 2012.gada 3.februāra sprieduma lietā Nr.2011-11-01 11.1. punkts.

¹¹⁰ Levits E. 2002, Nr.9(37), 261.-268. lpp.

¹¹¹ Levits E., Kuzņecovs A., Medina L., Caics A., Tralmaka I. Latvijas Republikas Satversmes 64. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, 2019, 23-24. lpp.

¹¹² Ibid, 9.-10. lpp.

¹¹³ Krastiņš I. Likumdošana. Grām.: Juridisko terminu vārdnīca. Rīga, Nordik, 1998, 140. lpp.

deleģētās likumdošanas kārtībā.¹¹⁴ Ar likumdošanu šaurākā izpratnē apzīmē tikai likumu pieņemšanas procesu, kas tiek definēts kā sevišķa procesuālā kārtība, kādā valsts likumdevējs pieņem konkrēta veida ārējos normatīvos aktus, kas ieņem galveno vietu valsts normatīvo tiesību aktu sistēmā.¹¹⁵ Savukārt likumdošanas process tiek definēts kā sevišķa procesuālā kārtība, kuras gaitā augstākā valsts varas institūcija, vai pati tauta panāk, ka iepriekš sagatavots likumprojekts kļūst par likumu, par normatīvu aktu, kas ieņem galveno vietu normatīvo aktu sistēmā.¹¹⁶ Līdzīgi likumdošanas procesu definē arī Satversmes tiesa.¹¹⁷

Autore uzskata, ka katrā demokrātiski tiesiskā valstī likumdošanas procesu sarežģī tas, ka gandrīz katram sabiedrības loceklim ir priekšstats vai viedoklis par to, kādam jābūt likumam. Arī vīzija par to, kas ir un kas nav taisnīgs katram sabiedrības loceklim, mēdz atšķirties. Pēc būtības, katram sabiedrības loceklim ir svarīga savu interešu īstenošana, bet vai ir iespējams likumā apvienot tik dažādas cilvēku intereses? Šajā sakarā svarīgi, ka ikdienā likumdevējs saskaras ar likuma kā kompromisa meklēšanu. Kompromiss tiek meklēts nevis starp valdību un sabiedrību, bet gan starp dažādu sabiedrības grupu vajadzībām.¹¹⁸ Tādējādi mūsdienās likums ir kompromiss starp dažādu ekonomisko un sociālo slāņu pārstāvjiem, dažāda vecuma un dzimuma kategoriju cilvēkiem, kuri savstarpēji piekāpjas. Tā ir tikai ilūzija, ka kompromiss ir taisnīgs visiem sabiedrības locekļiem, jo aiz tā joprojām paliek cilvēki, kuru intereses netiek ievērotas. Tādējādi likums nevar būt taisnīgs visiem sabiedrības locekļiem, taču demokrātijas būtība ir tāda, ka likums ir taisnīgs, ja vairākums to par tādu uzskata. Ja likumdošanas procesā likumdevējs nespēj atrast kompromisu starp ieinteresētajām sabiedrības grupām, tad šāda likuma pieņemšana var graut sabiedrības uzticību saviem priekšstāvjiem.

Tiesiskā valstī likumdošanas procesu veido vairāki secīgi posmi, kas noslēdzas ar likuma pieņemšanu un publicēšanu. Tikai izejot posmus, likumprojekts kļūst par likumu.¹¹⁹ Likumdevējs nevar pieļaut atkāpes no likumdošanas procesa, kas ļautu apšaubīt šī likuma pieņemšanas konstitucionalitāti. Likumdošanas kārtību reglamentējošo procesuālo normu ievērošana ir svarīgs likuma spēkā esamības priekšnoteikums. Tajā pašā laikā likumam jāatbilst arī materiālajām normām ar augstāku juridisko spēku.¹²⁰ Krievu un poļu tiesībzinātnieks Leons Petražickis (1867 – 1931) likumdošanas procesā izdalīja piecas stadijas: likuma iniciatīva, likumprojekta apspriešana, likuma pieņemšana, promulgācija un izsludināšana jeb

---

¹¹⁴ Levits E. 2002, Nr.9(37), 261.-268. lpp.

¹¹⁵ Caičs A., Levits E. Ievads Latvijas Republikas Satversmes V nodaļas komentāriem. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā, Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 9-10. lpp.

¹¹⁶ Krastiņš I. Likumdošanas process. Grām.: Juridisko termiņu vārdnīca. Rīga, Nordik, 1998, 140. lpp.

¹¹⁷ Satversmes tiesas 2008.gada 16.decembra sprieduma lietā Nr.2008-09-0106 6.1. punkts.

¹¹⁸ Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 123.-124. lpp.

¹¹⁹ Satversmes tiesas 2009.gada 19.maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01, 9. punkts.

¹²⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 291.-293. lpp.

publicēšana.¹²¹ Savukārt K. Dišlers izvirzījis dalījumu četrās pamatstadijās: likumdošanas iniciatīva (likuma ierosināšana), likumprojekta apspriešana (likuma teksta izstrādāšana), likumprojekta pieņemšana un likuma izsludināšana (publicēšana).¹²² Turpretī Satversmes tiesas judikatūrā¹²³ likumdošanas process ir ticis iedalīts šādās stadijās: likumdošanas iniciatīva, likuma teksta apspriešana, likuma pieņemšana un likuma publicēšana.

Likumdošanas process sākas ar likumdošanas iniciatīvu. Katrs likums rodas nevis likumdevēja iegribas dēļ, bet gan to nosaka konkrētas dzīves vajadzības.¹²⁴ Satversmes 65. pants nosaka, ka Latvijā likumdošanas iniciatīvas tiesības ir Valsts prezidentam, Ministru kabinetam, Saeimas komisijām, ne mazāk kā pieciem deputātiem un vienai desmitajai daļai vēlētāju. Ar likumdošanas iniciatīvu saprot priekšlikuma par likuma izdošanu, grozīšanu vai atcelšanu iesniegšanu Saeimā.¹²⁵ Likumdošanas iniciatīva juridiskā nozīmē var izpausties divējādi: vai, nu, iesniedzot parlamentam izstrādātu likumprojektu, vai arī iesniedzot parlamentam tikai ierosinājumu par kāda likuma pieņemšanas nepieciešamību. Tādā gadījumā iniciators var norādīt tikai vēlamā likuma galvenos principus, bet parlamentam, sekojot šai norādei, jā rūpējas par šāda likuma pieņemšanu.¹²⁶ Tādējādi ikviens sabiedrības loceklis var izrādīt iniciatīvu un iesniegt savus priekšlikumus Saeimas deputātiem vai Saeimas komisijai, kuri atbilstoši noteiktajai procedūrai izvērtē iesniegumu un var nodrošināt iesniegtā priekšlikuma pārvēršanu likumprojekta normā.

Pēc likumprojekta iesniegšanas parlamentā notiek tā apspriešana. Likuma teksts galīgā veidā tiek izstrādāts, apspriežot likumprojektu Saeimas attiecīgās komisijas sēdēs.¹²⁷ Šī ir pati apjomīgākā likumdošanas procesa stadija, kas ietver parlamenta darbību sēdēs un parlamenta komisijās. Abas šīs darbības formas likumprojekta apspriešanā savstarpēji mijiedarbojas, lai gan parasti juridiski saistošus lēmumus pieņem parlaments, bet komisijas tikai apkopo iesniegtos labojumus.¹²⁸ Tradicionāli likumprojekts tiek skatīts trijos lasījumos, lai gan mūsdienās pastāv arī izņēmumi no šīs klasiskās shēmas.¹²⁹ Latvijā likumprojekts par likumu kļūst tad, kad parlamentā tas pieņemts galīgajā redakcijā, savukārt Valsts prezidents to izsludina, darot zināmu visiem iedzīvotājiem.¹³⁰ Likums stājas spēkā un tiek atzīts par saistošu tikai pēc tā publicēšanas. Ja likumā netiek norādīts konkrēts laiks, kurā tas stājas spēkā, likums

---

¹²¹ Ducmanis K. Leo Petražicka Tiesību un valsts teorija saskaņā ar mācību par morāli (uz emocionālās psiholoģijas pamatiem). Rīga: A.Golta apgādībā, 1931, 213-214. lpp.

¹²² Dišlers K., 1930, 133.-139. lpp.

¹²³ Satversmes tiesas 2008.gada 16.decembra sprieduma lietā Nr.2008-09-0106, 6.1. punkts.

¹²⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 293.-296. lpp.

¹²⁵ Satversmes tiesas 2009.gada 19.maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01, 9. punkts.

¹²⁶ Dišlers K. 2017, 190.-192. lpp.

¹²⁷ Dišlers K. 2004, 94.-95. lpp.

¹²⁸ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 296.-297. lpp.

¹²⁹ Likums "Saeimas kārtības rullis". Latvijas Vēstnesis, 96, 18.08.1994.

¹³⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 301.-303. lpp.

stājas spēkā četrpadsmit dienas pēc tā izsludināšanas. Likumu izsludina, publicējot oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis".¹³¹

Secināms, ka likuma pieņemšana, ievērojot konstitucionālo kārtību, ir viens no būtiskākajiem likuma spēkā esamības priekšnoteikumiem. Likumdevēja atkāpes no likumdošanas procesa ļautu apšaubīt šī likuma pieņemšanas konstitucionalitāti. Modernā demokrātiskā tiesiskā valstī arī likumdevējam pašam ir patstāvīgi jāpilnveido savas darba procedūras, lai nodrošinātu labus likumus.¹³² Lai likumdevējs varētu pieprasīt sabiedrības pakļaušanos sevis pieņemtajiem likumiem, tam likumdošanas procesā ir jārada pārlicība, ka likuma pieņemšana notikusi godīgi, pārskatāmi un cieņpilni. "Likumdošana [...] nav formāls process, kurā jārūpējas vienīgi par noteiktu procedūru ievērošanu. Šim procesam jābūt vērstam uz taisnīguma sasniegšanu, uzticības vairošanu Latvijas valstij un tiesībām."¹³³ Viens no veidiem, kā valsts var veicināt personu uzticēšanos valstij un tiesībām, ir veicināt sabiedrības līdzdarbošanās iespējas likumdošanas procesā. Tā kā likumdošanas procesā izdotie likumi ir saistoši šajā teritorijā esošajai sabiedrībai, svarīgi ir saprast kāda ir sabiedrības loma un kas tiek uzskatīts par sabiedrību likumdošanas kontekstā.

1.3. Sabiedrība likumdošanas kontekstā

Sabiedrība ir cilvēku kopība, kurā indivīdi savstarpēji kontaktējas un kopīgiem spēkiem nodrošina savu eksistenci, radot materiālo un garīgo kultūru. Pastāv daudz dažādu – šaurāku un plašāku – sociālo kopumu, kas veido sabiedrību. Te var minēt valsti, tautu, nāciju, valstu savienību un daudzas citas lielākas un mazākas sociālās organizācijas, kurās ietverto indivīdu starpā tiek dibinātas politiskas, ekonomiskas, reliģiskas, tiesiskas un cita veida attiecības.¹³⁴ Sabiedrība nemēdz būt viendabīga, jo tajā ietilpst dažāda mēroga (pēc iesaistīto indivīdu skaita un to savstarpējo attiecību apjoma) sociālās vienības. Secināms, ka sabiedrība nav viendabīgi noteikta masa, tādējādi, lai definētu to, kas tiek domāts ar sabiedrību un to vienībām, ir nepieciešams konkrēts konteksts. Ņemot vērā, ka šajā darbā autore analizē sabiedrības ietekmes instrumentus uz likumdevēju, sabiedrības jēdziens tiks apskatīts tieši likumdošanas kontekstā.

Pēc autores domām, likumdošanas kontekstā sabiedrība ir visi subjekti, kas pastāvīgi dzīvo konkrētajā teritorijā un kuriem ir saistoši tās spēkā esošie likumi, proti, tie, no kuriem potenciāli var sagaidīt pakļaušanos teritorijā esošajām tiesību normām. Amerikāņu sociologs Gerhards Lenskis (1924 – 2015) izdalīja vairākus elementus, kas apvieno indivīdus sabiedrībā

¹³¹ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums. Latvijas Vēstnesis, 96, 20.06.2012.

¹³² Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01 21.3. punkts.

¹³³ Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķo domu lietā Nr.2016-14-01, 6. punkts.

¹³⁴ Osipova S., 2010, 71. lpp.

un nodrošina sabiedrības kā vienotā veseluma eksistenci. Par vienu no šiem elementiem Lenskis minēja to, ka sabiedrības locekļu uzvedība tiek kontrolēta, balstoties uz sociālajām normām, lai saskaņotu sabiedrību veidojošo indivīdu kopdzīvi.¹³⁵ Tādējādi ar likuma palīdzību sabiedrība pilda pašstabilizēšanās funkciju.¹³⁶ No valsts puses pakļaušanās likumiem tiek sagaidīta no visiem tās teritorijā esošiem cilvēkiem neatkarīgi no, piemēram, to mantiskā stāvokļa, tautības, dzimuma, politiskās pārliecības. Svarīgs elements sabiedrības pastāvēšanā ir arī indivīdu savstarpējā komunikācija.¹³⁷ Pat ja indivīds dzīvos, ievērojot likumus, bet viņš nekontaktēsies ar citiem indivīdiem, viņu nevarēs uzskatīt par pilnvērtīgo sabiedrības locekli. Savukārt sabiedrības vienības veido sociālo struktūru, kas veidojas pēc sabiedrības noslāņošanās no sociālajām vajadzībām.¹³⁸

Analizējot sabiedrības jēdziena saturu likumdošanas kontekstā, autore secina, ka Latvijā sabiedrība nav tas pats, kas tauta. No Latvijas Republikas Satversmes 2. panta izriet, ka tauta ir tā sabiedrības daļa, kurai pieder Latvijas valsts suverēnā vara. Svarīgi norādīt, ka Latvijā nepilsoņa statuss ir reģistrēts apmēram 225 000 personām, kas no kopēja iedzīvotāju skaita valstī veido 10%.¹³⁹ Indivīdiem ar nepilsoņa statusu nav pieejami vairāki likumdevēja ietekmēšanas instrumenti, piemēram, tie nevar piedalīties Saeimas vēlēšanās. Toties nepilsoņi joprojām var ietekmēt likumdošanu, izmantojot citus instrumentus. Ņemot vērā minēto, autore secina, ka tauta likumdošanas kontekstā ir tikai sabiedrības daļa, bet ne visa sabiedrība.

Indivīdi, kā sabiedrības vienības, bieži viens neieņem aktīvu daļību likumdošanas procesā, tie dzīvo, ievērojot jau pastāvošo kārtību. Indivīdiem tomēr parasti ir savs skatījums uz situāciju vai pat priekšlikumi, taču viņiem bieži vien nepietiek drosmes vai zināšanu par valsts iekārtu, lai tos virzītu. Sabiedrības locekļu interešu daudzveidība noved pie tā, ka tie dalās sociālajās grupās. Autore uzskata, ka indivīdu savstarpējo komunikāciju un to kopīgās intereses var uzskatīt par sociālo grupu pamatelementiem. Pēc autores domām, apvienošanās grupās ļauj realizēt tādas darbības, ko nebūtu iespējams realizēt atsevišķam indivīdam.

Intereses sabiedrības locekļiem veidojas uz vajadzību bāzes, noformulējot nepieciešamību apmierināt savas vajadzības. Intereses var būt, piemēram, ekonomiskas, politiskas, etniskas. Formulējot vajadzības interešu formā, indivīds vai grupa izvirza mērķi vajadzību papildījumam. Tādējādi indivīdi ar kopīgām interesēm un mērķiem veido interešu grupas. Interesu grupu biedru mērķis ir piedalīties valstij svarīgo jautājumu lemlēšanā, lai panāktu

---

¹³⁵ Смелзер Н. Социология. М., 1994. с. 189.

¹³⁶ Osipova S., 2010, 83. lpp.

¹³⁷ Смелзер Н., 1994. с. 189.

¹³⁸ Osipova S., 2010, 82. lpp.

¹³⁹ Ņikona L., Dambe A. Nepilsoņi tuvplānā – Latvijas iedzīvotāju desmitā daļa. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/310241-nepilsoni-tuvplana-latvijas-iedzivotaju-desmita-dala-2019> [aplūkots 13.04.2020.]

savai interešu grupai labvēlīgākus un izdevīgākus lēmumus.¹⁴⁰ Savas intereses interešu grupas realizē, piemēram, piedaloties likumdošanas procesā, izsakot savus priekšlikumus, organizējot tādas sabiedriskās aktivitātes kā sapulces, protesti. Tādējādi interešu grupas biedri piedalās valsts politiskajā dzīvē, paužot savu atbalstu vai neapmierinātību par valsts orgānu pieņemtajiem lēmumiem, kā arī izsaka priekšlikumus savu interešu realizēšanai. Interešu grupu teoriju pirmo reizi formulēja amerikāņu politologs Artūrs Bentli (1870 – 1857), kurš apgalvoja, ka politisko procesu pamatu valstī veido dažādu interešu grupu sadursmes un līdzdarbošanās. Par interešu grupu darbības mērķi A. Bentli uzskatīja spiediena veidošanu uz valdību, lai valdība pakļautos interešu grupu gribai.¹⁴¹

Lai sabiedrības grupu varētu klasificēt kā interešu grupu, tai jāatbilst vairākām pazīmēm. Visupirms par interešu grupu nevar uzskatīt tādu grupu, kas savāc cilvēkus sabiedriskajām aktivitātēm, taču tās biedru starpā nepastāv kopīgas intereses un pastāvīgs kontakts. Politoloģijā pastāv vairāki interešu grupu tipu iedalījumi. Amerikāņu politologi Gabriels Almonds (1911 – 2002) un Džons Pauels izdala institucionālas un neinstitucionālas interešu grupas. Institucionālas interešu grupas ir labi organizētas, ilgtspējīgas, vēlas panākt konkrēto mērķi. Parasti šādu interešu grupu darbībai ir augsta efektivitāte. Savukārt neinstitucionālās interešu grupas ir spontānas, slikti organizētas un nav ilgtspējīgas. Savā darbībā šādas interešu grupas parasti izvēlās vardarbīgas metodes, taču šo grupu darbībai parasti ir zema efektivitāte. Tādējādi visefektīvāk darbojās tās interešu grupas, kas ir labi organizētas, kurās biedru starpā pastāv kopīgas intereses un mērķis, kā arī pastāvīgs savstarpējais kontakts. Otrkārt, interešu grupai jābūt savām interesēm, kas var būt gan materiālas, gan morālas. Par trešo interešu grupu pazīmi var nosaukt tās autonomiju lēmumu pieņemšanā. Svarīgi, lai grupa pati pieņemtu lēmumus, nevis būtu citas organizācijas interešu realizēšanas instruments. Ceturtā pazīme ir interešu grupas mērķtiecīga spiediena veikšana, lai realizētu savas intereses.¹⁴² Ņemot vērā augstākminētās pazīmes, autore var definēt interešu grupu kā organizāciju, kas ir dibināta, lai aizsargātu intereses un veiktu spiedienu uz valsts varas iestādēm ar mērķi panākt tādu lēmumu pieņemšanu, kas atbilst interešu grupas interesēm. Interešu grupām nevajadzētu būt pārāk lielām, jo liels biedru skaits apgrūtina lēmumu pieņemšanu.

Vācu sociologs Makss Vēbers (1864 – 1920) apgalvoja, ka interešu grupām piemīt noteiktā autonomija no valsts. Tās nemeklē mehānismus, lai tieši līdzdarbotos valsts varā.¹⁴³

---

¹⁴⁰ Политология: Учебное пособие. Под ред. А.С.Тургаева, А.Е.Хренова. Санкт-Петербург: Питер, 2005, с. 343-344.

¹⁴¹ Баранов Н.А., Пикалов Г.А. Теория Политики: учебное пособие, СПб: Изд-во БГТУ, 2003, Лекция 15: Политические сообщества. Pieejams: <http://politics.ellib.org.ua/pages-160.html> [aplūkots 14.04.2020.]

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Вебер М. Избранные произведения: пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова. М.: Прогресс, 1990, с. 516.

Savukārt amerikāņu politologs R. Dāls nosauca pilsoņu tiesības apvienoties interešu grupās par vienu no minimālajiem kritērijiem demokrātijas pastāvēšanai. Dāls pieļauj, ka līdz ar sociālo procesu sarežģītības paaugstināšanu, neizbēgami palielināsies arī politisko apvienību – lobēšanas organizāciju, spiediena grupu, politisko partiju – skaits. Ar šo procesu Dāls saistīja mūsdienu sabiedrības stabilitātes problēmu.¹⁴⁴ Tādējādi ņemot vērā, ka mūsdienu demokrātiju raksturo kā plurālistisko demokrātiju, tās pamatā pastāv sabiedrības interešu un to realizēšanas formu dažādība. Indivīds kā sabiedrības vienība īsteno savas intereses caur dalību dažādās interešu grupās. Šajā gadījumā politiku var uzskatīt par dažādu interešu grupu kompromisu, cīņu un sadarbības jomu, savukārt demokrātiju – par politisko režīmu, kas pieļauj interešu grupām brīvi paust savas intereses un savā starpā cīņas rezultātā veidot kompromisa lēmumus. Valsts šajā procesā iestājas kā trešā puse jeb arbitrs, kas garantē likumu ievērošanu un interešu grupu sacīkstes noteikumu ievērošanu (kas ir iekļauti konstitūcijā un citos valsts likumos), lai nepieļautu valsts varas monopolu.

Plurālistiskajā demokrātijas modelī autore saskata vairākus vājus punktus. Piemēram, dažādām interešu grupām atšķiras resursu apjoms ietekmes realizācijai, piemēram, finansiālais atbalsts, pieejamās informācijas apjoms.¹⁴⁵ Tas nozīmē, ka interešu grupām ar lielāku finansiālo atbalstu ir lielāka iespēja panākt savu interešu realizāciju, kas var novest pie varas monopola. Šāds demokrātijas modelis politiskajā procesā neiesaista lielāko daļu iedzīvotāju. Plurālistiskā demokrātija var būt neefektīva gadījumā, ja ir nepieciešama politiska reforma, jo lēmumu pieņemšanai ir nepieciešama visu ieinteresēto grupu plaša vienošanās. Neskatoties uz to, tiek uzskatīts, ka tieši šī teorija vispiemērotāk raksturo mūsdienu Rietumu demokrātiju.

Secināms, ka indivīdi likumdošanas procesā savas intereses īsteno, piedaloties interešu grupās. Veidojot interešu grupu, pastāv lielāka iespēja panākt savu interešu ievērošanu, jo individuālie ietekmes mehānismi uz likumdevēju ir izteikti vājāki par sabiedrības grupām pieejamām metodēm. Savukārt nevar apgalvot, ka interešu grupās piedalās ikviens sabiedrības loceklis, kas nozīmē, ka ne visas sabiedrības vienības piedalās valsts svarīgo jautājumu izlemšanā, kā arī viņu intereses likumdošanas procesā netiek pārstāvētas. Ņemot vērā iepriekšminēto, darba ietvaros autore ar sabiedrības jēdzienu apzīmēs aktīvo sabiedrības vienību interešu grupas, kuras, izmantojot dažādus instrumentus, cenšas panākt savu interešu ievērošanu likumdošanas procesā.

---

¹⁴⁴ Даль Р. О демократии. Аспект пресс, Москва, 2000, с.85-97. Pieejams: <https://klex.ru/n96> [aplūkots 11.04.2020.]

¹⁴⁵ Dahl R. Who Governs? Democracy and Power in an American City. New Haven, 1961. P. 9–20.

2. SABIEDRĪBAS INSTRUMENTI LIKUMDEVĒJA IETEKMĒŠANAI

Iepriekšējā nodaļā autore, analizējot likumdevēja lomu tiesiskā demokrātiskā valstī, nonāca pie secinājuma, ka demokrātiskā republikā valsts varas avots un tās nesējs ir tauta. Satversme tautai piešķir tiesības piedalīties dažu valsts varas funkciju īstenošanā. Autore arī secināja, ka Latvijā sabiedrības jēdziens ir plašāks par tautas jēdzienu, kas nozīmē, ka šajā nodaļā autore apskatīsies tieši sabiedrībai pieejamos instrumentus likumdevēja ietekmēšanai. Tāpat kā citās nozarēs, sabiedrībai ir svarīgi apzināties iespējas ietekmēt pastāvošo kārtību. Arī jautājumos, kas saistīti ar likumdošanu, sabiedrībai jāzina instrumenti, kā realizēt savu gribu, jo tieši ar likumiem tiek regulētas svarīgākās sabiedriskās attiecības. Pēc autores domām, pastāv būtiska atšķirīga starp sabiedrības vienību un sabiedrības grupām pieejamiem instrumentiem likumdevēja ietekmēšanai, līdz ar to šajā nodaļā autore apskatīs, kādi no instrumentiem ir pieejami indivīdiem un kādi sabiedrības grupām, kā arī analizēs instrumentu efektivitāti un pielietošanas sekas.

2.1. Priekšstāvju likumdošanas orgānā ievēlēšana un atsaukšana

Latvijā tautai pieder vairākas funkcijas, viena ko kurām ir kreatīvā funkcija. Šī funkcija var izpausties divējādi. Pirmkārt, tā var izpausties pozitīvi, kādu valsts varas orgānu radot, piemēram, Saeimas ievēlēšana, un otrkārt, tā var izpausties negatīvi, kādu valsts orgānu atceļot, atsaucot u.tml.¹⁴⁶ Abi šie kreatīvās funkcijas izpaušmes veidi ļauj tautai nonākt pie savas gribas īstenošanas, realizējot tautas suverenitāti.

Tauta vēlēšanu ceļā kā suverēns deleģē tiesības rīkoties ar valsts varu nevis atsevišķiem deputātiem, bet parlamentam kopumā. Tas nozīmē, ka visi parlamenta deputāti kā kopums pārstāv tautu kā kopuma gribu, nevis katrs deputāts pārstāv atsevišķu vēlētāju gribu.¹⁴⁷ Satversme nosaka, ka Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem, kurus uz četriem gadiem ievēlē vispārīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās. Šīm vēlēšanām jānotiek pēc noteiktiem principiem, lai tautas gribas manifestēšana būtu uzskatāma par likumīgu. Atbilstoši Cilvēku tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā protokola 3.pantam Latvija, kā šīs konvencijas dalībvalsts, apņēmas ik pēc attiecīga laika perioda organizēt brīvas un aizklātas vēlēšanas apstākļos, kas veicina tautas viedokļa brīvu izpaušmi, izvēloties likumdevēju varu.¹⁴⁸ Tādējādi šie pieci galvenie vēlēšanu principi ir nostiprināti gan starptautiskajos dokumentos, gan arī nacionālajās tiesībās.

¹⁴⁶ Dišlers K. 2004, 94.-95. lpp.

¹⁴⁷ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 247. lpp.

¹⁴⁸ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Eiropas Padome (EP), "Latvijas Vēstnesis", 143/144, 13.06.1997.

Tiesības ikvienam pilsonim likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbā kalpo kā garantants demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai un ir vērstas uz demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu.¹⁴⁹ Jēdziens “vispārīgās vēlēšanās” paredz, ka ikvienai personai ir tiesības vēlēties un tikt ievēlētai, tomēr šīs tiesības var un pat ir nepieciešams ierobežot.¹⁵⁰ Latvijā tiesības vēlēties ir Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši 18 gadu vecumu. Savukārt par Saeimas deputātu var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu dienā ir vecāks par 21 gadu. Jāatzīmē, ka šeit paredzēti arī ierobežojumi, piemēram, Saeimā nevar ievēlēt personas, kurām likumā paredzētajā kārtībā tiesa ir nodibinājusi aizgādību, kā arī personas, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās, kā arī tas.¹⁵¹ Vēlēšanas tiesību ierobežošanai jābūt arī sociāli nepieciešamai. Pat sociāli nepieciešamiem var tikt atzīti tādi ierobežojumi, kas atbilst tiesiskas valsts principiem.¹⁵²

Vēlēšanām jābūt ne tikai vispārīgām, bet arī vienlīdzīgām, kas, no vienas puses, nozīmē iespēju vienlīdzību, respektīvi, valsts institūciju attieksme pret visiem kandidātu sarakstiem ir neitrāla, bet, no otras puses, visu pilntiesīgo pilsoņu kā vēlēšanu vienādas tiesības un pienākumus.¹⁵³ Visu vēlēšanu balsīm ir jābūt vienādām pēc svara, un vienam vēlētajam nevar būt tiesību nodot vairāk balsu nekā citam izglītības, sociālā stāvokļa vai jebkuru citu apstākļu dēļ.¹⁵⁴ Vienlīdzīgu vēlēšanu princips paredz, ka visu politisko partiju un deputātu kandidātu iespējas ir vienlīdzīgas. Kā atzinusi Satversmes tiesa, iespējas ir vienlīdzīgas, ja valsts institūciju attieksme pret visiem kandidātu sarakstiem ir neitrāla. Tas attiecas uz kandidātu sarakstu vēlēšanu kampaņu, plašsaziņas līdzekļu pieejamību tiem, kā arī partiju un to kampaņu publisko finansēšanu.¹⁵⁵ Vienlīdzīgu vēlēšanu princips ietver arī aizliegumu valstij diskriminēt vai privilēģēt kādu noteiktu politisko organizāciju.¹⁵⁶

Lai gan brīvas vēlēšanas nav minētas Satversmē tiešā tekstā, neapšaubāmi tas ir viens no vēlēšanu sistēmas pamatprincipiem, bez kura nav iedomājama demokrātija, jo valsts varas avots ir tautas griba, un šīs gribas izpauzumam ir jābūt brīvam. Brīvu vēlēšanu princips, pirmkārt, prasa, lai valsts nodrošinātu tādas apstākļus, ka būtu iespējams veidoties dažādiem viedokļiem un būtu reāla iespēja šos dažādos viedokļus paust un darīt tos zināmus vēlētajiem, otrkārt, ka vēlētais būtu aizsargāts no nepieļaujamas savas gribas iespaidošanas gan no valsts, gan no privātpersonu puses. Brīvu vēlēšanu principa tvērums attiecas ne tikai uz balsošanas brīdi, bet

---

¹⁴⁹ Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01.

¹⁵⁰ Satversmes tiesas 2002.gada 23.septembra spriedums lietā Nr.2002-08-01.

¹⁵¹ Saeimas vēlēšanu likums. Latvijas Vēstnesis, 86, 06.06.1995.

¹⁵² Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 255. lpp.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Satversmes tiesas 2002.gada 23.septembra spriedums lietā Nr.2002-08-01.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Senāta Administratīvo lietu departamenta 03.11.2006.spriedums lietā Nr. SA-5/2006.

arī uz vēlētāju gribas veidošanos priekšvēlēšanu periodā. Vēlēšanas ir brīvas, ja vēlētāji var brīvi veidot savus uzskatus un paust savas vēlmes, kā arī cīnīties pret vēlēšanu procedūras pārkāpumiem. Vēlēšanu brīvība nozīmē arī to, ka vēlētāju izšķiršanos par to, kam atdot balsis, nedrīkst nepieļaujami ietekmēt.¹⁵⁷

Vēlēšanām ir jābūt aizklātām, jo pretējā gadījumā ir apšaubāms tautas gripas manifestēšanas patiesums. Caur aizklātu vēlēšanu principa ievērošanu tiek nodrošināts, ka vēlētājs brīvi izsaka savu gribu, nebaidoties, ka savas gribas izteikšanā tiek novērsts. Šis princips ir viena no garantijām brīvu vēlēšanu norisei.¹⁵⁸ Līdz ar to katram pilsonim jābūt iespējai paust savu patieso politisko gribu, lai tam no savas balss nodošanas nevarētu rasties kaitējums.

Savukārt vēlēšanu tiešumam jāgarantē, lai pilsonim būtu pēdējais vārds. Tiešas parlamenta vēlēšanas ir vispārējs princips, vēlot vienpalātas parlamentu, un nodrošina parlamenta tiešu leģitīmāciju no tautas bez jebkādiem starpniekiem, kas kropļotu tautas gribas izteikšanu. Citādi var būt ar augšpalātas vēlēšanā, kuru var formēt arī netieši, ievēlot īpašus elektorus, kas arī ievēlē attiecīgo palātu.¹⁵⁹

Ņemot vērā iepriekšminēto, valsts varas leģitīmēšanas pamats Satversmes noteiktajā parlamentārās demokrātijas valsts iekārtā ir periodiskas likumdevēja vēlēšanas, kas vienlaikus ir arī veids, kā tautai izteikt savu tā brīža gribu, atbilstoši kurai likumdevējam turpmākos gadus līdz nākamajām vēlēšanām ir jādarbojas. Autore iespēju izvēlēties savus priekšstāvjus likumdošanas orgānā uzskata par svarīgāko instrumentu likumdevēja (parlamenta) ietekmēšanai, jo, ievēlot priekšstāvjus un piešķirot tiem pilnvarojumu rīkoties tautas vārdā, mēs primāri izvēlamies valsti, kurā dzīvosim vismaz turpmākos četrus gadus. Tieši likumdevējs caur likumiem regulē svarīgākās sabiedriskās attiecības, un nevienam iedzīvotājiem nav tiesību nepakļauties šādiem likumiem. Līdz ar to svarīgi, lai katrs cilvēks izmantotu iespēju paust savu gribu un piedalās Saeimas vēlēšanās, citādi viņa griba var netikt pārstāvēta.

Toties Centrālās vēlēšanu komisijas publicēta statistika par Saeimas vēlēšanām norāda uz pretējo.¹⁶⁰ Vēlētāju aktivitāte ar katrām Saeimas vēlēšanām samazinās, kas nozīmē, ka balsstiesīgie pilsoņi neizmanto savas pilsoņu tiesībās un neizsaka savu gribu attiecībā uz saviem priekšstāvjiem likumdošanas orgānā. Pirmajās atjaunotās Saeimas vēlēšanās 1993. gadā vēlētāju līdzdalība sasniedza 88,4%, taču katru gadu vēlētāju aktivitāte jau vairāk nekā 20 gadu garumā samazinās. Izņēmums bija tikai 10. Saeimas vēlēšanas 2010. gadā, kad aktivitāte,

---

¹⁵⁷ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. SA-5/2006.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 255.-256. lpp.

¹⁶⁰ Centrālās vēlēšanu komisijas publicēta statistika par Saeimas vēlēšanām. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/velesanas/saeimas-velesanas> [aplūkots 29.02.2020.]

salīdzinot ar 2006. gadu, pieauga par 2,1%. Pēdējās vēlēšanās, kas notika 2018. gada 6. oktobrī vēlēti devās vien 54,60% balsstiesīgo, kas ir viszemākā aktivitāte 25 gadu laikā. 13. Saeimas vēlēšanās bija 1 548 100 balsstiesīgo vēlētāju, kas ir nedaudz – par 4000 – mazāk nekā pirms četriem gadiem.¹⁶¹ Līdz ar to apmēram 45% no balsstiesīgiem iedzīvotājiem nav atnākuši uz vēlēšanām un neizdarīja savu izvēli par priekšstāvjiem Saeimā. Ņemot vērā statistiku, 45% balsstiesīgu vēlētāju vēlmes un vajadzības netiek pārstāvētas Saeimā, kas nozīmē, ka tas arī netiks iedzīvinātās likumos, kas vēl jo vairāk palielinās to cilvēku, kas neizteica tautas gribu, neapmierinātību ar pastāvošo kārtību. Līdz ar to vienīgais veids, lai uzlabotu situāciju valstī ir pārdomāti izvēlēties savus pārstāvjus likumdošanas orgānā.

Vēlētāju aktivitātes statistika liecina par to, ka cilvēki neapzinās savas spējas ietekmēt pastāvošo kārtību, netic, ka caur vēlēšanām viņi varētu mainīt situāciju Latvijā, kā arī netic politisko organizāciju priekšvēlēšanu programmās solītajam. Politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” Edgars Baldunčiks atzīmēja, ka vēlētāju pasivitāte varētu būt par signālu tam, ka Latvijā pastāv problēmas ar pilsonisko izglītību. Tas nozīmē, ka tauta nesaprot, kā funkcionē valsts, kādas ir Saeimas funkcijas un kā strādā politiskā sistēma. No tā arī izriet priekšstats par to, ka lai valstī varētu kaut ko uzlabot, visi deputāti jāatļaiž. E. Baldunčiks apgalvo, ka lielā mērā šāds uzskats veidojās no cilvēku nezināšanas. Dažreiz cilvēkiem var būt vienkārši slinkums sagatavoties vēlēšanām, iepazīties ar politisko organizāciju programmām un izveidot savu viedokli, tāpēc tie izvēlās bezdarbību.¹⁶² Autore uzskata, ka apzināta nepiedalīšanās vēlēšanās, vienaldzība pret savas valsts politiskajām norisēm ir sava veida nodevība, bezatbildība. Autore piekrīt E. Baldunčika paustajam viedoklim un uzskata, ka, ja pilsoņiem būtu lielāka izpratne par valsts aparātu un viņu spējai ietekmēt valsts labklājību, tiem būtu lielāka interese un aktivitāte valsts politiskajā dzīvē.

Jūtams jautājums, kas mazina sabiedrības interesi par politisko sistēmu un pārstāvju likumdošanas orgānā izvēli ir uzticība Saeimai. Pēc šī gada publicētās informācijas, no 24 valsts institūcijām Saeima iedzīvotāju uzticības reitingā ieņēma atbilstoši priekšpēdējo vietu. Salīdzinot ar pagājušā gada rezultātiem, Saeima piedzīvoja lielāku kritumu visu valsts institūciju starpā.¹⁶³ Analizējot statistiku par iedzīvotāju uzticību Saeimai, autore saskatīja svarīgu likumsakarību. Tiklīdz Saeimas pieņemtais likums sabiedrībai šķiet netaisnīgs, šāda darbība no Saeimas puses rezultējās ar sabiedrības uzticības samazinājumu. Par piemēru šādai

---

¹⁶¹ Helmane I. Vēlētāju aktivitāte krītas. Pētījumā cenšas noskaidrot, kādi tam ir iemesli, 29.10.2018. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/299591-veletaju-aktivitate-kritas-petijuma-censas-noskaidrot-kadi-tam-ir-iesmesli-2018> [aplūkots 29.02.2020.]

¹⁶² Intervija ar Edgaru Baldunčiku (06.02.2020.), Politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” jurists, Saeimas frakcijas konsultants juridiskajos jautājumos, speciāli šim darbam. Autore privātais arhīvs.

¹⁶³ b.a. Laikraksts: uzticība partijām turpina rukt, 06.01.2020. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/6865147/laikraksts-uzticiba-partijam-turpina-rukt> [aplūkots 01.03.2020.]

situācijai var minēt 2015. gada Saeimas pieņemtus grozījumus Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, kas paredzēja atgriezties pie deviņu procentu nodokļa likmes.¹⁶⁴ Šādi likuma grozījumi rezultējās ar strauju sabiedrības uzticības samazināšanu Saeimai no 26% uz 19%, kā arī aizsāka sabiedrības grupu aktivizēšanos publiskajā vidē. Situācija saasinājās 2016. gada rudenī, kad Saeimā uzsakās diskusijas, kā arī tika pieņemti likuma grozījumi par mikrouzņēmuma regulējuma izbeigšanu. Attiecīga Saeimas rīcība izraisīja to, ka ieinteresētās sabiedrības grupas pie Saeimas rīkoja piketus, kā arī sabiedrības uzticība Saeimai nokrita līdz vēsturiski zemākajām līmenim kopš 2011. gada otrās puses, sasniedzot vien 11%.¹⁶⁵ Reaģējot uz situāciju, Valsts prezidents R. Vējonis ir nodevis šos grozījumus Saeimai otrreizējai caurlūkošanai.¹⁶⁶ Otrreizējā caurlūkošanā Saeima no likuma izslēdza normas, kas paredzēja ierobežot nozares, kurās mikrouzņēmums ir tiesīgs darboties.¹⁶⁷ Līdz ar to jebkāda parlamenta rīcība, kas sabiedrībai šķiet netaisnīga, būtiski mazina sabiedrības uzticību Saeimai. Nevar noliegt arī to, ka sabiedrības negatīvais viedoklis par Saeimas darbību, kā arī sabiedrības uzticības strauja samazināšanās Saeimai ietekmē deputātu pieņemtus lēmumus. Saeimas deputāts Andrejs Judins norāda, ka Saeimas deputātiem jāzina sabiedrības viedoklis par konkrēto jautājumu un jāvērtē to pēc iespējas iedzīvināt likumos. Deputāts norāda arī uz to, ka likumdošanas procesā ir gadījumi, kad deputāti jūt spiedienu no tautas.¹⁶⁸ Autore uzskata, ka šāds spiediens uz deputātiem veidojās aiz tā, ka sabiedrība savus priekšstāvjus ievēl uz četriem gadiem, līdz ar to deputāti tiek regulāri pārvelti. Ņemot vērā, ka deputātu balsojumu rezultāti likumdošanas procesā ir publiski pieejami, sabiedrība var viegli pārliecināties par to kā deputāts balsoja pie kāda likumprojekta pieņemšanas, kas sabiedrībai šķiet netaisnīgs. Šis fakts turpmāk var ietekmēt var deputāts tikts atkārtoti ievēlēts Saeimā.

Lai arī uzticība Latvijas parlamentam ir ierasti zema, iedzīvotāji joprojām paliek pasīvi. Publiskajā telpā ar mērķi atrisināt iedzīvotāju pasivitāti vairākkārt tika izteikt viedoklis par to, ka nepieciešams ieviest normu, kas nosaka, ka, ja vēlēšanās nepiedalās, piemēram, vairāk kā

---

¹⁶⁴ Saeima pieņem grozījumus Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, 23.04.2015. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/23368-saeima-pienem-grozijumus-mikrouzņemumu-nodokla-likuma> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁶⁵ Žukova K. Par spīti protestiem Saeima lemj par mikrouzņēmumu ēras galu, 23.11.2016. Pieejams: https://www.delfi.lv/bizness/budzets_un_nodokli/par-spiti-protestiem-saeima-lemj-par-mikrouzņemumu-eras-galu.d?id=48205717 [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁶⁶ Valsts prezidents neizsludina grozījumus Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, 02.11.2016. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidents-neizsludina-grozijumus-mikrouzņemumu-nodokla-likuma-24660> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁶⁷ Saeima atbalsta mikrouzņēmumu nodokļa likmes palielināšanu līdz 15%; atceļ sociālās iemaksas no minimālās algas, 20.12.2016. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/25452-saeima-atbalsta-mikrouzņemumu-nodokla-likmes-palielinasanu-lidz-15-atcel-socialas-iemaksas-no-minima> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁶⁸ Intervija ar Andreju Judinu (11.02.2020.), Latvijas jurists un politiķis, 13.Saeimas deputāts (ievēlēts no partijas "Vienotība"), speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

puse no iepriekšējās vēlēšanās piedalījušos skaita, atzīstams, ka vēlēšanas nav notikušas.¹⁶⁹ Par citu alternatīvu tiek uzskatīta iespēja padarīt vēlēšanās par obligātām, kā tas paredzēts, piemēram, Beļģijā, Grieķijā un Luksemburgā. Šajās valstīs balsstiesīgiem iedzīvotājiem, kas nepiedalījās vēlēšanās tiek piemērotas sankcijas, piemēram, naudas sods.¹⁷⁰ Ņemot vērā, ka šie naudas sodi nav lieli, pēc autores domām, šāda sistēma nevis piespiež iedzīvotājus balsot, bet gan attīsta balsošanas kultūru valstī, lai katrs balsstiesīgais iedzīvotāja justos piederīgs un atbildīgi izturētos pret balsošanas procedūru. 13.Saeimas vēlēšanu statistika norāda, ka kopumā aptuveni 42% no nebalsotājiem vēlēšanās nepiedalījās tādēļ, ka neredz balsošanai jēgu vai politika viņus neinteresē.¹⁷¹ Likumā noteikts obligātais pienākums vēlēties nebūtu pretrunā ar vēlēšanu brīvības principu, jo vēlētajiem tiek piedāvātās visas iespējas, tostarp tukša vēlēšanu biļetena nodošanu.¹⁷² Pēc autores domām, obligātās vēlēšanās mākslīgi veido tautas pārstāvniecību, jo ilgtermiņā tie neatrisina vēlētajū zemu aktivitāti. Savukārt balsošanas kultūra valstī jāattīsta izglītojot sabiedrību par valsts aparāta uzbūvi un tautas iespējām to ietekmēt.

Autore uzskata, ka, lai uzlabotu pastāvošo vēlētajū aktivitāti un stiprinātu sabiedrības līdzdarbošanos, valstij caur dažādiem kanāliem, piemēram, medijiem, izglītojošu pasākumu organizēšanu, informatīvu materiālu veidošanu par demokrātiskās valsts vērtībām un sabiedrības līdzdalības iespējam, jāizglīto sabiedrība par valsts aparāta funkcionēšanu, politisko sistēmu, kā arī jāskaidro līdzdarbošanās iespējas gan savu priekšstāvju izvēlē, gan palīdzot priekšstāvjiem realizēt tautas gribu.

Latviešu jurists Aivars Endziņš norāda, ka, ja priekšstāvjus ievēl un tie ignorē pilsoņu gribu, tad tauta savu suverenitāti nevar īstenot.¹⁷³ Šādā gadījumā pilsoņu kopums var īstenot kreatīvās funkcijas negatīvu izpausmi, proti – Saeimas atsaukšana. Parlamenta atlaišana ir pieļaujama un nepieciešama, ja ir pamats domāt, ka likumdošanas sapulces vēlmes nesakrīt ar tautas vēlmēm.¹⁷⁴ Šajā tēzē arī slēpjas parlamenta atlaišanas teorētiskā nepieciešamība, jo parlaments tā tautas leģitimēta valsts varas institūcija lēmumus pieņem tautas vārdā – tā ieskati attiecībā uz politiskajiem procesiem tiek pieņemti par saskanošiem ar tautas interesēm.¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ Rancāns K. Pašreizējais Vēlēšanu likums ir "šizofrēnisks", 30.01.2017. Pieejams: https://pietiek.com/raksti/pasreizejais_velesanu_likums_ir_sizofrenisks [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁷⁰ Pašvaldību vēlēšanās, 15.01.2020. Pieejams: https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/municipal-elections/index_lv.htm [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁷¹ Pētījums: Ja vēlēšanas būtu obligātas, visvairāk papildu balsu iegūtu «Saskaņa», «KPV LV» un ZZS, 14.12.2018. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/petijums-ja-velesanas-butu-obligatas-visvairak-papildu-balsu-iegutu-saskana-kpv-lv-un-zzs.a302926/> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁷² Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 255.-256. lpp.

¹⁷³ Jauce S. Satversmes grozījumi - vai ceļš uz lielāku pašnoteikšanos?, 10.04.2008. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/173698-satversmes-grozijumi-vai-cels-uz-lielaku-pasnoteiksanos-2008> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁷⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 260.-261. lpp

¹⁷⁵ Dišlers K. Latvijas Republikas prezidenta politiskā atbildība. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.2, 59. lpp.

Turpretī, kad rodas šaubas, vai parlamenta rīcības patiešām saskan ar tautas gribu, vai arī sabiedriskā doma ir būtiski mainījusies, ir jābūt konstitucionālajai iespējai pārliecināties, vai parlamenta īstenotā politika atbilst tautas gribai, un vajadzības gadījumā, pārtraucot tautas uzticību zaudējušā parlamenta darbību, ievēlēt jaunu parlamentu.¹⁷⁶ Tādējādi šī prasība ir priekšnoteikums tautas suverenitātes īstenošanai.

K. Dišlers izdala vairākus parlamenta atlaišanas pamattipus.¹⁷⁷ Atsevišķās valstīs šāda tiesība tiek piešķirta Valsts prezidentam, kas mūsdienās ir dominējošs parlamenta atlaišanas tips. Latvijas konstitucionālajās tiesībās šādas tiesības Valsts prezidents bija izmantojis tikai vienu reizi. Līdz Valda Zatlera 2011. gada lēmumam ierosināt Saeimas atlaišanu Satversmē paredzētā Saeimas atlaišanas procedūra tika uzskatīta par neefektīvu un būtiski pārveidojamu.¹⁷⁸ Tautas nobalsošanas rezultātā par Saeimas atlaišanu nobalsoja aptuveni 95% vēlētāju.¹⁷⁹ Tieši pirms tautas nobalsošanas par 10. Saeimas atlaišanu sabiedrības uzticības līmenis gandrīz bija sasniedzis vēsturiski zemāko skaitli,¹⁸⁰ ko var uzskatīt par svarīgāko priekšnoteikumu tam, ka referendumā rezultāta Saeima tika atlaista. Secināms, ka Satversmes 48. pants sadala Saeimas atlaišanas tiesības starp Valsts prezidentu, kam jāierosina Saeimas atlaišana, un pilsoņu kopumu, kam jāpieņem lēmums par Saeimas atlaišanu.

Kā otro parlamenta atlaišanas tipu var minēt valstis, kur parlamenta atlaišanas tiesība pieder tautai – balsstiesīgo pilsoņu kopumam. Šī tipa īstenošanai ir nepieciešams, lai noteiktai tautas daļai būtu tiesība ierosināt parlamenta atlaišanu un attiecīgais lēmums tiktu pieņemts tautas nobalsošanā.¹⁸¹ Saeimas atsaukšanas mehānisms paredzēts Satversmes 14. pantā, atbilstoši kuram ne mazāk kā vienai desmitajai daļai vēlētāju ir tiesība ierosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu. Ja tautas nobalsošanā par Saeimas atsaukšanu nobalso vairākums no balsotājiem un vismaz divas trešdaļas no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita, tad Saeima uzskatāma par atsauktu. Atbilstoši šai normai, vēlētāji nevar atsaukt atsevišķus Saeimas locekļus. Centrālā vēlēšanu komisija 2019. gada beigās reģistrēja divas iniciatīvas grupas parakstu vākšanai par 13. Saeimas atsaukšanas referendumā rosināšanu. Ja parakstu vākšana rezultēsies ar to, ka tiks savākti ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētāju

---

¹⁷⁶ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 260.-261. lpp.

¹⁷⁷ Dišlers K. Saeimas atlaišana pirms leģislatūras perioda beigām. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927, Nr.5, 150.-154. lpp.

¹⁷⁸ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 263.-267. lpp.

¹⁷⁹ Laganovskis G. Prezidenta V. Zatlera rīkojumam Nr. 2 – 5 gadi. Ko panāca 10. Saeimas atlaišana?, 06.09.2016. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/281492-prezidenta-v-zatlera-rikojumam-nr-2-5-gadi-ko-panaca-10-saeimas-atlaisana-2016> [aplūkots 01.03.2020.]

¹⁸⁰ LSM.lv Ziņu redakcija. Pētījums: 13.Saeimai iedzīvotāji uzticas ievērojami vairāk nekā Zatlera atlaistajai, 18.11.2019. Pieejams: <https://skaties.lv/zinas/latvija/politika/petijums-13-saeimai-iedzivotaji-uzticas-ieverojami-vairak-neka-zatlera-atlaistajai/> [aplūkots 02.03.2020.]

¹⁸¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 262.-263. lpp.

paraksti, notiks tautas nobalsošana par 13.Saeimas atsaukšanu¹⁸², kā arī tas kļūs par pirmo reizi, kad Latvijas konstitucionālajās tiesībās tiks realizētās Satversmes 14.pantā ietvertās tiesības. Autore uzskata, ka varbūtība, ka izdosies savākt tautas nobalsošanas norisei nepieciešamās balsis, ir augsta, jo Latvijas iedzīvotāju vairākums parlamentam neuzticas. Tomēr tas, vai eventuālajā tautas nobalsošanā atkārtosies Saeimas atlaišanas scenārijs, lielā mērā būšot atkarīgs no balsstiesīgo iedzīvotāju aktivitātes.

Svarīgi atzīmēt, ka parlamentu nevar atlaist likumdošanas kārtībā, jo pēc satura tas ir pavisam cits akts. Saeimas atlaišana nav likumdošanas, bet gan kreatīvs akts. Tātad “nepietiek ar to, ka kādu aktu nosauc viņa virsrakstā. Ja to atļaujam, tad jau būtu iespējams mūsu Satversmi gandrīz pilnībā anulēt un tautas nobalsošanas ceļā izdot arī administratīvus vai jurisdiktīvus aktus, nosaucot tos par likumiem.”¹⁸³ Piemēram, 1927. gada vasarā kāda biedrība sāka vākt parakstus par likumprojekta “Likums par Latvijas Republikas otrās Saeimas atsaukšanu”, kas paredzēja atlaist otro Saeimu, kas tika ievēlēta 1925. gada oktobrī. Tolaik tika pausti argumenti, ka šāds ierosinājums neatbilst Satversmei un uzskatāms par antikonstitucionāli.¹⁸⁴ Tādējādi ar vienkārša likuma ierosināšanu Saeimas pilnvaru termiņš nevar tikt saīsināts. Saeimas pilnvaru termiņa samazināšanai var tikt piemērots kāds no diviem aprakstītiem instrumentiem, kur pirmajā gadījumā Saeimas atlaišanu ierosina Valsts prezidents, bet otrajā gadījumā – viena desmitā daļa vēlētajū, tālāk šo iniciatīvu nododot tautas nobalsošanai.

2.2. Citi sabiedrības ietekmēšanas instrumenti likumdošanas procesā

2.2.1. Tautas nobalsošana

Modernajās demokrātijās sabiedrībai pieder arī leģislatīvā funkcija. Ar pilsoņu kopuma leģislatīvo funkciju jāsaprot šim valsts varas orgānam piederošā tiesība piedalīties likumdošanā. Viens no šīs funkcijas izpausmes veidiem ir likuma nobalsošana (referendums). Referendums tiek definēts kā mehānisms, lai apsvērtu kādu valsts orgānu vai pieņemtu lēmumu nodotu tautas izlemšanai nobalsojot.¹⁸⁵ Referendums tiek uzskatīts par tiešās demokrātijas svarīgāko institūtu. Zem referenduma plašākā nozīmē dažreiz saprot visus tautas nobalsošanas veidus, tādā gadījumā varētu runāt par konstitutīvo referendumu, leģislatīvo referendumu un kreatīvo referendumu (parlamenta vēlēšanas). Bet šaurākā nozīmē zem referenduma parasti saprot tikai tautas nobalsošanu par likumprojektiem vai likumu lēmumiem (likumdošanas iestādēs jau

---

¹⁸² Laganovkis G. Parakstu vākšana par Saeimas atsaukšanu. Kā un kad, 21.11.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/310671-parakstu-vaksana-par-saeimas-atsauksanu-ka-un-kad-2019> [aplūkots 02.03.2020.]

¹⁸³ Dišlers K. Saeimas atlaišana pirms leģislatūras perioda beigām. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927, Nr.5, 145. lpp.

¹⁸⁴ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2014, 262.-263. lpp.

¹⁸⁵ Svešvārdu vārdnīca. 3. izdevums. Baldunčika, J. redakcijā. Rīga: Jumava, 2007, 663. lpp.

pieņemtiem), lai viņi attiektos uz Satversmi vai uz tiesisko iekārtu plašākā nozīmē. Tādā gadījumā varētu runāt tikai par konstitūtvu un leģislatīvo referendumu, ņemot vērā nobalsošanai nodotos aktus.¹⁸⁶

Atkarībā no tā, vai referenduma rīkošana noteiktos gadījumos ir obligāts pienākums, vai arī referenduma rīkošana paredzēta kā tiesība (izvēles brīvība), tos tradicionāli iedala obligātajos un fakultatīvajos referendumos. Obligātais referendums ir tāds referendums, kas konstitūcijā vai likumos noteiktos gadījumos jāriko obligāti. Visbiežāk obligātais referendums paredzēts par grozījumiem konstitūcijā. Latvijā obligātais referendums paredzēts Satversmes 77. pantā (par grozījumiem konstitūcijas 1.,2.,3.,4.,6., vai 77. pantā), kā arī Satversmes 68. panta trešajā daļā – par dalību Eiropas Savienībā.¹⁸⁷ Satversmes 77. pants ir vērtējams kopsakarā ar Satversmes 79. pantu, kas paredz, ka tautas nobalsošanai nodotais Satversmes pārgrozījums ir pieņemts, ja tam piekrīt vismaz puse no visiem balsstiesīgiem. Tādējādi Satversmes 79. pantā noteiktais balsu skaits ir ļoti augsts. Saistībā ar Satversmes 77. pantu tautas nobalsošana Latvijas Republikas vēsturē notikusi tikai vienu reizi – 2012. gadā, ka bija pilsoņu parakstu vākšanā ierosināts referendums par likumprojektu, kas paredzēja grozīt tai starpā Latvijas Republikas Satversmes 4. pantu, piešķirot krievu valodai otrās valsts valodas statusu.¹⁸⁸ Par krievu valodu kā otro valsts valodu 2011. gada 4. martā parakstus sāka vākt jauniešu kustība “Vienota Latvija” sadarbībā ar biedrību “Dzimtā valoda”. Pēc iepriekšējā (spēkā līdz 2012. gadam) vēlēšanu iniciatīvas regulējuma, vajadzīgos 10 000 parakstus, lai iniciētu parakstu vākšanu, izdevās savākt vien divu mēnešu laikā¹⁸⁹, kam sekoja referenduma rīkošana par attiecīgiem grozījumiem Satversmē. Referendumā piedalījās 70,5% no balsstiesīgajiem Latvijas pilsoņiem, no kuriem par otrās valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai nobalsoja 24,9% vēlēšanu, bet pret – 74,8%.¹⁹⁰ Lai gan kopā balsotāju aktivitātes rekords nav pārspēts, šajā referendumā piedalījies lielākais vēlēšanu skaits tautas nobalsošanās pēc neatkarības atgūšanas.¹⁹¹ Pēc autores domām, tik lielā balsotāju skaita piedalīšanās referendumā norāda uz to, ka sabiedrībai svarīgos un nozīmīgos jautājumos ir augsta vēlēšanu

---

¹⁸⁶ Dišlers K. 2004, 69. lpp.

¹⁸⁷ Nikuļceva I. Tautas nobalsošana un vēlēšanu likumdošanas iniciatīva. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 29. lpp.

¹⁸⁸ Likumprojekts “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” (2012). Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/tautas-nobalsosanas/par-grozijumiem-latvijas-republikas-satversme-2012/likumprojekts-grozijumi-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 04.03.2020.]

¹⁸⁹ b.a. Biedrība: savākti vairāk nekā 10 000 parakstu par krievu valodu kā otro valsts valodu, 19.04.2011. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/biedriba-savakti-vairak-neka-10-000-parakstu-par-krievu-valodu-ka-otro-valsts-valodu.d?id=38087939> [aplūkots 04.03.2020.]

¹⁹⁰ 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošana par likumprojekta "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" pieņemšanu. Rezultāti. Pieejams: <http://www.tn2012.cvk.lv/report-results.html> [aplūkots 04.03.2020.]

¹⁹¹ b.a. Valodas referendumā lielākais balsotāju skaits tautas nobalsošanās pēc neatkarības atjaunošanas, 18.02.2012. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/valodas-referenduma-lielakais-balsotaju-skaits-tautas-nobalsosanas-pec-neatkaribas-atjaunosanas.d?id=42142176> [aplūkots 04.03.2020.]

aktivitāte. Citādi notika septiņās parējās tautas nobalsošanās, kas tika rīkotas saskaņā ar Satversmes 68., 72. un 78. pantu laika periodā no 1998. gada, kad tikai divos referendumos piedalījies nepieciešamais vēlētāju skaits.¹⁹² Nevienā tautas nobalsošanā balsotāju “par” skaits nav sasniedzis pusi no visiem balsstiesīgiem vēlētājiem.¹⁹³ Ņemot vērā iepriekšminēto, ka arī to, ka Latvijas konstitūcijā obligātajam referendumam noteikts ļoti augsts nepieciešams balsu skaits, autore uzskata, ka obligātā referendumā galvenais mērķis ir ne tikai nodot vēlētājiem izlemšanai svarīgākos jautājumus valstī, bet arī nepieļautu konstitūcijas pantu un atsevišķu lēmumu grozīšanu vispār vai pārāk biežu grozīšanu. Tādējādi šī instrumenta mērķis ir ne tikai tiešās demokrātijas realizēšana, bet arī demokrātiskās valsts iekārtas pamatu aizsardzība.

Savukārt fakultatīvais referendums rīkojams, ja to pieprasa tam pilnvarots orgāns vai tauta. Latvijā Satversmes 14. pantā, 48. pantā, 68. panta ceturtajā daļā un 72. pantā ietvertie referendumi ir fakultatīvie referendumi, savukārt Satversmes 78. pantā ietverts īpatnējs tautas nobalsošanas veids, kuram mūsdienās praktiski nav analoģu citās valstīs.¹⁹⁴ I. Nikuļcevas ieskatā šis tautas nobalsošanas veids ir tuvs fakultatīvajam referendumam, savukārt saskaņā ar prof. K. Dišlera piedāvāto klasifikāciju šis ir īpašs referenduma veids – automātiskais referendums.¹⁹⁵ Satversmes 14. pantā noregulētā tautas nobalsošana par Saeimas atsaukšanu ir aktīvais referendums, proti, referendums, ko ierosina pilntiesīgie vēlētāji. Arī Satversmes 78. pantā ietvertais referendums būtībā ir aktīvais referendums. Visas pārējās Satversmē noregulētās tautas nobalsošanas ir pasīvie referendumi (ierosina valsts orgāni).¹⁹⁶ Kā piemēru šī instrumenta izmantošanai var minēt 1998. gada referendumu par “Grozījumiem Pilsonības likumā”, kas tika rīkots pamatojoties uz Satversmes 72. pantu. 1998. gada 22. jūnijā Saeima pieņēma likumu “Grozījumi Pilsonības likumā”. Likums paredzēja, ka, pamatojoties uz vecāku pieteikumu, Latvijas pilsonībā tiek uzņemti tie Latvijas nepilsoņu un bezvalstnieku bērni, kuri dzimuši pēc 1991. gada 21. augusta, nepieprasot latviešu valodas prasmi. Izmaiņas likumā nestājās spēkā uzreiz, jo grupa labējo deputātu saskaņā ar Satversmes 72. pantu lūdza Valsts prezidentam G. Ulmanim apturēt likumu publicēšanu un līdž ar to atlikt izmaiņu stāšanos spēkā, lai savāktu parakstus referenduma rīkošanai par šo jautājumu. Parakstu vākšanas kampaņa notika no 1998. gada 20. jūlija līdz 18. augustam, un tās laikā tika savākts referenduma rīkošanai nepieciešamais parakstu skaits, jo par likuma nodošanu tautas nobalsošanai parakstījās 226 548 vēlētāji jeb 17% no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaita. Tautas nobalsošanā par grozījumiem Pilsonības likumā piedalījās 928 040 jeb 69,16%

---

¹⁹² Nikuļceva, I. Obligātā tautas nobalsošana Latvijā. Juridiskā zinātne, Nr. 1, Latvijas Universitātes žurnāls, Rīga, 2010.

¹⁹³ Centrālā vēlēšanu komisija. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv> [aplūkots 04.03.2020.]

¹⁹⁴ Nikuļceva I. 2012, 29. lpp.

¹⁹⁵ Dišlers K. 2004, 70. lpp.

¹⁹⁶ Nikuļceva I. 2012, 29. lpp.

vēlētāju. No tiem par likuma atcelšanu balsoja 416 584 jeb 44,98% balsotāju, pret likuma atcelšanu bija 487 559 jeb 52,54% balsotāju¹⁹⁷, tādējādi grozījumi netika atcelti¹⁹⁸. Autore uzskata, ka šī referendumā būtiska problēma bija sabiedrībai sarežģīti formulētais jautājums. Tā kā referendums tika rīkots par Pilsonības likuma grozījumu atcelšanu, vēlētājiem bija jāatbild uz jautājumu: “Vai jūs esat par 1998. gada 22. jūnija likuma “Grozījumi Pilsonības likumā” atcelšanu?” Grozījumu atbalstītājiem bija jāatbild ar “Nē”, bet to pretiniekiem ar – “Jā”.¹⁹⁹ Salīdzinoši ar citiem fakultatīviem referendumiem Latvijā, piemēram, 2007. gada 7. jūlija referendums par “Grozījumu Nacionālās drošības likumā atcelšanu”, kurā kopā piedalījās 338 764 jeb 37,3% no vēlētāju skaita; kas rezultējas ar to, ka nebija kvoruma un līdz ar to arī tiesiska spēka referendumam²⁰⁰, 1998. gada referendums parādīja vēlētāju augstu aktivitāti. Pēc autores domām, 1998. gada tautas nobalsošanā kvorums galvenokārt tika nodrošināt aiz, ka tas tika rīkots vienlaikus ar 7.Saeimas vēlēšanām. Par otru iemeslu varētu būt pilsonības piešķiršanas nosacījumu nozīmīgums sabiedrībai.

Latvijā vēlētājiem netiek piešķirtas tautas nobalsošanas iespējas ikvienā sabiedrībai svarīgā jautājumā. Atbilstoši Satversmes 73. panta noteikumiem tautas nobalsošanai nevar nodot budžetu un likumus par aizņēmumiem, nodokļiem, muitām, dzelzceļa tarifiem, kara klausību, kara pasludināšanu un uzsākšanu, miera noslēgšanu, izņēmuma stāvokļa izsludināšanu un tā izbeigšanu, mobilizāciju un demobilizāciju, kā arī līgumus ar ārvalstīm. I. Nikuļceva norāda, ka šie ierobežojumi attiecas uz Satversmes 72. un 78. pantā noteiktajām tautas nobalsošanām, bet neattiecas uz Satversmes 14., 48., 68. un 77. pantā paredzētajām tautas nobalsošanām, jo šajos pantos tiek paredzēts atšķirīgs mehānisms.²⁰¹ Autore uzskata, ka Satversmes 73. panta mērķis ir izslēgt gadījumus, kad tautas nobalsošanā vēlētāji balso par tādiem jautājumiem, par kādiem tie nespētu lemt objektīvi, proti, subjektīvas intereses nostādīt augstāk par valsts kopējām interesēm, piemēram, atcelt nodokļus.

Autore secina, ka lielākajā daļā gadījumu referendumam tiek nodoti tādi jautājumi, kuri neskar valsts un nācijas pamatvērtības, tomēr vēl aizvien ir vēlētājiem nozīmīgi (piemēram, pensiju, izglītības jautājumi).²⁰² Līdz ar to laika periodā no 1998. gada rīkotajās tautas nobalsošanās noteiktais kvorums tika sasniegts tikai četros gadījumos jeb 50% gadījumu. Tādējādi noteiktais kvorums ir augsts un sabiedrībai ne vienmēr sanāk to sasniegt, kas ir

---

¹⁹⁷ Centrālās vēlēšanu komisijas informācija. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/27531.html> [aplūkots 04.03.2020.]

¹⁹⁸ Nikuļceva I. 2012, 55.-56. lpp.

¹⁹⁹ Muiznieks M. Par cilvēktiesībām Latvijā 1998. gadā. Latvijas Vēstnesis, 25.02.1999., Nr. 54.

²⁰⁰ b.a. Drošības iestāžu likuma grozījumi, 2007.gads. Pieejams: <http://deputatiuzdelnas.lv/lv/notikumu-hronika/likumu-grozijumi/drosibas-iestazu-likumu-grozijumi-2007-gads.html> [04.03.2020.]

²⁰¹ Nikuļceva I. 2012, 91.-98. lpp.

²⁰² Ibid, 136. lpp.

skaidrojams ar to, ka daudzi tautas nobalsošanai nodotie jautājumi skar pārāk mazu sabiedrības daļu. No vienas puses augsts kvorums nepieļauj konstitūcijas pantu un atsevišķu lēmumu grozīšanu vispār vai pārāk biežu grozīšanu, aizsargājot demokrātiskās valsts iekārtu obligātā referenduma gadījumā, bet no otras puses, padara tautas nobalsošanas institūtu fakultatīvā referenduma gadījumā par neelastīgu instrumentu, kura organizēšanai tiek nelietderīgi tērēti valsts līdzekļi – puse no referendumiem beigušies bez rezultāta, jo nebija sasniegts kvorums. Par īpašu neefektīvu un novecojušo autore uzskata Satversmes 72. pantā paredzēto tautas nobalsošana ar veto raksturu, jo šī regulējuma jēga ir nevis nodot tautas nobalsošanas svarīgākos jautājumus, bet gan aizsargāt to Saeimas deputātu, kas palikuši mazākumā pie likuma pieņemšanas, intereses, nododot tautas nobalsošanai jau pieņemtu likumu, lai to atceltu. Tādējādi, pēc autores domām, attiecībā uz Satversmes 72. pantu būtu jāapsver nepieciešamība samazināt kvorumu, kā arī paplašināt to jautājumu loku, kas var tikt nodots tautas nobalsošanā no jau pieņemta likuma atcelšanas līdz balsošānai par jebkādu valstī svarīgu jautājumu.

2.2.2. Likumdošanas iniciatīvas tiesības

Par otro pilsoņu kopuma leģislatīvās funkcijas izpausmi tiek uzskatīta likuma ierosināšana (tautas iniciatīva).²⁰³ Likumdošanas iniciatīva ir viens no tiešās demokrātijas izpausmes veidiem, kas ļauj pilsoņu kopumam piedalīties likumdošanas procesā, tādējādi realizējot tautas suverenitāti principu.²⁰⁴ Ar likumdošanas iniciatīvu tiek saprasta procedūra, kas ļauj noteiktam skaitam pilsoņu iesniegt priekšlikumu politiskajā dienas kārtībā. Priekšlikums var būt par konstitūcijas grozīšanu, jauna likuma pieņemšanu, kā arī par esoša likuma grozīšanu vai atcelšanu.²⁰⁵

Latvijas tiesību zinātnē ar likuma iniciatīvu saprot tiesība griezties pie likumdošanas iestādes (Saeimas) ar priekšlikumu izdot kādu likumu, pie kam likumdošanas iestāde nevar šo priekšlikumu ignorēt, viņai ir ar to jānodarbojas: parlaments var gan to noraidīt, bet tikai pēc apspriešanas.²⁰⁶ Satversmes tiesa norādīja, ka ar likumdošanas iniciatīvu saprot priekšlikuma par likuma izdošanu, grozīšanu vai atcelšanu iesniegšanu Saeimā. Iesniegt šādu priekšlikumu var tikai tie subjekti, kuriem šādas tiesības piešķir Satversme. Pamatnoteikumi tautas likumdošanas iniciatīvas īstenošanai ir ietverti Satversmes 78. – 80. pantā. Taču, ņemot vērā Satversmes lakonisko stilu, tā nenoregulē šo jautājumu pilnīgi. To ir veicis likumdevējs atsevišķā likumā, proti, likumā „Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”.²⁰⁷ Secināms,

²⁰³ Dišlers K. 2004, 64.-65. lpp.

²⁰⁴ Nikuļceva I. Vēlētāju likumdošanas iniciatīva Latvijā. Jurista Vārds, 2009, Nr.49.

²⁰⁵ Dišlers K. 1930, 105.-106. lpp.

²⁰⁶ Dišlers K. 2004, 64.-65. lpp.

²⁰⁷ Satversmes tiesas 2009.gada 19.maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01, 9. punkts.

ka likumdošanas iniciatīva ir instruments, kas dots pilsoņu kopumam, lai tam ļautu ietekmēt valsts dzīvi.

Atbilstoši Satversmes 78. pantam Latvijā likumdošanas tiesību vēlētāji realizē, iesniedzot Saeimā pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu. Atbilstoši Vēlētāju iniciatīvas likuma 22. pantam likuma iniciatīvu var iesniegt ne mazāk kā viena desmitā daļa vēlētāju. Šis regulējums paredz vienu parakstu vākšanas posmu, proti, vēlētājiem pašiem jāsavāc noteiktais parakstu skaits par izstrādāto Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu pirms tā iesniegšanas Centrālajai vēlēšanu komisijai, kas attiecīgi veic formālo prasību un parakstu pārbaudi, kā arī lemj par likuma projekta nodošanu Valsts prezidentam.²⁰⁸ Tas nozīmē, ka valsts nepiedalās parakstu vākšanā, visu procesu organizē interešu grupa. Pēc autores domām, šāds regulējums ļauj valstij ietaupīt valsts budžeta līdzekļus, jo pirmajā parakstu vākšanas etapā nevienam nav skaidrības cik vēlētāju atbalstīs šādu iniciatīvu.

Vēlētāji, realizējot likumdošanas iniciatīvas tiesības, piedalās likumdošanas procesā un ne vien bauda likumdevējam Satversmē noteiktās tiesības, bet arī uzņemas likumdevējam noteiktos pienākumus. Tātad, realizējot likumdošanas iniciatīvas tiesības, ir jāievēro tās pašas rīcības brīvības robežas, kuras likumdevējam nosaka Satversmes normas un principi.²⁰⁹ Tas nozīmē, ka vēlētājiem, realizējot likumdošanas iniciatīvas tiesības, atbilstoši Satversmes 78. panta nosacījumiem ir jā sagatavo pilnīgi izstrādāts Satversmes grozījumu projekts vai likuma projekts. Lai noskaidrotu, kas uzskatāms par pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu no formas viedokļa, Satversmes tiesa iesaka vadīties no likumprojektu noformēšanai izvirzītajām prasībām. Piemēram, Saeimas kārtības ruļļa 79. panta pirmās daļas 5. punkta otrajā teikumā ir noteikts, ka vēlētāju iesniegtajiem likumprojektiem "jābūt noformētiem likumprojektu veidā".²¹⁰ Tātad vēlētāju iesniegts Satversmes grozījumu vai likuma ierosinājums, kurš nav noformēts likumprojekta veidā, būtu atzīstams par tādu, kas nav pilnīgi izstrādāts no formas viedokļa. Autore uzskata, ka prasība pēc likumprojekta formas ievērošanas var būt skaidrojama ar to, ka turpmākos vēlētāju iniciatīvas īstenošanas posmos likumprojekts var netikt grozīts un kļūt par likumu tādā redakcijā, kādā tas tika sākotnēji iesniegts. Pēc Centrālās vēlēšanu komisijas veiktās pārbaudes, likumprojekts tiek nodots Valsts prezidentam, kurš, savukārt, nodod to Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nododams tautas nobalsošanai, proti, automātiskas tautas nobalsošanas kārtībā.

²⁰⁸ Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu. Latvijas Vēstnesis, 47, 20.04.1994.

²⁰⁹ Satversmes tiesas 2012.gada 19.decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2012-03-01, 18.3. punkts.

²¹⁰ Ibid.

Analizējot Satversmi sistemātiski, redzams, ka Satversmes 73. pants paredz vairākus ierobežojumus, par kādiem jautājumiem nevar notikt tautas nobalsošana. K. Dišlers uzsvēris, ka tajā uzskaitītie ierobežojumi attiecas tikai uz tautas nobalsošanu, bet ne uz likumu ierosināšanu, tādējādi norādot, ka, ja pilsoņu kopums gribētu ierosināt likumprojektu par kādu no šajā pantā uzskaitītajiem ierobežojumiem, piemēram, par kāda pastāvoša nodokļa atcelšanu, tad Satversmei nav nekāda pamata pilsoņu kopumam šādu tiesību liegt. Savu apgalvojumu precizējot, K. Dišlers norāda, ka tikai tāds pilsoņu kopuma likumprojekts (kas attiecas uz Satversmes 73. pantā uzskaitītajiem ierobežojumiem) varētu kļūt par likumu tikai tādā kārtībā, ka Saeima to pieņemtu bez pārgrozījumiem saturā. Ja turpretim Saeima to noraida, tad tas par likumu vairs nevar kļūt, jo Satversmes 73. pants to aizliedz nodot tautas nobalsošanai.²¹¹ Mūsdienu tiesību zinātnē pastāv gluži pretējs viedoklis, proti, ka Satversmes 73. pantā ietvertais uzskaitījums ir pilnīgi izņemts no tautas kompetences, tas neparedz nekādu izņēmumu.²¹² Dr. iur. Inese Nikuļceva norāda, ka K. Dišlera viedoklis ir pretrunā sistēmiskiem argumentiem, proti, Satversmes 78. pants veido vienotu sistēmu, kas ietver tautas iniciatīvu un tai sekojošu tautas nobalsošanu, tāpēc ierobežojumi, kas *expressis verbis* attiecināmi uz „otro posmu” – tautas nobalsošanu, attiecināmi arī uz “pirmo posmu”, proti, tautas iniciatīvu.²¹³ Līdz ar to autore secina, ka Latvijā nepastāv iespēja veikt vēlētāju iniciatīvu par jebkuru valstiski svarīgu jautājumu, tādējādi vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības ir ierobežotas ar noteiktu jautājumu loku.

Saskaņā ar Satversmes 78. pantu, lai realizētu vēlētāju iniciatīvu, par likumprojektu jāparakstās vienai desmitajai daļai vēlētāju. Tas nozīmē, ka no visiem vēlētājiem, kuru skaits Latvijā grozās ap miljonu, parakstu vākšanā jāpiedalās vismaz 150 000 vēlētājiem.²¹⁴ Lai gan kopš šī sliekšņa paaugstināšanas 2012. gadā²¹⁵ neviena vēlētāju iniciatīva nav nonākusi Saeimā, autore neuzskata par nepieciešamu samazināt noteikto likumprojektu iesniedzēju skaitu. Autore uzskata, ka par iemesli tam, ne reizi netika savākts nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits ir tas, ka priekš sabiedrības nebija neviena tik ļoti nozīmīga jautājuma, lai tā izmantotu savas iniciatīvas tiesības. Kā piemēru var apskatīt iniciatīvu “Grozījums likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli””, kur parakstu vākšana notika par likumprojektu, kas paredzēja neaplikt ar

---

²¹¹ Dišlers K. 2004, 76. lpp.

²¹² Pleps J., Pastars E. Vai tauta var Saeimā iesniegt budžeta projektu. Jurista Vārds, 2002, Nr. 19.

²¹³ Nikuļceva I. 2012, 93. lpp.

²¹⁴ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Tiesu namu aģentūra, Rīga, 2006, elektroniskais izdevums. Satversmes II daļas lasīšana pa pantiem V. sesijas 2. sēdē 1922. gada 18. janvārī, 450. lpp.

²¹⁵ Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”” otrā lasījuma priekšlikumu tabulu. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0F69BF40BFB73750C2257AB00021D16E?OpenDocument> [aplūkots 24.02.2020.]

nekustamā īpašuma nodokli vienu Latvijas fiziskās personas īpašumā esošu nekustamo īpašumu, kurā tā deklarējusi dzīvesvietu un dzīvo. 2017. gada aprīlī šo iniciatīvu ierosināja politiskā partija “No sirds Latvijai”, bet līdz 2018. gada aprīlim šī iniciatīva savāca tikai 29 481 vēlētāju parakstus. Tad šī partija pēc gada atkārtoti izvietoja iniciatīvu, kas šoreiz savāca 24 803, kas ir pat mazāk, nekā pirms gada.²¹⁶ Vērtējot savāktu parakstu skaitu, autore secina, ka to cilvēku skaits, ka atbalsta šo iniciatīvu nebija pat tuvu tam, lai likumprojekts kā vēlētāju iniciatīva tiktu nodots Saeimā. Autore uzskata, ka šī iniciatīva bija neveiksmīga, jo tā bija aktuāla pārāk mazai vēlētāju daļai, proti, tiem vēlētājiem, kam pieder viens nekustāmais īpašums, jo tikai šai sabiedrības daļai būtu labums no grozījumu pieņemšanas. Neskatoties uz šādu statistiku, noteikto vēlētāju skaita sliekšni autore uzskata par pamatotu. Šāds regulējums neļaus “apludināt” Saeimu ar likumprojektiem, kā arī neļaus caur šo instrumentu mēģināt realizēt savus politiskos mērķus, nevis patieso tautas gribu. Toties autore atzīst, gadījumā, ja būtu noteikts mazāks sliekšnis, sabiedrība aktīvāk izmantotu vēlētāju iniciatīvu. Gadījumā, ja sabiedrība nevar savākt tik lielu atbalstu par kādu tai būtisko jautājumu, vēlētāji var izmantot citus instrumentus, lai ietekmētu likumdošanas procesu.

Apkopojot izskatītos jautājumus par tautas nobalsošanas un vēlētāju iniciatīvas institūtiem, autore secina, ka tautas nobalsošanā (referendumā) pilntiesīgie vēlētāji lemj par kādu balsojumam nodotu jautājumu. Tādējādi referendumā mērķis ir tautai pieņemt lēmumu jautājumā, kuru valsts orgāns jau pieņēma vai kurš pašlaik atrodas izskatīšanā. Savukārt tautas iniciatīvas mērķis ir norādīt valsts orgānam uz kādu jautājumu, kurā būtu nepieciešams pieņemt likumu vai īstenot citu valsts orgāna rīcību, proti, tautas iniciatīva norāda uz valsts orgāna bezdarbību kādā jomā.²¹⁷ Tādējādi vēlētāju iniciatīvas institūta mērķis ir panākt inovāciju vai izmaiņu ieviešanu, kamēr referendums paliek par konservatīvāko instrumentu, ar kura palīdzību tautai ir iespēja izteikt viedokli par jau Saeimā apspriežamo jautājumu.

2.2.3. Kolektīvais iesniegums

Saskaņā ar Satversmes 104. pantam ikvienam ir tiesības vērsties Saeimā ar iesniegumu. Iesniegumi Saeimā tiek pieņemti un izskatīti atbilstoši Saeimas kārtības rullim, Iesniegumu likumam, Valsts valodas likumam un citiem normatīvajiem aktiem, kā arī labas pārvaldības principiem. Rakstveida iesniegumu Saeimai var iesniegt, nosūtot to pa pastu, klātienē, caur portālu www.latvija.lv vai nosūtot uz Saeimas e-pastu. Iesniegumi ir būtisks informācijas avots, ko Saeimas deputāti, komisijas un frakcijas izmanto savā ikdienas darbā.

---

²¹⁶ Pabeigtās parakstu vākšanas. Pieejams: <https://www.latvija.lv/pv> [aplūkots 03.03.2020.]

²¹⁷ Nikuļceva I. 2012, 25. lpp.

Saeimas Sabiedrisko attiecību birojs apkopo un katru mēnesi sagatavo izskatīšanai Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā pārskatu par saņemtajiem iesniegumiem.²¹⁸ Statistika liecina, ka 2020. gada janvārī tika saņemti 347 iesniegumi, no kuriem 335 iesniegumi ir individuālie un divi kolektīvie iesniegumi. To starpā bija gan likumdošanas priekšlikumi, gan viedokļi, gan sūdzības un informācijas pieprasījumi. No tiem atbildes tikai sniegtas tikai uz 105 iesniegumiem. Autore vērsās pie Saeimas Sabiedrisko attiecību biroja vadītāja Jura Vīguļa, lai noskaidrotu iemeslus, kāpēc tika sniegtas atbildes vien uz trešdaļu no Saeimā saņemtajiem iesniegumiem.²¹⁹ J. Vīgulis norada, ka ļoti bieži iedzīvotāju iesniegtie iesniegumi neatbilst Iesniegumu likumā²²⁰ un Valsts valodas likumā²²¹ noteiktajām prasībām, piemēram, iesniegums ir noformēts svešvalodā, tajā nav norādīts tā iesniedzēja vārds un uzvārds vai arī adrese, uz kuru nosūtīt atbilde, iesniegums netiek parakstīts. Bieži netiek ievērotas arī piekritības prasības, aizmiršot, ka Saeima ir likumdevēja institūcija. Iedzīvotāji vērsas Saeimā pēc juridiskām konsultācijās, sociālās palīdzības. Saeima neizskata arī sūdzības par valsts pārvaldes un tiesībsardzības iestāžu vai to amatpersonu pieņemtajiem lēmumiem, kā arī nesniedz oficiālus likumu normu skaidrojumus un nerisina konkrētu privātpersonu problēmas. Autore secina, ka iedzīvotāji zina par savām tiesībām vērsties Saeimā ar iesniegumu, toties tie mēdz neievērot likuma prasības par iesniegumu noformēšanu un piekritības nosacījumus, kas izriet no Saeimas kompetences. Šāda darbība noved pie tā, ka iedzīvotāji neizmanto efektīvi savas tiesības, kā arī nodrošina papildus slodzi Saeimai.

Kopš 2012. gada Latvijas normatīvajos aktos ir nostiprināts jauns pilsoņu kopuma īstenošanas mehānisms – tiesības iesniegt Saeimai kolektīvo iesniegumu jeb tā saucamā “manas balss” procedūra. Saeima 2012. gadā 19. janvārī pieņēma grozījumus Saeimas kārtības rullī, tā 5.³ nodaļā nostiprinot jaunu procedūru – kolektīvā iesnieguma izskatīšana. Šī procedūra paredz, ka ne mazāk kā 10 000 Latvijas pilsoņiem, kuri iesnieguma iesniegšanas dienā ir sasnieguši 16 gadu vecumu, ir tiesības iesniegt Saeimai kolektīvo iesniegumu.²²² Šo grozījumu otrajā lasījumā politiķe Lolita Čigāne minēja, ka kolektīvais iesniegums nav nekāda revolūcija, tas ir mazs, bet ļoti būtisks solis pretim pilsoniskai sabiedrībai: tas dod iespēju konstruktīvā veidā iesaistīties valsts pārvaldē, izvirzot Saeimas darba kārtībā sabiedrību interesējošus

---

²¹⁸ Latvijas Republikas Saeima: Iesniegumi un priekšlikumi. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-līdzdalība/iesniegumi-un-priekšlikumi> [aplūkots 10.03.2020.]

²¹⁹ Intervija ar Juri Vīguli (12.02.2020.), Saeimas Sabiedrisko attiecību biroja vadītājs, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

²²⁰ Iesniegumu likums. Latvijas Vēstnesis, 164, 11.10.2007.

²²¹ Valsts valodas likums. Latvijas Vēstnesis, 428/433, 21.12.1999.

²²² Likums "Saeimas kārtības rullis". Latvijas Vēstnesis, 96, 18.08.1994.

jautājumus.²²³ Līdz ar to secināms, ka šāds mehānisms tika ieviests lai paplašinātu sabiedrības līdzdalības iespējas likumdošanas procesā.

Parakstus šādas iniciatīvas atbalstam var vākt interneta vietnē *www.manabals.lv*²²⁴, tiem netiek prasīts nedz notariāls, nedz cits apliecinājums. Ar šo procedūru var Saeimas darba kārtībā iesniegt jebkuru likumdošanas ceļā izskatāmu jautājumu, tai skaitā iniciēt likumprojekta izstrādāšanu Saeimā, nodrošināt jau izstrādāta likumprojekta iekļaušanu Saeimas darba kārtībā un tā vērtēšanu un pilnveidošanu Saeimas komisijās.²²⁵ Kolektīvais iesniegums rada pienākumu Saeimai, Saeimas komisijai, Saeimas Prezidijam izskatīt attiecīgo jautājumu, tādējādi šim instrumentam noteikta pavisam cita procedūra nekā tā, kas ir paredzēta likumprojekta iesniegšanai, kas uzliek par pienākumu Saeimai skatīt šo jautājumu, pirmkārt, Saeimas sēdē, bet, otrkārt, noraidīšanas gadījumā tiek sarīkots referendums. Autore secina, ka kolektīvais iesniegums dod tiesības sabiedrībai iesniegt iesniegumu – sabiedrībai vērsties pie Saeimas komisijas un lūgt Saeimu uz klausīt sabiedrību.

Šī likumprojekta izskatīšanas procesā Saeimas deputātiem galvenokārt bija diskusijas nevis par šī instrumenta ieviešanas nepieciešamību, bet gan par vecumu, no kura personas varēs parakstīt iesniegumu, un par nepieciešamo parakstu skaitu. Runājot par personu vecumu, otrajā un trešajā lasījumā tika piedāvāts paaugstināt sliekšni no sešpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem, toties tika secināts, ka šāds regulējums atstums jauniešus no intereses par politiskiem notikumiem.²²⁶ Autore uzskata, ka ir jādara viss, lai jaunieši vairāk interesētos, vairāk piedalītos un justos vairāk piederīgi sabiedriskajiem procesiem, kas vēlāk noteiks arī viņu aktivitāti vēlēšanās un interesi par to, kas notiek valstī. Savukārt attiecībā uz nepieciešamo parakstu skaitu, sliekšnis bija paaugstināts no pieciem tūkstošiem un desmit tūkstošiem. Autore piekrīt deputāta Dzintara Rasnača teiktajam, ka mūsdienu laikmetā piecus tūkstošus parakstu var savākt arī par dažādiem visai aplamiem priekšlikumiem²²⁷, līdz ar to lielāka parakstu skaita nepieciešamība ir saprotama un palīdz padarīt šo instrumentu par efektīvu.

Jau pavisam drīz pēc jaunās procedūras nostiprināšanas – 2012. gada jūnijā – Saeimā tika iesniegts pirmais kolektīvais iesniegums, kurš rosina noteikt atbildību par deputāta zvēresta laušanu.²²⁸ Saņemot kolektīvo iesniegumu, Saeima pēc iniciatīvas izskatīšanas var to atbalstīt,

---

²²³Grozījumi Saeimas kārtības rullī Nr.34/Lp11, likumprojekts Nr.459/Lp10. Stenogramma: 3.lasījums. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/6ABC5D3A7DE7C582C2257990004E7809?OpenDocument> [aplūkots 04.03.2020.]

²²⁴ Platforma ManaBals.lv. Pieejams: <https://manabals.lv/> [aplūkots 04.03.2020.]

²²⁵ Balodis, R., Kārklīņa, A., Danovskis, E. Latvijas konstitucionālo un administratīvo tiesību attīstība pēc neatkarības atjaunošanas. Juridiskā zinātne, Nr. 3, Latvijas Universitātes žurnāls, Rīga, 2012, 77. lpp.

²²⁶ Grozījumi Saeimas kārtības rullī Nr.34/Lp11, likumprojekts Nr.459/Lp10. Stenogramma: 3.lasījums. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/6ABC5D3A7DE7C582C2257990004E7809?OpenDocument> [aplūkots 09.03.2020.]

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Balodis, R., Kārklīņa, A., Danovskis, E. 2012, 77. lpp.

daļēji atbalstīt vai noraidīt. Pašlaik no 38 Saeimā iesniegtajiem priekšlikumiem kopš 2012. gada likumos tika iedzīvinātās 26 kolektīvajos iesniegumos paustas iniciatīvas.²²⁹ Viena no realizētajām iniciatīvām bija “Transportlīdzekļu tehniskās apskates veikšana reizi divos gados”. 2016. gada janvārī šī iniciatīva savāca nepieciešamo balsu skaitu un tika iesniegta Saeimā. Pēc sākotnējās iniciatīvas izvērtēšanas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā, 2017. gada februārī Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija izskatot iniciatīvu to nedaudz grozīja, norādot, ka jaunām automašīnām tehniskā apskate pirmos četrus gadus varētu būt jāveic reizi divos gados, savukārt pēc tam – reizi gadā, kas nozīmē, ka iniciatīva tika atbalstīta daļēji. 2017. gada maijā Saeima pieņēma attiecīgos grozījumus²³⁰, kas nozīmē, ka iniciatīva tika realizēta pusotra gada laikā.

Autore vēlas norādīt arī uz to, ka Saeima likumos iedzīvināja vairākas iniciatīvas vēl pirms tās savāca nepieciešamo parakstu skaitu. Kā piemēru var apskatīt iniciatīvu “Par darbu jauniešiem bez krievu valodas prasmēm”, kura 2018. gadā savāca vien 7254 atbalstītāju parakstus. Neskatoties uz savākto parakstu skaitu, kas ir mazāks par noteikto desmit tūkstošu atbalstītāju sliekšni, virs kura Saeimai iniciatīvu izskatīt ir pienākums, 2018. gada vasarā iniciatīva tika iesniegta Saeimā un jau 2018. gada novembrī iedzīvināta likumā.²³¹ Šis piemērs norāda uz to, ka Saeima labprāt izskata arī tos iesniegumus, kas nesavāca nepieciešamo parakstu sliekšni, izmantojot iesniegtas iniciatīvas kā veidu uzzināt kādi jautājumi sabiedrībai ir aktuāli. Taču salīdzinot ar individuālo iesniegumu iesniegšanu, kolektīvā iesnieguma gadījumā tiek ievērotas visas tās likuma prasības, kas nepieciešamas iesnieguma tālākai virzībai Saeimā.

Autore uzskata, ka kolektīvais iesniegums ir būtisks mehānisms pilsoniskās sabiedrības iesaistei likumdošanas procesā un valsts dzīvē kopumā. Ja cilvēki nevar efektīvi līdzdarboties valsts pārvaldē, tad tie jūtas bezspēcīgi un neiesaistīti valsts pārvaldes darbā. Lai gan pasaules mērogā Latvija ir zīmīga ar fenomenāli augstu sekmīgo kolektīvo iesniegumu skaitu, kas pēc iesniegšanas Saeimā ir pārtapuši likumdošanas aktos, virkne pilsoņu atbalstīto iniciatīvu ir palikušas bez konkrēta lēmuma. Tās nav ne principiāli pieņemtas, lai tiktu iestrādātas likumdošanā, ne noraidītas.²³² Citiem vārdiem sakot, tās jau gadiem ilgi ir „iestrēgušas

---

²²⁹ Platforma Manabalss.lv: Progress. Pieejams: <https://manabalss.lv/page/progress> [aplūkots 09.03.2020.]

²³⁰ Iniciatīva “Transportlīdzekļu tehniskās apskates veikšana reizi divos gados”. Pieejams: <https://manabalss.lv/transportlidzeklu-tehniskas-apskates-veiksana-reizi-divos-gados/show> [aplūkots 09.03.2020.]

²³¹ Iniciatīva “Par darbu jauniešiem bez krievu valodas prasmēm”. Pieejams: <https://manabalss.lv/jauniesu-diskriminacija-darba-tirgu/show> [aplūkots 09.03.2020.]

²³² Saeimā iesniegtie kolektīvie iesniegumi. Pieejams: <https://mandati.saeima.lv/kolekt%C4%ABvie-iesniegumi> [aplūkots 09.03.2020.]

gaitēnos” bez konkrētas atbildes.²³³ Tādējādi, lai paaugstinātu kolektīvā iesnieguma procedūras efektivitāti, nepieciešams noteikt konkrētu termiņu, piemēram, gadu, iniciatīvas izskatīšanai likumdošanas līmenī, kas neļautu iniciatīvai palikt bez lēmuma. Neskatoties uz šādu situāciju, autore uzskata, ka Latvijas sabiedrība efektīvāk izmanto tieši kolektīvo iesniegumu, nekā likumdošanas iniciatīvas instrumentu, kas tika apskatīts iepriekšējā apakšnodaļā. Jautājumi, kas tiek publicēti Mana balss platformā, nesavāc tik lielu atbalstu, lai iniciatīvu varētu realizēt kā likumdošanas iniciatīvu. Līdz ar to kolektīvā iesnieguma regulējuma ieviešana ļauj virzīt Saeimā tos jautājumus, kas ir aktuāli mazākai sabiedrības daļai, nekā to paredz likumprojekta iniciatīvas regulējums. Autore atzīst, ka šo jautājumu virzīšana ir vienlīdzīgi svarīga sabiedrībai, taču šie jautājumi vairumā gadījumu neietekmē tik lielu pilsoņu daļu, lai tiktu virzīti kā likumprojekta iniciatīva.

2.2.4. Nevalstisko organizāciju līdzdarbošanās likumdošanas procesā

Saeimas darbā aizvien lielāku lomu ieņem nevalstisko organizāciju iesaiste. Vērtējot likumdošanas iniciatīvas un sniedzot priekšlikumus to uzlabošanai, nevalstiskās organizācijas ietekmē Saeimas lēmumus. Komisijas, izlemjot jautājumus, kā ekspertus pieaicina arī nevalstisko organizāciju pārstāvjus. Kopš 2006. gada 30. marta, kad Saeima pieņēma deklarāciju par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām²³⁴, līdztekus ikdienas sadarbībai par ikgadēju tradīciju kļuvusi Saeimas un nevalstisko organizāciju pārstāvju tikšanās – forums, kurā tiek izvērtēti līdzšinējās sadarbības rezultāti un noteikta turpmākās sadarbības programma.²³⁵

Lai saprastu nevalstisko organizāciju iesaisti likumdošanas procesā, sākumā jāapskatās nevalstisko organizāciju būtību un to tiesisko regulējumu. Nevalstiskā organizācija ir tiesiski nodibināta fizisko vai juridisko personu organizācija, kas apvieno biedrus pēc brīvprātības principa (biedrības) vai arī kopīgu mantu un citus resursus (nodibinājumi) kopīgu mērķu sasniegšanai, ievērojot organizācijas ideoloģiju. Nevalstiskās organizācijas darbojas sabiedrības un tās grupu interesēs, un to darbība nav vērsta uz peļņas gūšanu.²³⁶ Tādējādi nevalstisko organizāciju darbību Latvijā regulē “Biedrību un nodibinājumu likums”²³⁷, kura

---

²³³ b.a. Nedrīkst ignorēt pilsoņu kolektīvos iesniegumus. Pieejams: <https://smiltene.lv/blog/class/nedrikst-ignoret-pilsonu-kolektivos-iesniegumus/> [aplūkots 09.03.2020.]

²³⁴ Deklarācija par pilsoniskās sabiedrības attīstību Latvijā un sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/deklaracija/> [aplūkots 09.03.2020.]

²³⁵ Saeimas un nevalstisko organizāciju sadarbība. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/saeimas-un-nevalstisko-organizaciju-sadarbiba> [aplūkots 09.03.2020.]

²³⁶ b.a. Raksti par NVO darbību. Pieejams: https://bumms.ucoz.com/publ/par_nvo_darbibu/kas_ir_nvo/3-1-0-7 [aplūkots 09.03.2020.]

²³⁷ Biedrību un nodibinājumu likums. Latvijas Vēstnesis, 161, 14.11.2003.

mērķis ir veicināt biedrību un nodibinājumu darbību un to ilgtermiņa attīstību, kā arī sekmēt demokrātiskas un pilsoniskas sabiedrības nostiprināšanu.

Apkopojot nevalstisko organizāciju funkcijas, autore secina, ka tiem ir vairākas iespējas ietekmēt likumdošanas procesu. Saeimas līmenī parasti sabiedrības līdzdalība īstenojas, sadarbojoties ar atbildīgo komisiju, sniedzot priekšlikumus par likumprojektiem noteiktajos termiņos, apmeklējot komisijas sēdes un paužot savas organizācijas (pārstāvētās mērķa grupas) viedokli par konkrēto darba kārtībā iekļauto likumprojektu, tiekoties ar deputātiem.²³⁸ Katrai Saeimas komisijai ir iecelts koordinators, kas nodrošina un sekmē sadarbību ar nevalstiskajam organizācijām, iesaistot noteiktā kārtībā Saeimas komisiju darbā nevalstisko organizāciju pārstāvjus. Tādējādi Saeimas komisijās tiek uzklausīts nevalstisko organizāciju un sabiedrības viedokļi un ieteikumi par attiecīgās komisijas kompetencē esošajiem jautājumiem. Ārpus Deklarācijā par sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām minētiem sadarbības mehānismiem ar likumdevēju, nevalstiskās organizācija rīko dažādas sabiedriskās aktivitātes, piemēram, piketus, uzstājās un rīko diskusijas medijos, iniciē parakstu vākšanu par konkrētu jautājumu. Secināms, ka nevalstiskās organizācijas sekmē sabiedrības līdzdalību likumdošanas procesā, centralizēti pārstāvot savu biedru intereses un panākot, lai valsts institūcijas sadzirdētu biedru viedokli intereses konkrētajā jautājumā.

Pašlaik Latvija pēc Valsts ieņēmumu dienesta sniegtajiem datiem, 2018. gadā biedrību un nodibinājumu skaits ir 22 869, no tām 2897 jeb 12,7% no visām nevalstiskajām organizācijām ir organizācijas ar sabiedriskā labuma statusu²³⁹, kuru biedru intereses un tiesības tiek pārstāvētas dažādās jomās. Jāatzīmē, ka ne visas no reģistrētajām organizācijām līdzdarbojās likumdošanas procesā. Toties, lai nevalstiskās organizācijas darbība būtu efektīva, tajā nevajadzētu būt pārāk daudz biedru, citādi tas apgrūtinātu lēmumu pieņemšanu biedrības ietvaros.²⁴⁰ Pēc autores domām, tas varētu būt par iemeslu lielajam nevalstisko organizāciju skaitam Latvijā. Latvijas lielākās nevalstiskās organizācijas “Papardes zieds”, kuras mērķis ir sabiedrības reprodūktīvās veselības veicināšana, pārstāve intervijā²⁴¹ skaidroja, ka biedrība aktīvi līdzdarbojās likumdošanas procesā, sekojot līdzī Saeimā ievēlēto politisko spēku aktivitātēm, savukārt tās pārstāvji piedalās Saeimas komisiju un apakškomisiju sēdēs, sekojot līdzī nozares politikas dokumentu izstrādes, apspriešanas un īstenošanas procesam, kā arī rīko

---

²³⁸ Sabiedrības līdzdalība–Saeima.

Pieejams: https://nvo.lv/lv/portfelis/portfelis_cat_1/sabiedribas_lidzdaliba_saeima [aplūkots 10.03.2020.]

²³⁹ Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses 2019. Pieejams: http://lf.partneribas.lv/wp-content/uploads/2019/11/NVO-sektora-pa%CC%84srkats_LPA.pdf [aplūkots 10.03.2020.]

²⁴⁰ Intervija ar Solvitu Melni (17.03.2020.), biedrības “Papardes zieds” pārstāve, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

²⁴¹ Ibid.

tādas sabiedriskās aktivitātes kā publiskās diskusijas, protestus, nodarbības izglītības iestādēs. Analizējot biedrības darbību, autore secina, ka ar dažādām aktivitātēm tā panāca, ka 2015. gadā Saeima pieņēma grozījumus Izglītības likumā (“tikumības grozījumi”), nosakot, ka izglītības sistēma nodrošina izglītojamā tikumisko audzināšanu, kas atbilst Satversmē ietvertajām un aizsargātajām vērtībām, īpaši tādām kā laulība un ģimene.²⁴² Līdz ar to biedrība efektīvi īsteno sabiedrības interešu aizstāvību seksuālās un reproduktīvās veselības un tiesību jomā.

Autore uzskata, ka Saeimas sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām veido ciešāku saikni starp likumdevēju un sabiedrību. “Papardes zieds” pārstāve norāda, ka tas, ka sabiedrība organizējās savu interešu pārstāvībai, ļauj nodrošināt nevis šauri individuālās, komerciālās vai politiskās intereses, bet gan paužot un aizstāvot plašāko sabiedrības grupu intereses.²⁴³ Piemēram, biedrība “Papardes zieds” nodrošina mazaizsargāto iedzīvotāju grupu un visas sabiedrības interešu pārstāvēniecību veselības veicināšanas jomā, īpaši reproduktīvās veselības un tiesību. Nevalstisko organizāciju līdzdarbība likumdošanas procesā uzlabo arī pieņemto likumu kvalitāti, jo nevalstisko organizāciju biedri veic dažādas izpētes darbus, kuru rezultāti tiek izmantoti likumprojekta izskatīšanas procesā. Kopumā autore uzskata dalību nevalstiskā organizācijā par efektīvu metodi sekmēt efektīvas un sabiedrības interesēm atbilstošas likumdevēja darbību, nodrošinot pilsoniskās sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanas procesos visas stadijās Saeimā, tādējādi veicinot demokrātiskas valsts pamatelementa – pilsoniskas sabiedrības – attīstību.

2.2.5. Sapulču, gājienu un piketu ietekme likumdošanas procesā

Personas subjektīvās tiesības piedalīties miermīlīgos gājienos, sapulcēs un piketos un brīvi paust savus uzskatus un viedokli nodrošina Satversmes 103. pants. Pulcēšanās brīvība sekmē personas politiskās aktivitātes izpausmi valstī. Valsts garantētās un aizsargātās miermīlīgās pulcēšanās brīvības izpausmes ir sapulces, gājieni un piketi.²⁴⁴ Pulcēšanās brīvība ir būtisks demokrātiskas sabiedrības elements, kas nodrošina sabiedrības iespēju ietekmēt politiskos procesus, tostarp arī kritizējot valsts varu un protestējot pret valsts rīcību. Īstenojot Satversmes 103. pantā paredzētās tiesības, personas var kopīgi apspriest nozīmīgas problēmas, izteikt atbalstu valsts īstenojamajai politikai vai arī to nosodīt. Pulcēšanās brīvība nodrošina personām iespēju darīt zināmu plašākai sabiedrībai savu viedokli vai uzskatus.²⁴⁵

---

²⁴²Barisa-Sermule L. Aicina mainīt tikumības normu Izglītības likumā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive-stils/vecaki-un-berni/aicina-mainit-tikumibas-normu-izglitibas-likuma.a291332/> [aplūkots 10.03.2020.]

²⁴³ Intervija ar Solvītu Melni (17.03.2020.), biedrības “Papardes zieds” pārstāve, speciāli šim darbam. Autore privātais arhīvs.

²⁴⁴ Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.

²⁴⁵ Satversmes tiesas 2006.gada 23.novembra spriedums lietā Nr. 2006-03-0106, 6.punkts.

Norāde uz miermīlīgu sapulču, gājienu un piketu aizsardzību izslēdz tādu pasākumu aizsardzību, kuri pēc savas būtības nav miermīlīgi. Jēdziens “miermīlīgs” tā tradicionālā izpratnē nozīmē vardarbības neesamību visdažādākajās izpausmēs.²⁴⁶ Pēc autores domām, miermīlīguma ideja ir abpusēji izdevīga gan sabiedrībai, gan valstij, jo vēsturiski sadursmes starp sabiedrību un valsti bija asiņainas. Sabiedrībai izradot savu nozīmi skaita ziņā, ir iespēja panākt, lai likumdevējs sadzirdētu sabiedrības nostāju konkrētajā jautājumā un rīkotos tai atbilstoši. Deputāts A. Judins norāda, ka Saeima cenšas ņemt vērā sapulcēs, gājienos un piketu laikā sabiedrības pausto viedokli, lai nesaasinātu situāciju.²⁴⁷ Tādējādi šīs sabiedrības ietekmēšanas metodes ļauj atgādināt likumdevējiem par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem un paust nostāju konkrētos jautājumos, kuru Saeima pēc iespējas cenšas ievērot.

Ar sapulci saprot organizētu pulcēšanos nolūkā tikties ar cilvēkiem un izteikt kādas idejas un viedokļus. Sanāksme, mītiņš vai citāda tamlīdzīga pulcēšanās pielīdzināma sapulcei.²⁴⁸ Kā piemēru sapulcei var minēt 2007. gada 3. novembra tautas sapulci “Par tiesisku Latviju! Par godīgu politiku!” Doma laukumā, kurā piedalījās aptuveni 10 000 cilvēku un kas tika organizēta “Lietussargu revolūcijas” ietvaros. Šī sapulce ir turpinājums 18. oktobra piketam pie Saeimas, kurā pulcējās 5000 cilvēku, kad galvenais protestēšanas iemesls bija Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja vadītāja A. Loskutova atļaišana.²⁴⁹ Tautas sapulcē piedalījās vairāki kori, dalībniekus uzrunāja daudzi sabiedrībā pazīstami cilvēki. Saskaņā ar Rīgas pašvaldības policijas datiem 2007. gada 3. novembra tautas sapulce protesti bija lielākais masu protesta pasākums kopš valsts neatkarības atgūšanas. Dažas dienas pirms tautas sapulces, 2007. gada 1. novembrī, valdība atsauca Saeimai nodoto lēmuma projektu par A. Loskutova atstādināšanu, līdz ar to viņš tika atjaunots amatā.²⁵⁰ Neskatoties uz to, ka sabiedrība panāca vēlamā lēmuma pieņemšanu pirms tautas sapulces norises, sapulces organizēšanas izsludināšana nepārprotami ietekmēja šī lēmuma pieņemšanu, jo pēc 18. oktobra piketa un tā, ka ar to netika panākta A. Loskutova atjaunošana amatā, sabiedrība parādīja, ka tā ir gatava rīkoties tik daudz, kamēr netiks panākts sabiedrībai vēlams lēmums. Tomēr autore nevar atzīt sapulces par efektīvu sabiedrības ietekmēšanas mehānismu, jo to mērķis ir deklaratīvā formā argumentēti norādīt uz

---

²⁴⁶ Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes 103. panta komentāri. No grām. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa, Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 437.-438. lpp.

²⁴⁷ Intervija ar Andreju Judinu (11.02.2020.), Latvijas jurists un politiķis, 13. Saeimas deputāts (ievēlēts no partijas “Vienotība”), speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

²⁴⁸ Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm". Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.

²⁴⁹ b.a. Tautas sapulce - rīt, 3. novembrī, pulksten 11.00 Rīgā, Doma laukumā. Pieejams: <https://www.dzirkstele.lv/lietotaju-raksti/tautas-sapulce-rit-3-novembri-pulksten-11-00-riga-doma-laukuma-33384> [aplūkots 10.03.2020.]

²⁵⁰ b.a. Protesti pret A. Loskutova atstādināšanu no amata 2007. gada rudenī, 03.08.2010. Pieejams: <http://arhivs.deputatiuzdelnas.lv/notikumu-hronika/sabiedribas-protesti-aktivitates/protesti-pret-aloskutova-atstadinasanu-no-amata-2007gada-rudeni.html> [aplūkots 10.03.2020.]

jautājumiem, kas neapmierina sabiedrību. Sapulces var tikt uzskatītas par sākotnējo sabiedrības neapmierinātības paušanas veidu, kad sabiedrība ir orientēta uz dialogu.

Gājiens ir organizēta pārvietošanās pa ceļiem, ielām, laukumiem, ietvēm vai citām satiksmei izbūvētām teritorijām nolūkā izteikt kādas idejas un viedokļus. Demonstrācija, procesija vai citāda tamlīdzīga pārvietošanās šā likuma izpratnē pielīdzināma gājienam.²⁵¹ 2019. gada 30. novembrī biedrība "Dzīvnieku brīvība" Rīgā rīkoja gājieni "Kažokādas pagātnē", kurā piedalījās vairāki simti cilvēki.²⁵² Autore atzīmē, ka atbilstoši likumu grozījumi, kas aizliegtu zvēraudzētavas Latvijā šī gājiena rezultāta netika pieņemti. Taču nevar noliegt, ka šāda veida sabiedrības viedokļa paušana nepārprotami piesaista likumdevēja uzmanību šim jautājumam, kas nākotnē var sekmēt attiecīgo likuma grozījumu pieņemšanu. Gājieni var uzskatīt par otro sabiedrības neapmierinātības paušanas veidu, kad sabiedrība izrāda savu svarīgumu skaita ziņā, cenšoties aktīvi pievērs likumdevēja uzmanību kādam jautājumam.

Savukārt pikets ir pasākums, kura laikā viens vai vairāki cilvēki publiskā vietā ar plakātiem, lozungiem, transparentiem vai citiem atribūtiem pauž kādas idejas un viedokļus (piemēram, par dažādiem sabiedriski nozīmīgiem politiska, ekonomiska un sociāla rakstura jautājumiem), bet kura gaitā netiek teiktas runas vai uzrunas.²⁵³ 2019. gada 7. novembrī pie Saeimas notika protesta akcija "Viena diena bez ārstniecības personas", kuras laikā medicīnas darbinieki pauda savu nostāju par mediķu atalgojumam atvēlēto finansējumu. Protestējot pret plānoto veselības aprūpes finansējuma apmēru tuvākajiem gadiem, ceturtdienas rītā pie Saeimas pulcējies prāvs pulks medicīnas darbinieku, kuri gan uzklausa kolēģu uzrunas, gan izkļiedz dažādus saukļus, atskaņo sirēnas un svilpj. Uz sanākušo protestētāju plakātiem ir tādi saukļi kā "Vai politiķiem rūp veselība? Neizskatās", "Valdība mīliet mediķus, jo nebūsiet mūžīgi veseli", "Noguruši mediķi var būt kaitīgi jūsu veselībai" un citi. Kopumā piketā piedalījās vairāk nekā tūkstotis cilvēku. Lai gan protesta laikā medicīnas darbinieku pārstāvji tika uzaicināti uz tikšanos ar politiķiem, vienošanās netika panākta.²⁵⁴ Savukārt 8. novembrī pie Saeimas notika otrais pikets protesta akciju vilnī, kurā pulcējās aptuveni pieci simti cilvēki. Protesta akcijā pausta neapmierinātība ar nepietiekamo finansējumu veselības aprūpes nozarei un neizpildīto solījumu. Pēc tās uz Centrālo vēlēšanu komisiju kopīgi tika nogādāts ierosinājums vākt parakstus, lai rosinātu tautas nobalsošanu par 13. Saeimas

---

²⁵¹ Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.

²⁵² b.a. Simtiem cilvēku dzīvnieku aizstāvības gājienā, 30.11.2019.

Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/360786-simtiem-cilveku-dzivnieku-aizstavibas-gajiena-aicina-aizliegt-kazokzveru-audzesanu-latvija> [aplūkots 10.03.2020.]

²⁵³ Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.

²⁵⁴ b.a. Mediķu protests pie Saeimas, 07.11.2019. Pieejams: <https://www.apollo.lv/6820080/foto-mediku-protests-pie-saeimas> [aplūkots 10.03.2020.]

atsaukšanu.²⁵⁵ Pikets salīdzinājumā ar sapulci un gājieni ir mērķtiecīgāks, tas parasti vērsts uz centieniem mainīt likumdevēja viedokli konkrētā jautājumā. Neskatoties uz to, ka parasti piketos piedalās neliela sabiedrības daļa, toties šīs aktivitātes dalībniekiem piemīt liela mērķtiecības. Piketi klasiski ir vairāk agresīva nostāja, nekā sapulcēm un gājieniem, tajos tiek izmantoti emocionāli lozungi un saukļi, kas pievērs gan likumdevēja, gan sabiedrības pastiprinātu uzmanību kādam konkrētam jautājumam.

Autore secina, ka sapulču, gājieni un piketu mērķis ir aktualizēt kādu konkrētu jautājumu, panākot lai valsts orgāni ņemtu vērā sabiedrības nostāju šajā jautājumā. Par visefektīvāko sabiedrības instrumentu realizācijas veidu autore uzskata tieši piketus, jo sabiedrības nostāja tajos tiek pausta pietiekami agresīvi, kas ļauj pievest ne tikai likumdevēja uzmanību, bet arī pārējo sabiedrības locekļu uzmanību, palielinot atbalstītāju skaitu, kas vēlāk var sekmēt, piemēram, nevalstiskās organizācijas izveidošanu un kolektīvā iesnieguma vai likuma iniciatīvas tapšanu.

2.2.6. Mediju ietekme likumdošanas procesā

Radio, televīzija, preses izdevumi, internets ir masu komunikācijas līdzekļi, kurus mūsdienās uzskata par plašsaziņas līdzekļiem. Pēdējos gados līdzās plašsaziņas līdzekļu jēdzienam funkcionē arī vārds „mediji”.²⁵⁶ Mūsdienās mediji ieņem ārkārtīgi nozīmīgu lomu demokrātiskā sabiedrībā. Nereti mediji tiek dēvēti par ceturto varu, proti, par kaut ko demokrātiskas sabiedrības attīstībai un pastāvēšanai tikpat nozīmīgu kā tiesu sistēma, parlaments vai visa izpildvara. Mediji ikdienā ietekmē sabiedrisko domu, pilda sabiedrības sarguņa lomu, pieskatot citos varas atzaros notiekošo, bieži nosaka publisko dienaskārtību un publisko debašu tēmas, līmeni un stilistiku.²⁵⁷

Par to, cik attīstīta kādā valstī ir demokrātija un pilsoniskā sabiedrība, ļoti daudz var spriest pēc tā, cik nodrošināti un respektēti ir šīs valsts sabiedriskie mediji.²⁵⁸ Pēc pētījuma rezultātiem attiecībā uz 2019. gadu drukātiem medijiem uzticas 48%, radio 65% un televīzijai

---

²⁵⁵ Kinca A. Mediķi pie Saeimas otro reizi protestē pret neizpildīto solījumu celt algas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/mediki-pie-saeimas-otro-reizi-proteste-pret-neizpildito-solijumu-celt-algas.a339888/> [aplūkots 10.03.2020.]

²⁵⁶ b.a. Vai televīzija un preses izdevumi ir plašsaziņas līdzekļi vai masu mediji? Pieejams: <https://skrivanek.lv/plassazinas-lidzekli-pret-masu-mediji/> [aplūkots 17.03.2020.]

²⁵⁷ Liepnieks J. Ja mediji ir ceturta vara, vai tiem nebūtu jāuzņemas arī vismaz ceturta daļa atbildības? 07.08.2019. Pieejams:

https://pietiek.com/raksti/ja_mediji_ir_ceturta_vara,_vai_tiem_nebutu_jauznemas_ari_vismaz_ceturta_dala_atbil_dibas [aplūkots 15.03.2020.]

²⁵⁸ Siksnis J. Spēcīgi mediji, sabiedrība un valsts. Atziņas pēc pētījuma, 20.08.2019. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/specigi-mediji-sabiedriba-un-valsts-atzinas-pec-petijuma.a342402/> [aplūkots 15.03.2020.]

64% sabiedrības²⁵⁹, kas ir ievērojami vairāk nekā 2018. gadā. Tādējādi vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju ir lojāli sabiedriskajiem medijiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka mediji spēlē nozīmīgo un nepieciešamo “sargsuņa” lomu. Žurnālisti un prese klasiskā izpratnē runā sabiedrības vārdā, pauž sabiedrības priekšlikumus, rūpes un satraukumu par dažādiem būtiskiem notikumiem.²⁶⁰ “Žurnālista loma un mērķis demokrātiskā sabiedrībā, ievērojot robežas attiecībā uz citu cilvēku reputāciju un tiesībām, ir dalīties ar informāciju un idejām par visiem sabiedriski nozīmīgiem jautājumiem. Žurnālista tiesības informēt sabiedrību izriet no tiesībām uz izpausmes brīvību.”²⁶¹ Tādējādi medijiem ir pastarpināta loma, kas izpaužas kā iespēja aktualizēt noteiktās situācijas sabiedrībā. Pēc autores domām, tas, ka mediji aktualizē noteiktas situācijas, palīdz sabiedrībai veidot grupas, lai veidotu ietekmēšanas iespēju likumdošanas procesā.

Šajā sakarā ir svarīgi atzīmēt, ka mediju mērķis ir piesaistīt auditoriju jeb padarīt saturu interesantu sabiedrībai. E. Baldunčiks norāda uz to, ka mūsdienās mediji publicē informāciju nevis par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem, bet gan par skaļākiem jautājumiem, kuri var piesaistīt lielāku auditoriju.²⁶² Līdz ar to mediji vadās savu mērķu vārdā, nevis pievēršoties sabiedrības interesēm. Jāatzīmē, ka medijiem mūsdienās ir ne tikai informatīvā funkcija, bet arī izglītojošā funkcija, tādējādi medijiem jāpalīdz sabiedrībai uztvert un izvērtēt informāciju, saprast savas tiesības un pienākumus valstī, ietekmēšanas iespējas.²⁶³ Tas nozīmē, ka medijiem jārunā ne viss tikai par skaļākiem jautājumiem, piemēram, par aizliegumu izmantot dzīvniekus cirkā, bet skaidrot arī ietekmēšanas iespējas, piemēram, nodokļu jautājumos.

Pēc darbības mērķa elektroniskos plašsaziņas līdzekļus iedala sabiedriskajos, komerciālajos un nekomerciālajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos.²⁶⁴ Autore uzskata, ka pienākums skaidrot sabiedrībai nozīmīgus jautājumus un izglītēt procesus valstī ir tieši sabiedriskiem medijiem. Sabiedriskie mediji ir informācijas un izglītošanas instruments, kas ir pieejams un domāts visiem sabiedrības locekļiem, neskatoties uz viņu sociālo vai ekonomisko statusu.²⁶⁵ Atkarībā no komerciāliem medijiem, kas veic uzņēmējdarbību, sabiedriskie mediji

---

²⁵⁹ Nīkona L., Dambe A. Uzticības līmenis medijiem un institūcijām Baltijā 2019. gadā, 24.01.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/312475-uzticibas-limenis-medijiem-un-institucijam-baltija-2019-gada-2020> [aplūkots 15.03.2020.]

²⁶⁰ Tiesībsargs: Privātpersonas tiesības izplatīt sabiedrībai būtisku informāciju. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/privatpersonas-tiesibas-izplatit-sabiedribai-butisku-informaciju> [aplūkots 15.03.2020.]

²⁶¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 7.februāra spriedums lietā Axel Springer Akciju sabiedrība pret Vāciju. Nr. 39954/08.

²⁶² Intervija ar Edgaru Baldunčiku (06.02.2020.), Politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” jurists, Saeimas frakcijas konsultants juridiskajos jautājumos, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

²⁶³ Куриллова, Н. Медиа-культура. От модерна к постмодерну. Москва: Академический Пр., 2005, с. 13-15.

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ UNESCO & World Radio and Television Council. Public Broadcasting – Why, How? Canada: UNESCO, 2011, p. 7-12.

ir valsts kapitālsabiedrības, kuru galvenais uzdevums ir sabiedriskā pasūtījuma veidošana un izplatīšana.²⁶⁶ Sabiedriskā pasūtījuma jēdziens dažādās valstīs tiek skaidrots dažādi. Latvijā šis termins ir definēts kā daudzveidīgu sabiedrības vajadzībām atbilstošu programmu kopumu, kuru finansē sabiedrība.²⁶⁷ Sabiedriskais pasūtījums Latvijā faktiski tiek izveidots kā televīzijas un radio programmu plāns, kam jāatbilst sabiedrības daudzveidīgajām vajadzībām un interesēm. Medijiem ir jāspēj pildīt sabiedriskā pasūtījuma uzdevumus, vienlaikus saglabājot savu brīvību un atbildību par tāda satura radīšanu, ko sabiedrība uzskata par vajadzīgu.²⁶⁸

Tādējādi ņemot vērā, ka komerciālo mediju mērķis ir gūt peļņu caur lielākas auditorijas piesaisti runājot par sabiedrībā skaļākiem jautājumiem, pienākums runāt par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem ir sabiedriskiem medijiem, kuru galvenais finansējuma avots ir valsts budžeta dotācijas. Lai veidotu kvalitatīvu un sabiedrību izglītojošo saturu, sabiedriskiem medijiem ir nepieciešams finansējums. Šajā jautājumā par galveno problēmu tiek atzīts tieši modelis, kādā veidā šobrīd piešķir naudu sabiedriskiem medijiem, katru gadu izdalot tiem kādu daļu no valsts budžeta. Pēc ekspertu atziņām šis modelis būtu jāmaina tā, lai budžets ir prognozējams un ilgtermiņā stabils, kā arī lai tas nav atkarīgs no ikgadējiem politiskiem lēmumiem. Par otro problēmu tiek uzskatīts tas, ka tiek piešķirts nesamērīgi mazs finansējuma apmērs, kas pietrūkst saturam, tā attīstībai un inovācijām. Latvijā sabiedriskajiem medijiem tērē apmēram par 10 miljoniem eiro gadā mazāk nekā Lietuvā un Igaunijā.²⁶⁹ Pēc autores domām, te svarīgi arī saprast vai dotais valsts finansējums ir lietderīgi izmantots un dod kādu labumu sabiedrībai. E. Baldunčiks norāda, ka pēc viņa viedokļa valsts līdzekļi pašlaik netiek izlietoti lietderīgi, jo drukātie sabiedriskie mediji atļaujās publicēt avīzi ar astoņām kāda deputāta bildēm, tai laikā neko neminot par kādu Saeimas svarīgo lēmumu, kas ietekmē visas sabiedrības dzīvi.²⁷⁰ Autore secina, ka, lai mediji veidotu kvalitatīvu saturu, būtu jāpārskata to finansēšanas apjoms un modelis, kā arī jāievieš stingrākus nosacījumus sabiedrisko mediju publicētā materiāla saturam. Neskatoties uz to, ka sabiedriskie mediji nepilda savas funkcijas efektīvi, autore atzīst, ka tiem ir nepārprotama loma valstī, jo nevienam citam sabiedriskajam pakalpojumam nav pieejas tik plašam valsts iedzīvotāju skaitam, nodrošinot tos ar tāda veida

---

²⁶⁶ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Latvijas Vēstnesis, 118, 28.07.2010.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Dārziņa L. Sabiedriskais pasūtījums un tā labums TV skatītājiem un radio klausītājiem, 14.12.2018. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/300858-sabiedriskais-pasutijums-un-ta-labums-tv-skatitajiem-un-radio-klausitajiem-2018> [aplūkots 17.03.2020.]

²⁶⁹ Petrova A. Kā «ārstēt» sabiedrisko mediju hronisko naudas trūkumu un saraustītos piešķirumus? 12.08.2019. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/ka-arstet-sabiedrisko-mediju-hronisko-naudas-trukumu-un-saraustitos-pieskirumus.a309267/> [aplūkots 17.03.2020.]

²⁷⁰ Intervija ar Edgaru Baldunčiku (06.02.2020.), Politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” jurists, Saeimas frakcijas konsultants juridiskajos jautājumos. Speciāli šm darbam. Autores privātais arhīvs.

informāciju, kas var ietekmēt gan katra indivīda, gan sabiedrības domas, kas var realizēties, piemēram, kā likuma iniciatīva vai kolektīvais iesniegums.

Atbilstoši likumam "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" žurnālista pienākums ir sniegt patiesu informāciju.²⁷¹ Taču šis pienākums neietver sevī to, ka informācija, kas tiks sniegta, būs objektīvā. Piemēram, daudzi mediji kritizēja Solvitas Āboltiņas matu krāsu un frizūru, neminot ne vārda par to, ka viņa ir brīnišķīga juriste.²⁷² Līdz ar to informācijas var būt vienlaicīgi patiesa, bet ne objektīva, apskatot jautājumu tikai no vienas puses. Toties bieži vien mediji publicē viltus ziņas, kas tiek uzskatīta par dezinformācijas metodi.²⁷³ Šādas ziņas bieži vien ir sarežģīti atšķirt no patiesības, to mērķis ir maldināt sabiedrību. Viltus ziņu pozitīvais aspekts ir tas, kas tie rosina sabiedrību kritiski izvērtēt informāciju un rūpīgi izvēlēties avotus. No otras puses, viltus ziņas mazina sabiedrības uzticēšanas līmeni mediju publicētai informācijai kopumā, kas mazina šī pastarpināta sabiedrības ietekmēšanas mehānisma efektivitāti.

Ņemot vērā iepriekšminēto, autore secina, ka mediju uzdevums ir aktuālas un sabiedrībai nozīmīgas informācijas sniegšana. Taču medijiem nav tikai informatīva un izglītojoša loma, mediji veido sabiedrības dienaskārtību un sabiedrības domāšanu, kas var rezultēties kā likuma iniciatīva vai kolektīvais iesniegums. Toties medijos atspoguļotā informācija ne vienmēr ir objektīva un kvalitatīva. Mūsdienās mediji sabiedrībā ir ieguvuši augstu statusu un uzticības līmeni, tomēr tas nenozīmē, ka mediji pilda savas funkcijas efektīvi. Pēc autores domām, medijiem būtu vairāk jārosina sabiedrību domāt, veidojot diskusijas un apskatot situāciju no dažādām pusēm. Medijiem būtu arī jāskaidro sabiedrībai mazāk skaļie, bet tajā laikā nozīmīgie jautājumi, jo tiem tiek piešķirts finansējums sabiedrības izglītošanas funkcijas īstenošanai. Par līdzīgas iedarbības instrumentu autore uzskata arī sociālos medijus.

Apkopojot šajā nodaļā apskatītos instrumentus likumdevēja ietekmēšanai, autore secināja, ka indivīdiem ir pieejams krietni mazāk iespēju ietekmēt pastāvošo kārtību nekā interešu grupām. Piemēram, interešu grupām ir daudz lielāka iespēja savākt nepieciešamo atbalstu kolektīvajam iesniegumam vai likumdošanas iniciatīvai, uz ko sabiedrības indivīdam nepietiktu resursu. Tādējādi interešu grupas var efektīvāk realizēt instrumentus likumdevēja ietekmēšanai, nekā atsevišķs indivīds.

---

²⁷¹ Likums "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 5/6, 14.02.1991.

²⁷² b.a. Āboltiņai jauna frizūra, 07.04.2016. Pieejams: <https://www.la.lv/foto-aboltinai-jauna-frizura> [aplūkots 17.03.2020.]

²⁷³ Connolly K., Chrisafis A., McPherson P., Kirchgaessner S.. Fake news: an insidious trend that's fast becoming a global problem". *The Guardian*, 02.12.2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/media/2016/dec/02/fake-news-facebook-us-election-around-the-world> [aplūkots 17.03.2020.]

3. SABIEDRĪBAS PANĀKTIE LIKUMA GROZĪJUMI

Iespēja pilsoniskajai sabiedrībai iesaistīties likumdošanas procesā ir neatņemama demokrātijas daļa, tā vairo cilvēku uzticību valsts varai un tās politikai.²⁷⁴ Lai attīstītu demokrātiskās tradīcijas, kā arī caur tām sabiedrības efektīvu līdzdarbošanos likumdošanas procesā, sabiedrībai ir svarīgi apzināties savas ietekmes iespējas uz likumdevēju. No iepriekšējās sadaļas autore secināja, ka sabiedrībai pastāv dažādi likumdošanas ietekmēšanas mehānismi un to pastiprinājumi. Lai analizētu iepriekš apskatīto likumdošanas mehānismu mijiedarbības iespējas pastāvošās kārtības maiņai, autore apskatīs konkrētu piemēru, kad sabiedrība, proti, interešu grupa, panāca likuma grozījumus, un analizēs ar kādiem instrumentiem un cik ilgā laikā interešu grupa panāca likuma grozījumu pieņemšanu.

2014. gadā tika uzsākta kampaņa “Par cilvēcīgu cirku”, kuras mērķis bija panākt dzīvnieku cirka aizliegšanu Latvijā. 2017. gadā kampaņa pēc vairāk nekā piecdesmit protestiem, aktīvas nevalstisko organizāciju sadarbības ar valsts iestādēm un citām dzīvnieku aizsardzības organizācijām vainagojās ar panākumiem.²⁷⁵ Līdz ar to par vienu no likumiem, kas tika pieņemts sabiedrības aktivitāšu rezultātā, kļuva grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā²⁷⁶, kuri stājās spēkā 2017. gada 13. jūlijā (turpmāk – grozījumi). Grozījumu rezultātā likums tika papildināts ar jaunu 27.¹ pantu, kas noteica aizliegumu izmantot savvaļas dzīvniekus cirkā.²⁷⁷ Tālāk autore hronoloģiskā secībā analizēs visas sabiedriskās aktivitātes, to efektivitāti un ietekmi uz grozījumu pieņemšanu.

2014. gada sākumā biedrība “Dzīvnieku brīvība” uzsāka kampaņu “Par cilvēcīgu cirku”, kuras mērķis bija panākt dzīvnieku cirka aizliegšanu Latvijā.²⁷⁸ Tiešsaistes sociālā tīmekļa vietnē *www.facebook.com* 2012. gadā tika izveidota grupa “Dzīvnieku brīvība”²⁷⁹, kurai nepilnu divu gadu laikā parādījās vairāk nekā astoņpadsmit tūkstošu sekotāju. Tādējādi ar sociālo tīklu starpniecību biedrība ātri atrada idejas atbalstītājus. Autore uzskata, ka sociālie tīkli mūsdienās ir viens no ievērojamākajiem ietekmēšanas mehānismiem. Ar sociāliem tīkliem saprot dažādas mājaslapas un aplikācijas, kas ļauj to lietotājiem izveidot un dalīties ar

---

²⁷⁴ Saeimas Preses dienests: I.Lībiņa-Egnere konferencē Gruzijā: pilsoniskās sabiedrības līdzdalība likumdošanas procesā ir neatņemama demokrātijas daļa. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/273683-i-libina-egnere-konference-gruzija-pilsoniskas-sabiedribas-lidzdaliba-likumdosanas-procesa-ir-neatnemama-demokratijas-dala-2015> [aplūkots 16.02.2019.]

²⁷⁵ Dzīvnieku brīvība: Kampaņa “Par cilvēcīgu cirku”. Pieejams: <https://www.dzivniekubriviba.lv/lv/par-cilvecigu-cirku> [aplūkots 25.03.2020.]

²⁷⁶ Dzīvnieku aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis, 444/445, 29.12.1999.

²⁷⁷ 2017. gada 15. jūnija likums "Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā". Latvijas Vēstnesis, 128, 29.06.2017.

²⁷⁸ Dzīvnieku brīvība: Kampaņa “Par cilvēcīgu cirku”. Pieejams: <https://www.dzivniekubriviba.lv/lv/par-cilvecigu-cirku> [aplūkots 25.03.2020.]

²⁷⁹ Sociālā tīkla facebook.com publiskā grupa Dzīvnieku Brīvība. Pieejams: https://www.facebook.com/DzivniekuBriviba/?hc_ref=SEARCH [aplūkots 16.03.2020.]

informāciju vai piedalīties sociālajās aktivitātēs.²⁸⁰ Pēc autores domām, sociālo tīklu izmantošana ļauj sabiedrības locekļiem meklēt un veidot vienotu viedokli, neatradoties fiziski kopā ar citiem cilvēkiem, kā arī ļauj ātri apmainīties ar informāciju, ko mēdz izmantot ar mērķi iegūt lielu rezonansi kādā jautājumā milzīgā ātrumā. Līdz ar to sociālie tīkli vairs nav tikai izklaides platformas, bet arī instruments, ar kura palīdzību relatīvi īsā laika posmā var aktualizēt kādu jautājumu sabiedrībā. Bez šāda instrumenta pastāvēšanas būtu daudz sarežģītāk piesaistīt kādam jautājumam lielu sabiedrības uzmanību, kā arī tas prasītu lielākus organizatoriskus un finansiālus resursus. No otras puses, šādu sociālo tīklu nozīmīgumu cilvēku dzīvē var izmantot priekš savu personīgo mērķu sasniegšanas. Nereti kādi uzņēmēji vai politiķi publicē nevis objektīvu informāciju, bet dezinformāciju jeb apstrādātas ziņas, kas vērstas uz sabiedrības viedokļa ietekmēšanu, izmantojot to, ka ne visi sabiedrības locekļi prot nošķirt patieso informāciju no nepatiesas. Neskatoties uz šo, autore uzskata, ka sociālie tīkli ir laba platforma, kur var tikt apspriesti ar likumdošanu saistītie jautājumi, tādā veidā piesaistot priekš Latvijas mērogiem milzīgu auditoriju. Autore secina, ka pateicoties sociālajos tīklos izveidotajai grupai “Dzīvnieku brīvība”, sabiedrībā sanāca aktualizēt dzīvnieku aizsardzības jautājumus, kā arī vēlāk organizēt vairākus desmitus piketu, kas rezultējās ar grozījumu pieņemšanu.

2014. gadā biedrībai “Dzīvnieku brīvība” tika piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss.²⁸¹ Kampanjas laikā “Dzīvnieku brīvība” dažādās Latvijas pilsētās rīkoja prezentācijas un diskusijas par dzīvnieku aizsardzības problēmām,²⁸² kā arī 2014. gadā vien saorganizēja divdesmit septiņus piketus pret dzīvnieku izmantošanu cirkā pie Rīgas cirka ēkas. Protesti sākās 2014. gada aprīlī, kad “Dzīvnieku brīvība” aicināja Rīgas cirku pārtraukt sadarbību ar cietsirdībā pret dzīvniekiem pieķerto ziloņu dresētāju. Jūnijā biedrība “Dzīvnieku brīvība” ar atklātu vēstuli vērsās pie Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas, lūdzot tai aicināt Rīgas cirka vadību atteikties no dzīvnieku izmantošanas cirka izrādēs.²⁸³ Toties par spīti sabiedrības iebildumiem, Rīgas cirka vadība slēdza aizvien jaunus sadarbības līgumus ar dzīvnieku dresētājiem.²⁸⁴ Secināms, ka sabiedrisko aktivitāšu pirmajā posmā liela loma bija

---

²⁸⁰ Oxford living dictionaries – social media. Pieejams: https://en.oxforddictionaries.com/definition/social_media [aplūkots 21.03.2020.]

²⁸¹ Valsts ieņēmumu dienests: Sabiedriskā labuma komisija atbalsta sabiedriskā labuma statusa piešķiršanu astoņām organizācijām, 31.10.2014. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/sabiedriska-labuma-komisija-atbalsta-sabiedriska-labuma-statusa-pieskirsanu-astonam-organizacijam-0> [aplūkots 25.03.2020.]

²⁸² Dzīvnieku brīvība: Par cilvēcīgu cirku. Facebook publikācija, 25.10.2014. Pieejams: <https://www.facebook.com/DzivniekuBriviba/photos/par-cilv%C4%93c%C4%ABgu-cirku2014-gada-13-august%C4%81ka%C5%86epes-kult%C5%ABras-centrsgalerija-httpgoogl/766049560122595/> [aplūkots 25.03.2020.]

²⁸³ LSM.lv Ziņu redakcija: Ar zibakciju noslēgsies piketu sērija «Par cilvēcīgu cirku», 30.08.2014. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vide-un-dzivnieki/ar-zibakciju-noslegsies-piketu-serija-par-cilvecigu-cirku.a96458/> [aplūkots 25.03.2020.]

²⁸⁴ Dzīvnieku aizstāvji protestē pret dzīvnieku izmantošanu Rīgas cirkā. Pieejams: <https://apollo.tvnet.lv/5208679/dzivnieku-aizstavji-proteste-pret-dzivnieku-izmantosanu-rigas-cirka> [aplūkots 16.04.2019.]

tieši nevalstiskās organizācijas darbībai, kura aktualizēja dzīvnieku aizsardzības jautājumus ar sociālo tīklu palīdzību, prezentāciju un diskusiju rīkošanu, bet vēlāk arī ar piketu organizēšanu un iesniegumu sniegšanu Saeimā.

Ņemot vērā lielo rezonansi dzīvnieku aizsardzības jautājumu jomā, saskaņā ar Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra noteikumiem Nr. 622 "Dzīvnieku aizsardzības un labturības konsultatīvās padomes nolikums"²⁸⁵ tika izveidota Dzīvnieku aizsardzības un labturības konsultatīvā padome. Tā ir konsultatīva institūcija, kuras uzdevums ir izglītot sabiedrību un sniegt ieteikumus valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldībām dzīvnieku aizsardzības un labturības jomā. Komisijas sastāvā tika ietverti pārstāvji no Zemkopības ministrijas, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Pārtikas un veterinārā dienesta, Valsts meža dienesta, Dabas aizsardzības pārvaldes, kā arī pārstāvji no vairākām biedrībām un nodibinājumiem, kas darbojas dzīvnieku aizsardzības un labturības jomā, tai skaitā biedrība "Dzīvnieku brīvība".²⁸⁶ 2015. gada 9. novembra padomes sēdē tika nolemts rosināt likumdošanas līmenī aizliegt izmantot savvaļas sugu dzīvniekus atrakcijās un cirkos Latvijā, kā arī Zemkopības ministrijai izveidot darba grupu, kurai uzdots sagatavot priekšlikumus grozījumiem normatīvajos aktos par savvaļas dzīvnieku izmantošanu cirkos un atrakcijās. Zemkopības ministrijas izveidotajā darba grupā par savvaļas sugu dzīvnieku izmantošanu atrakcijās un cirkos iekļauti pārstāvji no dažādām nevalstiskām organizācijām. Darba grupas sēdes notika 2015. gada 2. decembrī, 2016. gada 10. februārī un 2016. gada 9. martā. Dzīvnieku aizsardzības un labturības konsultatīvās padomes 2016. gada 19. aprīļa sēdē tika nolemts, ka Zemkopības ministrijai jāvirza grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā.²⁸⁷ Tādējādi likumprojekta izstrādāšanā piedalījās ne vien ministrijas un kompetentas valsts iestādes, bet arī eksperti no nevalstiskajām organizācijām, kas pārstāvēja sabiedrības grupas intereses.

Rezultātā Zemkopības ministrija sagatavoja attiecīgu grozījumu projektu Dzīvnieku aizsardzības likumā, to papildinot ar 27.¹ pantu, kurā noteikts aizliegums izmantot savvaļas dzīvniekus cirkā. 2017. gada 21. februārī Zemkopības ministrija iesniedza Saeimā grozījumu likumprojektu. 21. martā, izskatot likumprojektu, Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija neatbalstīja grozījumus. Komisija vērtēja šo likumprojektu pirmajā lasījumā, un deputātiem nebija vienprātības šajā jautājumā – likuma grozījumus atbalstīja trīs

---

²⁸⁵ Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra noteikumi Nr. 622 "Dzīvnieku aizsardzības un labturības konsultatīvās padomes nolikums". Latvijas Vēstnesis, 205, 16.10.2014.

²⁸⁶ Cirka izrādes bez savvaļas dzīvniekiem, 13.03.2017. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/285745-cirka-izrades-bez-savvalas-dzivniekiem-2017> [aplūkots 30.03.2020.]

²⁸⁷ Likumprojekta „Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/13BDB4615671EFBFC22580D8002C1690?OpenDocument#b> [aplūkots 30.03.2020.]

parlamentārieši, viens bija pret, bet pieci atturējās.²⁸⁸ No vienas puses, tika minētas Latvijas senās cirka tradīcijas, kā arī bērnu vēlme redzēt cirkā dzīvniekus. No otras puses, tika minēti nepiedodami sliktie dzīvnieku turēšanas apstākļi cirkos, kā arī minēti ētiskie aspekti, kuru neievērošana varētu atstāt nelabvēlīgu ietekmi uz bērnu psihi, apmeklējot cirku.²⁸⁹ Līdz ar to turpmāka likumprojekta skatīšana palika pilnībā atkarīga no Saeimas deputātu balsojuma 30. martā.²⁹⁰

Šādu neviennozīmīgu attieksmi pret likumprojektu, pēc autores domām, varēja ietekmēt tas, ka pirms komisijas sēdes pie Saeimas vairāki cilvēki piketēja pret aizliegumu izmantot dzīvniekus cirka izrādēs. Viņi arī dalīja garāmgājējiem skrejlapas, kurās aicināts atbalstīt cirku un parakstīt iniciatīvu portālā www.manabals.lv par cirku ar dzīvniekiem.²⁹¹ Arī deputāts A. Judins norāda, ka Saeima cenšas ņemt vērā sapulcēs, gājienos un piketu laikā pausto sabiedrības viedokli, lai nesaasinātu situāciju.²⁹²

Par pretreakciju uz to, ka komisija neatbalstīja likumprojektu, kļuva tas, ka vairākas dzīvnieku aizsardzības organizācijas, tai skaitā biedrība "Dzīvnieku brīvība" 2017. gada 30. martā rīkoja protesta akciju "Par cilvēcīgu cirku".²⁹³ Piketā piedalījās aptuveni trīs simti piketētāju²⁹⁴, notika arī reportāža dzīvajā translācijā, kuru skatījās vairāk kā deviņpadsmit tūkstošu skatītāju²⁹⁵, kas vēlreiz norāda uz to, ka sociālie mediji mēdz piesaistīt lielu auditoriju kādam jautājumam. Pēc autores domām, šādas akcijas mērķis bija paust atbalstu likuma grozījumu virzīšanai, kurus iepriekš noraidīja Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija. Dienu pirms biedrība "Dzīvnieku brīvība" Saeimā iesniedza vairāk nekā 26 000 cilvēku parakstu petīcijā "Par cilvēcīgu cirku", kas aicina izbeigt dzīvnieku

---

²⁸⁸ Saeimas komisija noraida likumprojektu par savvaļas dzīvnieku izmantošanas aizliegumu cirka izrādēs, 21.03.2017. Pieejams: <https://www.apollo.lv/5987185/saeimas-komisija-noraida-likumprojektu-par-savvalas-dzivnieku-izmantosanas-aizliegumu-cirka-izrades> [aplūkots 30.03.2020.]

²⁸⁹ Latvijas Republikas 12.Saeimas 2017.gada 30.marta ziemas sesijas trīspadsmitās sēdes stenogramma. Pieejams: <http://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/411#d39> [aplūkots 18.04.2019.]

²⁹⁰ Dzīvnieku brīvība: Protestā "par cilvēcīgu cirku" pie saeimas pulcējas simtiem cilvēku. Pieejams: <http://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/jaunumi/protesta-par-cilvecigu-cirku-pie-saeimas-pulcejas-simtiem-cilveku> [aplūkots 16.04.2019.]

²⁹¹ b.a. Dzīvnieku tiesību sargi protestā pieprasīs "cilvēcīgu cirku", 30.03.2017. Pieejams: <https://ritakafija.lv/2017/03/30/dzivnieku-tiesibu-sargi-protesta-pieprasis-cilvecigu-cirku/> [aplūkots 30.03.2020.]

²⁹² Intervija ar Andreju Judinu (11.02.2020.), Latvijas jurists un politiķis, 13.Saeimas deputāts (ievēlēts no partijas "Vienotība"), speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

²⁹³ b.a. Dzīvnieku tiesību sargi protestā pieprasīs "cilvēcīgu cirku", 30.03.2017. Pieejams: <https://ritakafija.lv/2017/03/30/dzivnieku-tiesibu-sargi-protesta-pieprasis-cilvecigu-cirku/> [aplūkots 30.03.2020.]

²⁹⁴ Dzīvnieku brīvība: Protestā "par cilvēcīgu cirku" pie saeimas pulcējas simtiem cilvēku. Pieejams: <http://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/jaunumi/protesta-par-cilvecigu-cirku-pie-saeimas-pulcejas-simtiem-cilveku> [aplūkots 16.04.2019.]

²⁹⁵ b.a. Pie Saeimas ap 250 cilvēku protestē pret dzīvnieku izmantošanu cirkā. Pieejams: <https://apollo.tvnet.lv/4570074/pie-saeimas-ap-250-cilveku-proteste-pret-dzivnieku-izmantosanu-cirka> [aplūkots 19.04.2019.]

izmantošanu cirkā.²⁹⁶ Parakstīt petīciju varēja ikviens biedrības “Dzīvnieku brīvība” mājaslapā.²⁹⁷ Savukārt Rīgas cirka atbalsta biedrība pauda uzskatu, ka šie paraksti tika savākti netaisnīgi, jo par petīciju varēja parakstīties ikviens, uzrakstot vārdu, uzvārdu un e-pasta adresi, parakstīt varēja arī bez *facebook.com* autentifikācijas, bezgalīgi daudz reižu no vienas IP adreses (angļu: *Internet Protocol Address*), tādējādi viens cilvēks varēja parakstīties vairākas reizes.²⁹⁸ Autore piekrīt tam, ka petīcijas parakstīšanai nebija izvēlēts kāds no oficiāliem mehānismiem, piemēram, kolektīvais iesniegums jeb tā saucamā “manas balss” procedūra, līdz ar to šādu iesniegta dokumenta patiesumu varētu apšaubīt. Piemēram, platformā *www.manabalss.lv* 2015. gada 4. novembrī sākta iniciatīva “Par cirku bez dzīvniekiem” savākusi vien 3191 parakstu²⁹⁹, kas ir vien trešdaļa no nepieciešamā vēlētajū skaita, lai virzītu iniciatīvu kā kolektīvo iesniegumu. Taču nevar noliegt, ka petīcijas iesniegšana nenoliedzami parādīja likumdevējam sabiedrības pozīciju attiecīgajā jautājumā. Petīcijai tika arī pievienota trīsdesmit septiņu nevalstisko organizāciju parakstītā vēstulē ar aicinājumu Saeimas deputātiem atbalstīt valsts iestāžu, dzīvnieku speciālistu un sabiedrisko organizāciju kopīgi izstrādātos Dzīvnieku aizsardzības likuma grozījumus.³⁰⁰

Pēc autore domām, interesanti ir tas, ka “Dzīvnieku brīvība” pastarpināti izmantoja vēstnesi, proti, izmantoja to, ko vēstnesis ir teicis, viņam pašam to nezinot. Tā biedrība “Dzīvnieku brīvība” 2017. gada 1. aprīlī sava lapā izvietoja plakātu ar Latvijas Republikas Tiesībsarga Jura Jansona teikto Latvijas nacionālās televīzijas raidījumā “900 sekundes”, kurā tiesībsargs kādreiz kritizēja dzīvnieku izmantošanu cirkā.³⁰¹ Šīs tiesībsarga viedoklis bija izvietots nevalstiskās organizācijas lapas priekšplānā, tādējādi pozicionējot tiesībsargu kā organizācijas mērķu atbalstītāju. Līdz ar to ar vēstneša pastarpinātu izmantošanu var piesaistīt vairāk atbalstītāju, jo cilvēki labāk uzticēsies tādām kampaņām, ko atbalsta sabiedrībā zināmās personas ar lielu autoritāti.

---

²⁹⁶ Dzīvnieku brīvība: Iesniedzam saeimā 26 000 parakstus par cilvēcīgu cirku. Pieejams: <https://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/jaunumi/iesniedzam-saeima-26-000-parakstus-par-cilvecigu-cirku> [aplūkots 01.04.2020.]

²⁹⁷ Dzīvnieku brīvība: Paraksties par cirku bez dzīvniekiem! Pieejams: https://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/cirks/paraksties-par-cirku-bez-dzivniekiem?fbclid=IwAR0Eg1NUWGkk3Zg2WP_JOEFPWWwjfWJvJcqGoft-3IEiiQrAe0HsbHWPPhso [aplūkots 01.04.2020.]

²⁹⁸ b.a. Cirka atbalsta biedrība apgalvo, ka paraksti Par cilvēcīgu cirku ir viltoti, 27.03.2017. Pieejams: <https://bnn.lv/par-cirku-guntai-219924> [aplūkots 01.04.2020.]

²⁹⁹ Iniciatīva “Par cirku bez dzīvniekiem”. Pieejams: <https://manabalss.lv/par-cilvecigu-cirku/show> [aplūkots 01.04.2020.]

³⁰⁰ Dzīvnieku brīvība: Paraksties par cirku bez dzīvniekiem! Pieejams: https://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/cirks/paraksties-par-cirku-bez-dzivniekiem?fbclid=IwAR0Eg1NUWGkk3Zg2WP_JOEFPWWwjfWJvJcqGoft-3IEiiQrAe0HsbHWPPhso [aplūkots 01.04.2020.]

³⁰¹ Biedrības “Dzīvnieku brīvība” lapa. Pieejams: <https://www.facebook.com/dzivniekubrīviba/photos/rpp.418209064906648/1355422127851999/?Type=3&theat> [aplūkots 01.04.2020.]

2017. gadā kampaņa vainagojās ar panākumiem. 30. martā Saeima konceptuāli atbalstīja aizliegumu izmantot savvaļas dzīvniekus cirka izrādēs. Likumprojekts tika atbalstīts otrajā un trešajā lasījumā, ar katru lasījumu iegūstot aizvien lielāku deputātu atbalstu. 2017. gada 13. jūlijā stājās spēkā grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā³⁰². Ņemot vērā, ka pirmās interešu grupas aktivitātes notika 2014. gadā, bet grozījumi tika pieņemti un stājās spēkā 2017. gadā, sabiedrība panāca likuma grozījumu pieņemšanu trīs gadu laikā.

Nevar noliegt, ka sabiedrības aktivitātes nepārprotami ietekmē Saeimas deputātu balsojumu rezultātus. Arī politiskās partijas cenšas atturēties no lēmumiem, kas būtu pretēji viņu balsotāju auditorijas uzskatiem. Analizējot balsojumu rezultātus par likumprojektu trijos lasījumos, autore secina, ka vairāku politisko partiju viedoklis par grozījumu nepieciešamību nebija konsekvents. Saeimas deputāti emocionāli ietekmējās no sabiedriskajām aktivitātēm, saprotot, ka vēlētāji vēlas, lai Saeima pieņemtu attiecīgu likumu, kas secīgi ietekmēja grozījumu aizvien lielāku atbalstu katrā no lasījumiem.³⁰³ Pieņemot dažāda veida lēmumus, deputāti zaudē, iegūst vai nemaina savu teorētisko atbalstu starp vēlētājiem.³⁰⁴ Tādējādi, lai nezaudētu sabiedrības atbalstu, deputāti sabiedrības spiediena rezultātā var pieņemt tādus lēmumus, kurus sagaida viņu vēlētāju auditorija.

Analizējot likumprojekta izskatīšanas hronoloģiju kopsakarā ar sabiedriskajām aktivitātēm, Saeimas deputātu balsojumu rezultātiem, autore secina, ka ar dažādu instrumentu palīdzību sabiedrība var ietekmēt likumdevēja lēmumus. Attiecīgajā gadījumā sabiedrības mērķis tika panākts ar vairāku instrumentu likumdevēja ietekmēšanai. Tika izmantota nevalstisko organizāciju līdzdarbošanās likumdošanas procesā, kas sekmēja efektīvu un sabiedrības interesēm atbilstošu likumdevēja darbību, nodrošinot pilsoniskās sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā. Šajā gadījumā nevalstiskā organizācija ne tikai pārstāvēja savu atbalstītāju intereses likumdošanas procesā, bet arī organizēja dažādas tikšanās un diskusijas, kur tika apriesti dzīvnieku aizsardzības jautājumi, piesaistot tiem lielāku sabiedrības uzmanību. Nevalstiskās organizācijas darbība tika atspoguļota arī sociālajos tīklos, kuri pateicoties ļoti ātrajai un plašajai informāciju izplatīšanai, ļāva piesaistīt sabiedrību arī piketiēm, kuru organizēšana citādi būtu sarežģīta. Šajā gadījumā jānorada arī uz mediju ietekmi likumdošanas procesā, jo arī mediji piesaistīja sabiedrības uzmanību jautājumam par grozījumu nepieciešamību, publicējot informāciju par sabiedrības veiktajām un plānotām aktivitātēm,

---

³⁰² Dzīvnieku aizsardzības likums. LV likums. Pieņemts 09.12.1999. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 444/445 (1904/1905), 29.12.1999.

³⁰³ Intervija ar Edgaru Baldunčiku (06.02.2020.), Politiskās organizācijas "Jaunā Vienotība" jurists, Saeimas frakcijas konsultants juridiskajos jautājumos, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

³⁰⁴ Centrālā statistikas birojs. Vēlētāju aktivitāte 1.-12. Saeimas vēlēšanās. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/politiska-dzive-un-religija-galvenie-raditaji-30375.html> [aplūkots 21.04.2019.]

intervējot politiķus. Līdz ar to sociālo tīklu un mediju starpniecības izmantošana kampaņas realizāciju padara par efektīvāku. Savukārt piketi tika rīkoti emocionāli grūtajos brīžos, kas Saeimas deputāti pieņēma risinājumus par likumprojekta virzīšanu, līdz ar to padarot situāciju par saspringtāku, uztaisot spiedienu uz deputātiem no sabiedrības puses. Petīcijas iesniegšana, savukārt, nevarēja tiesiski ietekmēt situāciju, līdz ar to rodas jautājums par tās iesniegšanas nepieciešamību. Tomēr petīcijas iesniegšanu autore nevar nosaukt par neefektīvu metodi, jo kaut gan tas nav tiesiskais instruments likumdevēja ietekmēšanai, taču tas spēj ietekmēt likumdevēju emocionāli. Līdz ar to autore secina, ka sabiedrība vēlāmā lēmuma pieņemšanai var izmantot ne vien tos instrumentus, kuri rada tiesiskas sekas, bet arī tādas metodes, kas var emocionāli ietekmēt likumdevēju lēmuma pieņemšanas brīdī.

Pēc Grozījumu pieņemšanas Valsts prezidents bija saņēmis vairākus lūgumus neizsludināt šos Grozījumus, tostarp no cirka mākslinieka S. Stupakova un deputātes J. Stepaņenko, kuri lūdza prezidentu atgriezt likumu Saeimai otrreizējai caurlūkošanai. Pēc deputātes domām, “maldināšanas un emocionālā spiediena rezultātā, tika pieņemts sasteigts, nekvalitatīvs likums”.³⁰⁵ Detalizētāk apskatoties šo situāciju, autore secina, ka Grozījumu pieņemšanu panāca interešu grupa, kuras interese bija panākt aizlieguma izmantot savvaļas dzīvniekus cirkā ieviešana, toties tas nenozīmē, ka šī interešu grupa pārstāvēja visas sabiedrības viedokli. Autore jau minēja, ka iniciatīva portālā *www.manabalss.lv* savāca vien 3191 sabiedrības locekļu parakstus. Šāds parakstu skaits neliecina par to, ka Grozījumu pieņemšanu atbalstītu sabiedrības vairākums. Līdz ar to šajā situācijā var secināt, ka tiesības ietekmēt likumdošanas procesu izmantoja aktīvie sabiedrības locekļi, kas apvienojās interešu grupā un veica dažādās sabiedriskās aktivitātes likumdevēja ietekmēšanai ar mērķi realizēt savas intereses.

---

³⁰⁵ b.a. Prezidents izsludinājis likuma grozījumus par aizliegumu izmantot cirka izrādēs savvaļas dzīvniekus, 03.07.2017. Pieejams: <https://apollo.tvnet.lv/4567759/prezidents-izsludinajis-likuma-grozijumus-par-aizliegumu-izmantot-cirka-izrades-savvalas-dzivniekus> [aplūkots 01.04.2020.]

SECINĀJUMI

1. Demokrātijas jēdziena attīstība noritēja vienlaicīgi ar sabiedrības evolūciju. Demokrātiskā valstī tās institūcijām un to darbībai jābūt demokrātiski leģitimētām. Šī obligātā demokrātiskās iekārtas prasība balstās idejā, ka valsts ir tautas veidojums, ar kura palīdzību tā pārvalda pati sevi.
2. Viens no svarīgākajiem demokrātiskās valsts elementiem ir tiesiskas valsts virsprincips. Par tiesisku valsti tiek atzīta tāda valsts, kurā visas attiecības starp valsti un pilsoņiem atbilst tiesībām un likumiem. Tiesiskas valsts darbības pamatā ir konstitūcija, kas regulē un leģitimē valsts varu un nosaka vairākus varas atzarus, un uzliek par pienākumu valstij ievērot iedzīvotāju tiesības. Demokrātiskā tiesiskā valstī visa valsts vara nāk no tautas.
3. Tautas suverenitāte ir cieši saistīta ar tiesiskas valsts principu. Tautas suverenitāte var tikt realizēta vienīgi sabiedrībā, kurā pilsoņi likuma priekšā ir vienlīdzīgi. Suverēnā vara nozīmē neatkarīgu, patstāvīgu, no citām varām neierobežotu un neietekmētu varu. Atbilstoši tautas suverenitātes principam tauta pati vada savu dzīvi, to darot vai, nu, tieši, vai, nu, caur ievēlētajiem priekšstāvjiem, kuri tautas vārdā un uzdevumā vada valsti.
4. Tautas suverenitātes princips ir primārais Satversmes sistēmā, savukārt demokrātiskā valsts iekārta ir instruments, lai nodrošinātu Latvijas tautas suverenitāti un demokrātisku veidu, kādā tauta īsteno savu gribu.
5. Tiesiskā valstī likumdevēja varai ir nenovērtējama loma, lielā mērā tas ir tiesiskas valsts eksistences pamats. Latvijā likumdošanas vara, galvenokārt, uzticēta Saeimai, taču likumā norādītajos gadījumos un apjomā tā pieder arī pilsoņu kopumam un citiem valsts varas orgāniem.
6. Likumdevēja vara un parlaments nav identiski jēdzieni. Parlamenta galvenā funkcija ir likumdošana, taču blakus tai parlamenta kompetencē ir arī budžeta jautājumi, dažādu amatpersonu apstiprināšana, iecelšana, atbrīvošana un atlaišana, kā arī starptautisko līgumu apstiprināšana, amnestijas akta izdošana, starptautiskā sadarbība.
7. Jo plašāka ir tautas dalība parlamenta formēšanā, jo šāda parlamenta leģitimitāte ir augstāka, un tas iegūst lielāku autoritāti attiecībās ar citām valsts varas institūcijām. Tautai piederošo suverenitāti nevar īstenot jebkurš subjekts, bet gan tikai konstitūcijā iekļautie konkrētie tautas suverēnās varas īstenošanas institūti.
8. Likuma pieņemšana, ievērojot konstitucionālo kārtību, ir viens no būtiskākajiem likuma spēkā esamības priekšnoteikumiem. Likumdošanas procesam ne vien jāatbilst normatīvajos aktos noteiktajām formālajām prasībām, bet arī jāveicina personu uzticēšanās valstij un

- tiesībām. Viens no veidiem, kā valsts var veicināt personu uzticēšanos valstij un tiesībām, ir veicināt sabiedrības līdzdarbošanās iespējas likumdošanas procesā.
9. Individīdi likumdošanas procesā savas intereses īsteno, piedaloties interešu grupās. Veidojot interešu grupu, pastāv lielāka iespēja panākt savu interešu ievērošanu, jo individuālie ietekmes mehānismi uz likumdevēju ir izteikti vājāki par sabiedrības grupām pieejamām metodēm. Savukārt nevar apgalvot, ka interešu grupās piedalās ikviens sabiedrības loceklis, kas nozīmē, ka ne visas sabiedrības vienības piedalās valsts svarīgo jautājumu izlemšanā, kā arī viņu intereses likumdošanas procesā netiek pārstāvētas.
  10. Ar sabiedrības jēdzienu likumdošanas kontekstā autore apzīmē aktīvo sabiedrības vienību interešu grupas, kuras, izmantojot dažādus instrumentus, cenšas panākt savu interešu ievērošanu likumdošanas procesā.
  11. Ja sabiedrībai būtu lielāka izpratne par valsts aparātu un iespējām ietekmēt valsts labklājību, tai būtu lielāka interese un aktivitāte valsts politiskajā dzīvē.
  12. Jebkāda parlamenta rīcība, kas sabiedrībai šķiet netaisnīga, būtiski mazina sabiedrības uzticību Saeimai. Sabiedrības negatīvais viedoklis par Saeimas darbību un uzticības strauja samazināšanās Saeimai ietekmē deputātu pieņemtos lēmumus. Spiediens uz deputātiem veidojās aiz tā, ka no deputātu balsojuma likumdošanas procesā varētu būt atkarīgs, vai sabiedrība atkārtoti ievēlēs šo deputātu Saeimā.
  13. Obligātajās vēlēšanās mākslīgi veido tautas pārstāvniecību, jo ilgtermiņā tie neatrisina vēlētāju zemo aktivitāti. Valstij balsošanas kultūra jāattīsta, izglītojot sabiedrību caur dažādiem kanāliem par valsts aparāta funkcionēšanu, politisko sistēmu, kā arī jāskaidro līdzdarbošanās iespējas likumdošanas procesā.
  14. Ja priekšstāvjus ievēl, un tie ignorē pilsoņu gribu, tad tauta savu suverenitāti nevar īstenot. Latvijā Saeimas atlaišanas ierosināšanas tiesība tiek piešķirta Valsts prezidentam, kā arī balsstiesīgo pilsoņu kopumam. Situācijā, kad valstī ir zems uzticības līmenis parlamentam, pastāv liela varbūtība, ka tautas nobalsošanas rezultātā parlaments tiks atlaists.
  15. Referendums ir tiešās demokrātijas svarīgākais institūts. Latvijā vēlētājiem netiek piešķirtas tautas nobalsošanas iespējas ikvienā sabiedrībai svarīgā jautājumā. Lielākajā daļā gadījumu referendumam tiek nodoti tādi jautājumi, kuri neskar valsts un nācijas pamatvērtības, tomēr vēl aizvien ir vēlētājiem nozīmīgi.
  16. Referenduma noteiktais kvorums ir augsts, un sabiedrībai ne vienmēr sanāk to sasniegt, kas skaidrojams ar to, ka daudzi tautas nobalsošanai nodotie jautājumi skar pārāk mazu sabiedrības daļu. No vienas puses tas aizsargā demokrātiskās valsts iekārtu obligātā referenduma gadījumā, bet, no otras puses, fakultatīvā referenduma gadījumā padara tautas nobalsošanas institūtu par neelastīgu instrumentu, kura organizēšanai tiek nelietderīgi tērēti

valsts līdzekļi – puse no referendumiem beigušies bez rezultāta, jo nebija sasniegts kvorums.

17. Par īpaši neefektīvu un novecojušu autore uzskata Satversmes 72. pantā paredzēto tautas nobalsošanu ar veto raksturu. Šī regulējuma jēga ir nevis nodot tautas nobalsošanas svarīgākos jautājumus, bet gan aizsargāt to Saeimas deputātu intereses, kas palikuši mazākumā likuma pieņemšanas procesā, nododot tautas nobalsošanai jau pieņemtu likumu, lai to atceltu. Tādējādi attiecībā uz Satversmes 72. pantu būtu jāapsver nepieciešamība samazināt kvorumu, kā arī paplašināt to jautājumu loku, kas var tikt nodots tautas nobalsošanai no jau pieņemta likuma atcelšanas līdz balsosšanai par jebkādu valstī svarīgu jautājumu.
18. Likumdošanas iniciatīva ir viens no tiešās demokrātijas izpausmes veidiem, kas ļauj pilsoņu kopumam piedalīties likumdošanas procesā, tādējādi realizējot tautas suverenitātes principu. Latvijā nepastāv iespēja veikt vēlētāju iniciatīvu par jebkuru valstiski svarīgu jautājumu, tādējādi vēlētāju likumdošanas iniciatīvas tiesības ir ierobežotas ar noteiktu jautājumu loku.
19. Iemesls tam, ka likumdošanas iniciatīvās ne reizi netika savākts nepieciešamais vēlētāju parakstu skaits, ir tāds, ka nebija neviena jautājuma, kas skartu tik lielu sabiedrības daļu. Noteikto vēlētāju skaita sliekšni autore uzskata par pamatotu. Šāds regulējums neļaus “appludināt” Saeimu ar likumprojektiem, kā arī neļaus caur šo instrumentu mēģināt realizēt savus politiskos mērķus.
20. Tautas nobalsošanas mērķis ir tautai pieņemt lēmumu jautājumā, kuru valsts orgāns jau pieņēma vai kurš pašlaik atrodas izskatīšanā. Savukārt tautas iniciatīvas mērķis ir norādīt valsts orgānam uz kādu jautājumu, kurā būtu nepieciešams pieņemt likumu vai īstenot citu valsts orgānu rīcību. Tādējādi vēlētāju iniciatīvas institūta mērķis ir panākt inovāciju vai izmaiņu ieviešanu, kamēr referendums paliek par konservatīvāko instrumentu.
21. Sabiedrība izmanto savas tiesības vērsties Saeimā ar iesniegumu, toties tā mēdz neievērot likuma prasības par iesniegumu noformēšanu un piekritības nosacījumus, kas izriet no Saeimas kompetences. Šāda darbība noved pie tā, ka sabiedrība efektīvi neizmanto savas tiesības, kā arī nodrošina papildu slodzi Saeimai.
22. Lai gan Latvija ir iezīmīga ar augstu sekmīgo kolektīvo iesniegumu skaitu, kas pēc iesniegšanas Saeimā ir pārtapuši likumdošanas aktos, virkne pilsoņu atbalstīto iniciatīvu ir palikušas bez konkrēta lēmuma. Tādējādi, lai paaugstinātu šīs procedūras efektivitāti, nepieciešams noteikt konkrētu termiņu iniciatīvas izskatīšanai, kas neļautu iniciatīvai palikt bez lēmuma. Kolektīvais iesniegums ļauj virzīt Saeimā tos jautājumus, kas ir aktuāli mazākai sabiedrības daļai, nekā to paredz likumprojekta iniciatīvas regulējums. Salīdzinot

- ar individuālo iesniegumu, kolektīvā iesnieguma gadījumā tiek ievērotas nepieciešamās likuma prasības. Saeima labprāt izskata arī tos kolektīvos iesniegumus, kas nesavāca nepieciešamo parakstu sliexsni, izmantojot tos kā veidu, lai uzzinātu kādi jautājumi sabiedrībai ir aktuāli.
23. Saeimas darbā aizvien lielāku lomu ieņem nevalstisko organizāciju iesaiste. Saeimas sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām veido ciešāku saikni starp likumdevēju un sabiedrību. Tas, ka sabiedrība organizējās savu interešu pārstāvībai, ļauj nodrošināt nevis šauri individuālās, komerciālās vai politiskās intereses, bet gan paužot un aizstāvēt plašāku sabiedrības grupu intereses.
  24. Sapulču, gājienu un piketu mērķis ir aktualizēt kādu konkrētu jautājumu, panākot, lai valsts orgāni ņemtu vērā sabiedrības nostāju šajā jautājumā. Par visefektīvāko sabiedrības instrumentu realizācijas veidu autore uzskata tieši piketus, jo sabiedrības nostāja tajos tiek pausta pietiekami agresīvi, kas ļauj pievērst ne tikai likumdevēja, bet arī pārējo sabiedrības locekļu uzmanību, palielinot atbalstītāju skaitu, kas vēlāk var sekmēt, piemēram, nevalstiskās organizācijas izveidošanu un kolektīvā iesnieguma vai likuma iniciatīvas tapšanu.
  25. Medijiem nav tikai informatīva un izglītojoša loma, mediji veido sabiedrības dienaskārtību un domāšanu, kas var rezultēties kā likuma iniciatīva vai kolektīvais iesniegums. Medijiem būtu vairāk jārosina sabiedrību domāt, veidojot diskusijas un apskatot situāciju no dažādām pusēm, kā arī jāskaidro sabiedrībai mazāk skaļie, bet tajā pat laikā nozīmīgie jautājumi.
  26. Analizējot 2017. gada likumprojekta “Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā” izskatīšanas hronoloģiju kopsakarā ar sabiedriskajām aktivitātēm, Saeimas deputātu balsojumu rezultātiem, autore secina, ka ar dažādu instrumentu palīdzību sabiedrība var ietekmēt likumdevēja lēmumus. Šajā gadījumā tika izmantota nevalstisko organizāciju līdzdarbošanās likumdošanas procesā, kā arī sociālie tīkli, mediji, protesti, kolektīvais iesniegums. Sabiedrība panāca pastāvošas kārtības maiņu divu gadu laikā.
  27. Grozījumu pieņemšanu panāca interešu grupa, kuras interese bija panākt aizlieguma ieviešanu izmantot savvaļas dzīvniekus cirkā, toties tas nenozīmē, ka šī interešu grupa pārstāvēja visas sabiedrības viedokli. Secināms, ka likumdošanas procesā tika ievērotas nevis sabiedrības kā kopuma, bet sabiedrības aktīvo vienību intereses, kas apvienojās interešu grupā un veica dažādas sabiedriskās aktivitātes likumdevēja ietekmēšanai.
  28. Sabiedrība vēlamā lēmuma pieņemšanai var izmantot ne vien tos instrumentus, kuri rada tiesiskas sekas, bet arī tādas metodes, kas var emocionāli ietekmēt likumdevēju lēmuma pieņemšanas brīdī.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Ašmanis M. Politikas terminu vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
2. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
3. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā, Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
4. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zintātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri, VIII nodaļa, Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
5. b.a. Āboltiņai jauna frizūra, 07.04.2016. Pieejams: <https://www.la.lv/foto-aboltinai-jauna-frizura> [aplūkots 17.03.2020.]
6. b.a. Biedrība: savākti vairāk nekā 10 000 parakstu par krievu valodu kā otro valsts valodu, 19.04.2011. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/biedriba-savakti-vairak-neka-10-000-parakstu-par-krievu-valodu-ka-otro-valsts-valodu.d?id=38087939> [aplūkots 04.03.2020.]
7. b.a. Cirka atbalsta biedrība apgalvo, ka paraksti Par cilvēcīgu cirku ir viltoti, 27.03.2017. Pieejams: <https://bnn.lv/par-cirku-guntai-219924> [aplūkots 01.04.2020.]
8. b.a. Drošības iestāžu likuma grozījumi, 2007.gads. Pieejams: <http://deputatuzdelnas.lv/lv/notikumu-hronika/likumu-grozijumi/drosibas-iestazu-likumu-grozijumi-2007-gads.html> [04.03.2020.]
9. b.a. Dzīvnieku tiesību sargi protestā pieprasīs “cilvēcīgu cirku”, 30.03.2017. Pieejams: <https://ritakafija.lv/2017/03/30/dzivnieku-tiesibu-sargi-protesta-pieprasis-cilvecigu-cirku/> [aplūkots 30.03.2020.]
10. b.a. Laikraksts: uzticība partijām turpina rukt, 06.01.2020. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/6865147/laikraksts-uzticiba-partijam-turpina-rukt> [aplūkots 01.03.2020.]
11. b.a. Mediķu protests pie Saeimas, 07.11.2019. Pieejams: <https://www.apollo.lv/6820080/foto-mediku-protests-pie-saeimas> [aplūkots 10.03.2020.]
12. b.a. Nedrīkst ignorēt pilsoņu kolektīvos iesniegumus. Pieejams: <https://smiltene.lv/blog/class/nedrikst-ignoret-pilsonu-kolektivos-iesniegumus/> [aplūkots 09.03.2020.]
13. b.a. Pie Saeimas ap 250 cilvēku protestē pret dzīvnieku izmantošanu cirkā. Pieejams: <https://apollo.tvnet.lv/4570074/pie-saeimas-ap-250-cilveku-proteste-pret-dzivnieku-izmantosanu-cirka> [aplūkots 19.04.2019.]
14. b.a. Prezidents izsludinājis likuma grozījumus par aizliegumu izmantot cirka izrādēs savvaļas dzīvniekus, 03.07.2017. Pieejams: <https://apollo.tvnet.lv/4567759/prezidents-izsludinajis-likuma-grozijumus-par-aizliegumu-izmantot-cirka-izrades-savvalas-dzivniekus> [aplūkots 01.04.2020.]
15. b.a. Protesti pret A.Loskutova atstādināšanu no amata 2007.gada rudenī, 03.08.2010. Pieejams: <http://arhivs.deputatuzdelnas.lv/notikumu-hronika/sabiedribas-protesti-aktivitates/protesti-pret-aloskutova-atstadinasanu-no-amata-2007gada-rudeni.html> [aplūkots 10.03.2020.]
16. b.a. Saeimas komisija noraida likumprojektu par savvaļas dzīvnieku izmantošanas aizliegumu cirka izrādēs, 21.03.2017. Pieejams: <https://www.apollo.lv/5987185/saeimas->

- komisija-noraida-likumprojektu-par-savvalas-dzivnieku-izmantosanas-aizliegumu-cirka-izrades [aplūkots 30.03.2020.]
17. b.a. Simtiem cilvēku dzīvnieku aizstāvības gājienā, 30.11.2019.
Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/360786-simtiem-cilveku-dzivnieku-aizstavibas-gajiena-aicina-aizliegt-kazokzveru-audzesanu-latvija> [aplūkots 10.03.2020.]
  18. b.a. Tautas sapulce - rīt, 3. novembrī, pulksten 11.00 Rīgā, Doma laukumā. Pieejams: <https://www.dzirkstele.lv/lietotaju-raksti/tautas-sapulce-rit-3-novembri-pulksten-11-00-riga-doma-laukuma-33384> [aplūkots 10.03.2020.]
  19. b.a. Vai televīzija un preses izdevumi ir plašsaziņas līdzekļi vai masu mediji? Pieejams: <https://skrivanek.lv/plassazinas-lidzekli-pret-masu-mediji/> [aplūkots 17.03.2020.]
  20. b.a. Valodas referendumā lielākais balsotāju skaits tautas nobalsošanās pēc neatkarības atjaunošanas, 18.02.2012. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/valodas-referenduma-lielakais-balsotaju-skaitis-tautas-nobalsosanas-pec-neatkaribas-atjaunosanas.d?id=42142176> [aplūkots 04.03.2020.]
  21. b.a. 13.Saeimas statistika. Pieejams: https://titania.saeima.lv/Personal/Deputati/Saeima13_DepWeb_Public.nsf/structureview?readform&type=2&lang=LV [aplūkots 23.02.2020.]
  22. b.a. 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošana par likumprojekta "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" pieņemšanu. Rezultāti. Pieejams: <http://www.tn2012.cvk.lv/report-results.html> [aplūkots 04.03.2020.]
  23. Balodis, R., Kārklīņa, A., Danovskis, E. Latvijas konstitucionālo un administratīvo tiesību attīstība pēc neatkarības atjaunošanas. Juridiskā zinātne, Nr. 3, Latvijas Universitātes žurnāls, Rīga, 2012.
  24. Barisa-Sermule L. Aicina mainīt tikumības normu Izglītības likumā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/aicina-mainit-tikumibas-normu-izglitibas-likuma.a291332/> [aplūkots 10.03.2020.]
  25. Dārziņa L. Sabiedriskais pasūtījums un tā labums TV skatītājiem un radio klausītājiem, 14.12.2018. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/300858-sabiedriskais-pasutijums-un-ta-labums-tv-skatitajiem-un-radio-klausitajiem-2018> [aplūkots 17.03.2020.]
  26. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātne. Rīga: A.Gulbis, 1930.
  27. Dišlers K. Latvijas Republikas prezidenta politiskā atbildība. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.2.
  28. Dišlers K. Demokrātiskas valsts iekārtas pamati (Ievads konstitucionālās tiesībās). Rīga, A. Gulbis, 1931.
  29. Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
  30. Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017.
  31. Dišlers K. Saeimas atļaišana pirms leģislatūras perioda beigām. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1927, Nr.5.
  32. Dombrovskis V. Uzruna starptautiskās konstitucionālo tiesību konferences "Konstitucionālās tiesas loma konstitucionālo vērtību aizsardzībā" 2011. gada 29.septembrī. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/viedokli/237020-ministru-prezidenta-valda-dombrovska-uzruna-starptautiskas-konstitucionalo-tiesibu-konferences-konstitucionalas-tiesas-loma-konstitucionalo-vertibu-aizsardziba-atklasana-29-septembri/> [aplūkots 18.02.2020.]

33. Ducmanis K. Leo Petražicka Tiesību un valsts teorija saskaņā ar mācību par morāli (uz emocionālās psiholoģijas pamatiem). Rīga: A.Golta apgādībā, 1931.
34. Dzīvnieku brīvība: Kampaņa "Par cilvēcīgu cirku". Pieejams: <https://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/par-cilvecigu-cirku> [aplūkots 25.03.2020.]
35. Dzīvnieku brīvība: Par cilvēcīgu cirku. Facebook publikācija, 25.10.2014. Pieejams: <https://www.facebook.com/DzivniekuBriviba/photos/par-cilv%C4%93c%C4%ABgu-cirku2014-gada-13-august%C4%81ka%C5%86epes-kult%C5%ABras-centrsgalerija-httpgoogl/766049560122595/> [aplūkots 25.03.2020.]
36. Dzīvnieku brīvība: Iesniedzam saeimā 26 000 parakstus par cilvēcīgu cirku. Pieejams: <https://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/jaunumi/iesniedzam-saeima-26-000-parakstus-par-cilvecigu-cirku> [aplūkots 01.04.2020.]
37. Dzīvnieku brīvība: Protestā "par cilvēcīgu cirku" pie saeimas pulcējas simtiem cilvēku. Pieejams: <http://www.dzivniekubrīviba.lv/lv/jaunumi/protesta-par-cilvecigu-cirku-pie-saeimas-pulcejas-simtiem-cilveku> [aplūkots 16.04.2019.]
38. Centrālā statistikas birojs. Vēlētāju aktivitāte 1.-12. Saeimas vēlēšanās. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas> [aplūkots 29.02.2020.]
39. Centrālās vēlēšanu komisijas publicēta statistika par Saeimas vēlēšanām. Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/velesanas/saeimas-velesanas> [aplūkots 29.02.2020.]
40. Čipeliuss R. Vispārējā mācība par valsti. Rīga: izdevniecība AGB, 1998.
41. Habermas J. Communication and the evolution of society. Beacon Press, 1979.
42. Helmane I. Vēlētāju aktivitāte krītas. Pētījumā cenšas noskaidrot, kādi tam ir iemesli, 29.10.2018. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/299591-veletaju-aktivitate-kritas-petijuma-censas-noskaidrot-kadi-tam-ir-iesmesli-2018> [aplūkots 29.02.2020.]
43. Helmane I. Cirka izrādes bez savvaļas dzīvniekiem, 13.03.2017. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/285745-cirka-izrades-bez-savvalas-dzivniekiem-2017> [aplūkots 30.03.2020.]
44. Horns N. Ievads tiesību zinātnē un tiesību filozofijā. Likums un tiesības, 1999, Nr.1.
45. Iniciatīva "Transportlīdzekļu tehniskās apskates veikšana reizi divos gados". Pieejams: <https://manabalss.lv/transportlidzeklu-tehniskas-apskates-veiksana-reizi-divos-gados/show> [aplūkots 09.03.2020.]
46. Iniciatīva "Par darbu jauniešiem bez krievu valodas prasmēm". Pieejams: <https://manabalss.lv/jauniesu-diskriminacija-darba-tirgu/show> [aplūkots 09.03.2020.]
47. Iniciatīva "Par cirku bez dzīvniekiem". Pieejams: <https://manabalss.lv/par-cilvecigu-cirku/show> [aplūkots 01.04.2020.]
48. Jauce S. Satversmes grozījumi - vai ceļš uz lielāku pašnoteikšanos?, 10.04.2008. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/173698-satversmes-grozijumi-vai-cels-uz-lielaku-pasnoteikšanas-2008> [aplūkots 01.03.2020.]
49. Kinca A. Mediķi pie Saeimas otro reizi protestē pret neizpildīto solījumu celt algas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/mediki-pie-saeimas-otro-reizi-proteste-pret-neizpildito-solijumu-celt-algas.a339888/> [aplūkots 10.03.2020.]
50. Krastiņš I. Likumdošana. Grām.: Juridisko termiņu vārdnīca. Rīga, Nordik, 1998.
51. Krastiņš I. Likumdošanas process. Grām.: Juridisko termiņu vārdnīca. Rīga, Nordik, 1998.
52. Kusiņš G. Dažas tiesību jaunrades problēmas Latvijā. Administratīvā un kriminālā Justīcija, 1998, Nr.3(4).

53. Laganovskis G. Deputāta imunitāte. Būtība un samērīgums, 23.03.2013. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/254616-deputata-imunitate-butiba-un-samerigums-2013> [aplūkots 23.02.2020.]
54. Laganovskis G. Parakstu vākšana par Saeimas atsaukšanu. Kā un kad, 21.11.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/310671-parakstu-vaksana-par-saeimas-atsauksanu-ka-un-kad-2019> [aplūkots 02.03.2020.]
55. Latvijas nevalstisko organizāciju sektora pārskats: skaits, aktivitāte, finanses 2019. Pieejams: http://lf.partneribas.lv/wp-content/uploads/2019/11/NVO-sektora-pa%CC%84srkats_LPA.pdf [aplūkots 10.03.2020.]
56. Lepse A. Par konstitucionālās sistēmas attīstību mūsdienās. Latvijas Vēstnesis, 19.06.1998, Nr.182/183.
57. Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitīmācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības, 4.sējums, 2002, Nr.9(37).
58. Levits E. Izvērstas Satversmes preambulas iespējamā teksta piedāvājums un komentārs. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/260080-izverstas-satversmes-preambulas-iespejama-teksta-piedavajums-unkomentars/> [aplūkots 07.04.2020.]
59. Liepnieks J. Ja mediji ir ceturtā vara, vai tiem nebūtu jāuzņemas arī vismaz ceturtā daļa atbildības? 07.08.2019. Pieejams: https://pietiek.com/raksti/ja_mediji_ir_ceturta_vara,_vai_tiem_nebutu_jauzņemas_ari_v_ismaz_ceturta_dala_atbildibas [aplūkots 15.03.2020.]
60. Likumprojekts “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” (2012). Pieejams: <https://www.cvk.lv/lv/tautas-nobalsosanas/par-grozijumiem-latvijas-republikas-satversme-2012/likumprojekts-grozijumi-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 04.03.2020.]
61. Lībiņa-Egnere I. Saeimas kapacitāte likumdošanas procesā. Jurista Vārds, 07.10.2016, Nr. 41 (944). Pieejams: https://juristavards.lv/doc/269420-saeimas-kapacitate-likumdosanas-procesa/#ats_1 [aplūkots 19.02.2020.]
62. LSM.lv Ziņu redakcija. Pētījums: 13.Saeimai iedzīvotāji uzticas ievērojami vairāk nekā Zatlera atlaistajai, 18.11.2019. Pieejams: <https://skaties.lv/zinas/latvija/politika/petijums-13-saeimai-iedzivotaji-uzticas-ieverojami-vairak-neka-zatlera-atlaistajai/> [aplūkots 02.03.2020.]
63. LSM.lv Ziņu redakcija: Ar zibakciju noslēgsies piketu sērija «Par cilvēcīgu cirku», 30.08.2014. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vide-un-dzivnieki/ar-zibakciju-noslegsies-piketu-serija-par-cilvecigu-cirku.a96458/> [aplūkots 25.03.2020.]
64. Muižnieks N. Par cilvēktiesībām Latvijā 1998. gadā. Latvijas Vēstnesis, 25.02.1999., Nr. 54.
65. Ņikona L., Dambe A. Uzticības līmenis medijiem un institūcijām Baltijā 2019. gadā, 24.01.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/312475-uzticibas-limenis-medijiem-un-institucijam-baltija-2019-gada-2020> [aplūkots 15.03.2020.]
66. Nikuļceva I. Vēlētāju likumdošanas iniciatīva Latvijā. Jurista Vārds, 2009, Nr.49.
67. Nikuļceva, I. Obligātā tautas nobalsošana Latvijā. Juridiskā zinātne, Nr. 1, Latvijas Universitātes žurnāls, Rīga, 2010.
68. Nikuļceva I. Tautas nobalsošana un vēlētāju likumdošanas iniciatīva. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012.
69. Osipova S. Ievads tiesību socioloģijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010.

70. Pašvaldību vēlēšanās, 15.01.2020. Pieejams: https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/elections-abroad/municipal-elections/index_lv.htm [aplūkots 01.03.2020.]
71. Petrova A. Kā «ārstēt» sabiedrisko mediju hronisko naudas trūkumu un saraustītos piešķirumus? 12.08.2019. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/kaarstet-sabiedrisko-mediju-hronisko-naudas-trukumu-un-saraustitos-pieskirumus.a309267/> [aplūkots 17.03.2020.]
72. Platace L. Grozījumi tautas nobalsošanas un likumu ierosināšanas regulējumā. Kādas izmaiņas un kad gaidāms (I). Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=252811> [aplūkots 02.03.2019.]
73. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
74. Pleps J., Pastars E. Vai tauta var Saeimā iesniegt budžeta projektu. Jurista Vārds, 2002, Nr.19.
75. Purens V. Dialoga metodoloģija un teorija izziņas procesā. 2012. Pieejams: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:cglV9dIdPr0J:https://ortus.rtu.lv/science/en/publications/13120/fulltext+&cd=4&hl=en&ct=clnk&gl=lv> [aplūkots 11.04.2020.]
76. Rancāns K. Pašreizējais Vēlēšanu likums ir “šizofrēnisks”, 30.01.2017. Pieejams: https://pietiek.com/raksti/pasreizejais_velesanu_likums_ir_sizofrenisks [aplūkots 01.03.2020.]
77. Rozenvalda J. Zina.red. Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2014.
78. Ruso Ž. Ž. Par sabiedrisko līgumu jeb Politisko tiesību principi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013.
79. Saeima atbalsta mikrouzņēmumu nodokļa likmes palielināšanu līdz 15%; atceļ sociālās iemaksas no minimālās algas, 20.12.2016. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/25452-saeima-atbalsta-mikrouzņemumu-nodokļa-likmes-palielināšanu-līdz-15-atceļ-socialas-iemaksas-no-minima> [aplūkots 01.03.2020.]
80. Saeimas Preses dienests: I.Lībiņa-Egnere konferencē Gruzijā: pilsoniskās sabiedrības līdzdalība likumdošanas procesā ir neatņemama demokrātijas daļa. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/273683-i-libina-egnere-konference-gruzija-pilsoniskas-sabiedrības-līdzdalība-likumdošanas-procesa-ir-neatņemama-demokratijas-dala-2015> [aplūkots 16.02.2019.]
81. Saeimas un nevalstisko organizāciju sadarbība. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/sabiedrības-līdzdalība/saeimas-un-nevalstisko-organizāciju-sadarbība> [aplūkots 09.03.2020.]
82. Saeimā iesniegtie kolektīvie iesniegumi. Pieejams: <https://mandati.saeima.lv/kolekt%C4%ABvie-iesniegumi> [aplūkots 09.03.2020.]
83. Siksnis J. Spēcīgi mediji, sabiedrība un valsts. Atziņas pēc pētījuma, 20.08.2019. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/zinu-analize/specigi-mediji-sabiedrība-un-valsts-atzinas-pec-petijuma.a342402/> [aplūkots 15.03.2020.]
84. Sociālā tīkla facebook.com publiskā grupa Dzīvnieku Brīvība. Pieejams: https://www.facebook.com/DzivniekuBriviba/?hc_ref=SEARCH [aplūkots 16.04.2019.]

85. Tiesībsargs: Privātpersonas tiesības izplatīt sabiedrībai būtisku informāciju. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/privatpersonas-tiesibas-izplatit-sabiedribai-butisku-informaciju> [aplūkots 15.03.2020.]
86. Svešvārdu vārdnīca. 3. izdevums. Baldunčika, J. redakcijā. Rīga: Jumava, 2007.
87. Vanags K. Latvijas valsts satversme. Valka: L.Rumaka apgāds, 1948.
88. Valsts ieņēmumu dienests: Sabiedriskā labuma komisija atbalsta sabiedriskā labuma statusa piešķiršanu astoņām organizācijām, 31.10.2014. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/sabiedriska-labuma-komisija-atbalsta-sabiedriska-labuma-statusa-pieskirsanu-astonam-organizacijam-0> [aplūkots 25.03.2020.]
89. Valsts prezidents neizsludina grozījumus Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, 02.11.2016. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/jaunumi/zinas/valsts-prezidents-neizsludina-grozijumus-mikrouzņemumu-nodokla-likuma-24660> [aplūkots 01.03.2020.]
90. Valters P. Valsts un tiesību vēsture jēdzienos un terminos. SIA Divergens: Rīga, 2001.
91. Vēsturiskais atskats: 1-3. Saeimas deputātu lietas. Pieejams: <http://mandati.saeima.lv/arh%C4%ABvs/vsturisks-atskats> [aplūkots 23.02.2020.]
92. Žukova K. Par spīti protestiem Saeima lemj par mikrouzņēmumu ēras galu, 23.11.2016. Pieejams: https://www.delfi.lv/bizness/budzets_un_nodokli/par-spiti-protestiem-saeima-lemj-par-mikrouzņemumu-eras-galu.d?id=48205717 [aplūkots 01.03.2020.]
93. Aristotle. Politics. Book III. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Aristotle/politics.4.html> [aplūkots 10.04.2020.]
94. Bodin J. Six Books of the Commonwealth. Basil Blackwell Oxford, Book I. Pieejams: http://www.yorku.ca/comminel/courses/3020pdf/six_books.pdf [aplūkots 11.04.2020.]
95. Bruhl, Aaron-Andrew P., Against Mix-and-Match Lawmaking. Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 16, 2007; University of Houston Law Center, Public Law and Legal Theory Research Paper No. 2007-A-02. Pieejams: <https://ssrn.com/abstract=932574> [aplūkots 19.02.2020.]
96. Dahl R. Democracy and Its Critics. New Haven: Yale University Press, 1989.
97. Dicey A. V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Liberty Classics, 1982. Pieejams: http://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf [aplūkots 12.04.2020.]
98. Connolly K., Chrisafis A., McPherson P., Kirchgaessner S.. Fake news: an insidious trend that's fast becoming a global problem". The Guardian, 02.12.2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/media/2016/dec/02/fake-news-facebook-us-election-around-the-world> [aplūkots 17.03.2020.]
99. Crenen G. Kingdom of Belgium. Constitutional law of 15 EU Member States. L. Prakke, C. Kortmann (Ed.). Deventer: Kluwer, 2004.
100. Go J. A globalizing constitutionalism? Views from the Postcolony, 1945–2000. In: Constitutionalism and Political Reconstruction, 2007.
101. Giddens A. Sociology., Cambridge: Polity Press, 1993.
102. Hewstone M., Stroebe W., Jonas K. Introduction to Social Psychology: A European Perspective. BPS Textbooks in Psychology. New Jersey: Wiley, 2007.
103. Kaeuper, Richard W. War Justice and Public Order: England and France in the Later Middle Ages. Oxford University Press, 1988.
104. Kommers D.P., Miller R.A. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. 3rd edition, revised and expanded. London: Duke University Press, 2012.

105. Locke J. Two Treatises of Government, 1689. <http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/locke/government.pdf>.
106. Luhmann N. Theory of Society. Volume 1. Cultural Memory in the Present. Stanford: Stanford University Press, 2012.
107. Montesquieu C.L. The Spirit of Laws, 1748, Book II Chapter II, Book III Chapter III. Pieejams: <https://oll.libertyfund.org/titles/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws> [aplūkots 11.04.2020.]
108. OECD (2011), Estonia: Towards a Single Government Approach, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264104860-en> [aplūkots 19.02.2020.]
109. Oxford living dictionaries – social media. Pieejams: https://en.oxforddictionaries.com/definition/social_media [aplūkots 21.03.2020.]
110. Pericles. Excerpt from Funeral Speech for Athenian War Dead. Pieejams: <https://www.rjgeib.com/thoughts/athens/athens.html> [aplūkots 10.04.2020.]
111. Plato. Republic. Book VI, VIII. Pieejams: <http://classics.mit.edu/Plato/republic.html> [aplūkots 10.04.2020.]
112. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011) on the basis of comments by Mr Pieter van Dijk, Ms Gret Haller, Mr Jeffrey Jowell, Mr Kaarlo Tuori. Pieejams: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e) [aplūkots 12.04.2020.]
113. Seidle, F. Leslie; Docherty, David C. Reforming parliamentary democracy. McGill-Queen's University Press, 2003.
114. Sheldon S. Wolin, Tocqueville Between Two Worlds: The Making of a Political and Theoretical Life. Princeton University Press, 2011.
115. Vile M.J.C. Constitutionalism and the Separation of Powers (2nd edition), 1967. Pieejams: <http://oll.libertyfund.org/titles/677> [aplūkots 06.03.2020]
116. Баранов Н.А., Пикалов Г.А. Теория Политики: учебное пособие, СПб: Изд-во БГТУ, 2003, Лекция 15: Политические сообщества. Pieejams: <http://politics.ellib.org.ua/pages-160.html> [aplūkots 14.04.2020.]
117. Буйчик А.Г., Зайнагабдинова Э.Ч., Сорокина Е.В. История социума и демократии. СЗ НИИ КиПН, СПб., 2007. Pieejams: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/buych/01.php [aplūkots 10.04.2020.]
118. Вебер М. Избранные произведения : пер. с нем.; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова. М. : Прогресс, 1990.
119. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского, 1651. Pieejams: http://lib.ru/FILOSOF/GOBBS/leviafan.txt_with-big-pictures.html [aplūkots 11.04.2020.]
120. Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. Москва, 2002.
121. Даль Р. О демократии. Аспект пресс, Москва, 2000. Pieejams: <https://klex.ru/n96> [aplūkots 11.04.2020.]
122. Даль Р. Предпосылки возникновения полиархий. Полис, 2002, № 6.
123. Дюги, Л. Конституционное право. Общая теория государства. Москва: И.Д. Сытин, 1908.
124. Хайек Ф.А. Дорога к рабству. Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2005.

125. Илберт К. Парламент: Его история, организация и практика. Пг., 1915.
126. Куриллова, Н. Медиа-культура. От модерна к постмодерну. Москва: Академический Проект, 2005.
127. Нерсесянец В.С. Проблемы общей теории права и государства. Москва: Норма, 2002.
128. Руссо Ж.Ж. Об Общественном договоре, или Принципы политического Права, 1762, Книга 3, О демократии. Pieejams: http://lib.ru/FILOSOF/RUSSO/prawo.txt_with-big-pictures.html#27 [aplūkots 11.04.2020.]
129. Смелзер Н. Социология. Москва, 1994.
130. Чепурнова Н.М., Серегин А.В. История государства и права зарубежных стран. Москва, 2007.
131. Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств. Москва: Юридическая литература, 1995.

Normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Eiropas Padome (EP), "Latvijas Vēstnesis", 143/144, 13.06.1997.
2. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.
3. Biedrību un nodibinājumu likums. Latvijas Vēstnesis, 161, 14.11.2003.
4. Dzīvnieku aizsardzības likums. Latvijas Vēstnesis, 444/445 (1904/1905), 29.12.1999.
5. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Latvijas Vēstnesis, 118, 28.07.2010.
6. Iesniegumu likums. Latvijas Vēstnesis, 164, 11.10.2007.
7. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums. Latvijas Vēstnesis, 96, 20.06.2012.
8. Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu. Latvijas Vēstnesis, 47, 20.04.1994.
9. Saeimas vēlēšanu likums. Latvijas Vēstnesis, 86, 06.06.1995.
10. Likums "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 5/6, 14.02.1991.
11. Likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem". Latvijas Vēstnesis, 31/32, 30.01.1997.
12. Likums "Saeimas kārtības rullis". Latvijas Vēstnesis, 96, 18.08.1994.
13. Valsts valodas likums. Latvijas Vēstnesis, 428/433, 21.12.1999.
14. 2017. gada 15. jūnija likums "Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā". Latvijas Vēstnesis, 128, 29.06.2017.
15. Ministru kabineta 2014. gada 14. oktobra noteikumi Nr. 622 "Dzīvnieku aizsardzības un labturības konsultatīvās padomes nolikums". Latvijas Vēstnesis, 205, 16.10.2014.
16. Article about Bill of Rights of the United States of America (1791) Pieejams: <http://www.billofrightsintstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/> [aplūkots 22.02.2020.]
17. The Magna Carta agreed to by King John of England (1215). Pieejams: <https://www.constitution.org/eng/magnacar.pdf> [aplūkots 12.04.2020.]
18. Human Rights Act 1998. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents> [aplūkots 12.04.2020.]
19. Конституция Франции от 3 сентября 1791 г. Pieejams: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1791.htm> [aplūkots 22.02.2020.]

Judikatūra

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 7. februāra spriedums lietā Axel Springer Akciju sabiedrība pret Vāciju. Nr. 39954/08.
2. Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05(99).
3. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedums lietā Nr.2000-03-01.
4. Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra spriedums lietā Nr.2002-08-01.
5. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr.2007-10-0102.
6. Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr.2008-09-0106.
7. Satversmes tiesas 2009. gada 19. maija sprieduma lietā Nr.2008-40-01.
8. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr.2011-11-01.
9. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2012-03-01.
10. Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015 11 03.
11. Satversmes tiesas 2018. gada 12. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-17-01.
12. Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas 2017. gada 2. novembra atsevišķo domu lietā Nr.2016-14-01.
13. Satversmes tiesas 2018. gada 31. oktobra Satversmes tiesas tiesnešu Inetas Ziemeles un Sanitas Osipovas atsevišķās domas lietā Nr. 2017-33-03. Latvijas Vēstnesis, Nr.246, 14.12.2018.
14. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 3. novembra spriedums lietā Nr. SA-5/2006.

Citi prakses materiāli

1. Grozījumi Saeimas kārtības rullī Nr.34/Lp11, likumprojekts Nr.459/Lp10. Stenogramma: 3.lasījums. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/6ABC5D3A7DE7C582C2257990004E7809?OpenDocument> [aplūkots 04.03.2020.]
2. Latvijas Republikas 12.Saeimas 2017.gada 30.marta ziemas sesijas trīspadsmitās sēdes stenogramma. Pieejams: <http://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/411#d39> [aplūkots 18.04.2019.]
3. Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Tiesu namu aģentūra, Rīga, 2006, elektroniskais izdevums. Satversmes II daļas lasīšana pa pantiem V. sesijas 2. sēdē 1922. gada 18. janvārī.
4. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”” otrā lasījuma priekšlikumu tabula. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/0F69BF40BFB73750C2257AB00021D16E?OpenDocument> [aplūkots 24.02.2020.]
5. Likumprojekta „Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/13BDB4615671EFBFC22580D8002C1690?OpenDocument#b> [aplūkots 30.03.2020.]

Arhīva materiāli

1. Intervija ar Andreju Judinu (11.02.2020.), Latvijas jurists un politiķis, 13.Saeimas deputāts (ievēlēts no partijas “Vienotība”), speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.
2. Intervija ar Edgaru Baldunčiku (06.02.2020.), Politiskās organizācijas “Jaunā Vienotība” jurists, Saeimas frakcijas konsultants juridiskajos jautājumos, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.
3. Intervija ar Juri Vīguli (12.02.2020.), Saeimas Sabiedrisko attiecību biroja vadītājs, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.
4. Intervija ar Solvitu Melni (17.03.2020.), biedrības “Papardes zieds” pārstāve, speciāli šim darbam. Autores privātais arhīvs.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Instrumenti sabiedrības ietekmei uz likumdevēju tiesiskā demokrātiskā valstī” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ramona Karīna Hmeļņicka _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: profesore Dr.iur. Sanita Osipova _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Tiesību teorijas un vēstures katedrā 2020. gada 22. aprīlī

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretārs: _____